

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία:

**«Τα διδακτικά εγχειρίδια για την εκμάθηση της ελληνικής
ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας στην Πρωτοβάθμια
Εκπαίδευση».**

Χρυσούλα Τσαρκοβίστα

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

**Επιβλέπων: Καψάλης Δ. Γεώργιος, Πρύτανης Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων.**

**Μέλη: Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων.**

**Τσιτσανούδη-Μαλλίδη Νικολέτα, Επίκουρη Καθηγήτρια Π.Τ.Ν.
Ιωαννίνων.**

Ιωάννινα, 2018

Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία

«Τα διδακτικά εγχειρίδια για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση».

© Χρυσούλα Τσαρκοβίστα

Στην οικογένειά μου...

Συντομογραφίες:**Α/θμια:** Πρωτοβάθμια**Βλ.:** Βλέπε**δηλ.:** δηλαδή**ΔΥΕΠ:** Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων**Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ:** Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστατευτικών Μελετών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης**ed.:** edition**Ε.Κ.Π.Α.:** Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.:** Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση»**επιμ.:** επιμέλεια**et al.:** και άλλοι**Η.Π.Α.:** Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής**Ι.Δ.ΕΚ.Ε:** Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων**κ.ά.:** και άλλα/άλλοι**κ.α:** και αλλού**Κ.Ε.Γ.:** Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας**ΚΕ.Δ.Α.:** Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής**κ.λπ.:** και λοιπά**κ.ο.κ.:** και ούτω καθεξής**Κ.Π.Σ.:** Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης**Ο.Ε.Δ.Β.:** Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων**ό.π.:** όπου παραπάνω

Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα

π.χ.: παραδείγματος χάριν

pp.: σελίδες

σελ.: σελίδες

Τ.Υ.: Τάξεις υποδοχής

Φ.Π.Ψ.: Φιλοσοφική, Παιδαγωγικό & Ψυχολογία

Φ.Τ.: Φροντιστηριακά Τμήματα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες.....	4
Περίληψη	9
Abstract	10
Εισαγωγή.....	11
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	13
Κεφάλαιο 1^ο: Εννοιολογικοί ορισμοί.....	14
1.1. Ο όρος «γλώσσα».....	14
1.2. Πρώτη/μητρική γλώσσα (first language/mother tongue).....	15
1.3. Δεύτερη γλώσσα (second language).....	17
1.4. Ξένη γλώσσα (foreign language).....	18
Κεφάλαιο 2^ο: Εκμάθηση μιας Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας.....	20
2.1. Κατάκτηση της μητρικής και εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας.....	20
2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας.....	22
2.2.1. Ατομικοί παράγοντες.....	23
2.2.2. Γλωσσικοί παράγοντες.....	24
2.2.3. Κοινωνικοί παράγοντες.....	25
2.3. Η εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας.....	26
2.4. Μέθοδοι εκμάθησης μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας.....	28
Κεφάλαιο 3^ο: Διγλωσσία και εκπαίδευση.....	34
3.1. Ορισμοί Διγλωσσίας.....	34
3.2. Μορφές Διγλωσσίας.....	35
3.2.1. Διγλωσσία με βάση τις συνθήκες κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας.....	36
3.2.2. Διγλωσσία με βάση γλωσσολογικά κριτήρια.....	37
3.2.3. Διγλωσσία με βάση ψυχο-κοινωνικό-γλωσσικά κριτήρια.....	38
3.2.4. Άλλες μορφές Διγλωσσίας.....	39
3.3. Η Διγλωσση Εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	40
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	43
Κεφάλαιο 4^ο: Διδακτικά εγχειρίδια για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.....	44

4.1. Το διδακτικό εγχειρίδιο, οι ρόλοι και οι λειτουργίες του.....	44
4.2. Το διδακτικό εγχειρίδιο και η αξιοποίησή του από τον εκπαιδευτικό.....	45
4.3. Κριτήρια επιλογής του διδακτικού υλικού.....	45
4.4. Το διδακτικό εγχειρίδιο «Μαθαίνω την Ελληνική γλώσσα».....	46
4.5. Το διδακτικό εγχειρίδιο «ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ».....	48
4.6. Το διδακτικό εγχειρίδιο «Τα ελληνικά για ξενόγλωσσα παιδιά 8-12 ετών».....	50
Κεφάλαιο 5^ο: Εκπαιδευτικές σειρές και Προγράμματα για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.....	53
5.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Επικοινωνήστε Ελληνικά».....	53
5.2. Η εκπαιδευτική σειρά «Πες το Ελληνικά».....	55
5.3. Η εκπαιδευτική σειρά «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα».....	59
5.4. Η εκπαιδευτική σειρά «ΚΛΙΚ στα ελληνικά».....	64
5.5. Η εκπαιδευτική σειρά «Ελληνικά».....	66
5.6. Πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών».....	68
5.6.1. Θεωρητικό Πλαίσιο – Πρόγραμμα Σπουδών του έργου.....	70
5.6.2. Πρόγραμμα – Η ελληνική ως δεύτερη γλώσσα.....	71
5.6.2.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Πράγματα και Γράμματα».....	71
5.6.3. Πρόγραμμα – Η ελληνική ως δεύτερη ξένη γλώσσα.....	82
5.6.3.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Μαργαρίτα».....	82
5.6.4. Διδασκαλία Ιστορίας και Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.....	87
5.7. Πρόγραμμα «Ένταξη παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο σχολείο για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση».....	90
5.7.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Γειά σας».....	91
5.7.2. Η εκπαιδευτική σειρά «Το μικρό μου Λεξικό».....	94
5.7.3. Η εκπαιδευτική σειρά «Διαβάζω».....	96
5.7.4. Η εκπαιδευτική σειρά «Δηγούμαι και γράφω ιστορίες».....	97
5.8. Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά».....	99
5.8.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Μιλώ και Γράφω».....	100
5.9. Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.....	104
5.10. Πρόγραμμα «Xenios Zeus».....	105
5.10.1. Η εκπαιδευτική σειρά «έλα».....	105
5.11. Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη».....	108

5.11.1. Η εκπαιδευτική σειρά του Προγράμματος.....	109
Κεφάλαιο 6^ο: Εκπαιδευτικές ιστοσελίδες για την εκμάθηση της ελληνικής ως	
δεύτερη γλώσσα.....	120
6.1. Χρήσιμες Εκπαιδευτικές Ιστοσελίδες.....	120
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	122

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ερευνήσει, να καταγράψει και να παρουσιάσει τα διδακτικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη χώρα μας, για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνονται και αναλύονται διάφορα Προγράμματα Σπουδών, όπως τα έργα Παιδεία Ομογενών, Ένταξη παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο σχολείο, Εκπαίδευση των παιδιών Ρωμά, Εκπαίδευση των παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη και άλλα. Η μελέτη θα επικεντρωθεί στην ανάλυση του διδακτικού υλικού που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6-12 ετών και προορίζεται για τις τάξεις του δημοτικού σχολείου.

Η ενασχόλησή μας λοιπόν με το παρόν θέμα έχει ένα διττό στόχο. Από τη μία είναι η σφαιρική περιγραφή, ανάλυση και παρουσίαση των διδακτικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούνται στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας και η περιγραφή του πλαισίου μέσα στο οποίο εξειδικεύονται και υλοποιούνται οι επιμέρους στόχοι των εκπαιδευτικών αυτών σειρών αλλά και των Προγραμμάτων που τα περιβάλλουν. Από την άλλη ευελπιστούμε να αποτελέσει ένα επιμορφωτικό υλικό, ένα χρήσιμο οδηγό για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν την ελληνική σε αλλόφωνους μαθητές είτε μέσα στη γενική τάξη είτε σε αντίστοιχες σχολικές δομές για αλλόγλωσσους μαθητές (Τάξεις Υποδοχής, Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων).

Έτσι, η εργασία δίνει μια εικόνα της πλειοψηφίας των διδακτικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούνται στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη χώρα μας για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, θέμα με το οποίο ελάχιστες έρευνες έχουν ασχοληθεί. Για αυτό τον λόγο, η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία αποτελεί έναυσμα για την πραγμάτωση περαιτέρω ερευνών πάνω στο ενδιαφέρον και χρήσιμο για κάθε εκπαιδευτικό ζήτημα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διδακτικά εγχειρίδια, Εκμάθηση Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας, Ελληνική Γλώσσα.

Abstract

The aim of this project is to research, record and present the textbooks that used in primary education in Greece, for the teaching of Greek language as a second/foreign language. In this context, are included various Programs of Studies, such as the Education of Greeks Abroad, Integration of Repatriated and Alien Children in School, Romani Children in School, Education of the Muslim Minority Children in Thrace and others. This study will focus on the analysis of teaching material aimed at children aged 6-12 and intended for primary school classes.

Our concern with this subject has got a double objective. On the one hand, it is the globular description, analysis and presentation of the teaching manuals that used in primary education for the learning of Greek language as a second/foreign language and the description of the framework in which the partial objectives of the educational programs are specialized and materialized. On the other hand, we hope to be a training material, a useful guide for teachers who teach Greek to bilingual students either in the general classroom or in similar school structures for bilingual students (Refugges Education Receptionist Structures).

Thus, the work gives an insight into the majority of the teaching manuals that used in Primary Education in our country for the teaching of Greek language as a second language, a subject that not many studies have dealt with. For this reason, this post-graduate work is a stimulus for further researches on this interesting and useful for every educational issue.

KEY – WORDS: Teaching manuals, Second/Foreign Language Acquisition, Greek Language.

Εισαγωγή

Η διγλωσσία, η εκμάθηση μιας δεύτερης ή ξένης γλώσσας, η διαπολιτισμική εκπαίδευση αλλά και η εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας απασχολούν πολλούς θεωρητικούς και ερευνητές των θεματικών αυτών, στον σύγχρονο κόσμο της πολυπολιτισμικότητας και της πολυγλωσσίας.

Η παρούσα εργασία ασχολείται με την καταγραφή και παρουσίαση των διδακτικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούνται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Ελάχιστες μελέτες και έρευνες έχουν γίνει γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα, για αυτό το λόγο πιστεύουμε πως η παρούσα μελέτη έχει να προσφέρει αρκετά και ανοίγει τον δρόμο για περαιτέρω διερεύνηση του ενδιαφέροντος αυτού θέματος. Η πρωτοτυπία του θέματος, το ενδιαφέρον που παρουσιάζει αλλά και η αξία του για τους εκπαιδευτικούς ήταν οι λόγοι που οδήγησαν στην ενασχόληση με αυτό.

Ως προς τη διάρθρωσή της, η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, αποτελεί το θεωρητικό μέρος της εργασίας και αναπτύσσεται σε τρία συνολικά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, δίνεται ο εννοιολογικός ορισμός της γλώσσας και ακολουθεί ο διαχωρισμός των γλωσσών («μητρική», «πρώτη», «δεύτερη», «ξένη»). Κεντρικός άξονας του δεύτερου κεφαλαίου είναι η εκμάθηση μιας δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Εδώ προσδιορίζονται οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ κατάκτησης της μητρικής και εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας. Μέσα από μια βιβλιογραφική ανασκόπηση, παρουσιάζονται οι μέθοδοι εκμάθησης μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας καθώς και οι παράγοντες που την επηρεάζουν. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μια συνοπτική αναφορά στην εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Προέκταση του δεύτερου κεφαλαίου, αποτελεί το τρίτο κεφάλαιο, στο οποίο θίγεται το θέμα της διγλωσσίας, προσδιορίζονται οι διάφορες μορφές της και δίνεται έμφαση στη δίγλωσση εκπαίδευση στην Ελλάδα αλλά και στον ρόλο που καλείται να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός. Το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας αποτελεί το ερευνητικό μέρος. Σε αυτό, κατόπιν βιβλιογραφικής ανασκόπησης και σχετικής έρευνας περιγράφονται οι ρόλοι, οι λειτουργίες και τα κριτήρια επιλογής των διδακτικών εγχειριδίων τα οποία συγκεντρώσαμε. Ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση ολόκληρων εκπαιδευτικών σειρών, για όλες τις τάξεις του δημοτικού και για τις αντίστοιχες ηλικιακές ομάδες,

καθώς και μια κριτική προσέγγιση διαφόρων Προγραμμάτων που συντάχθηκαν για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Ο αναγνώστης μπορεί να δει σε κάθε Πρόγραμμα και μια αντίστοιχη προτεινόμενη εκπαιδευτική σειρά, ανάλογα με την περίπτωση που τον ενδιαφέρει (π.χ. Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρωμά» με αντίστοιχη σειρά «Μιλώ και Γράφω»). Στο τελευταίο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους περιλαμβάνονται χρήσιμοι εκπαιδευτικοί ιστότοποι με πληροφορίες, στοιχεία και εκπαιδευτικό υλικό για την διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με το δικό τους τρόπο συντέλεσαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Η πορεία προς την ολοκλήρωση δεν ήταν πάντα εύκολη, υπήρχαν δυσκολίες, οι οποίες με βοήθησαν να εξελιχθώ και να αναθεωρήσω κάποιες αντιλήψεις μου, ώστε να μπορέσω να ανταπεξέλθω. Ιδιαίτερες ευχαριστίες και ευγνωμοσύνη οφείλω στον επιβλέποντα καθηγητή μου και Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τον κ. Καψάλη Γεώργιο για την εμπιστοσύνη του στην ιδέα και το εγχείρημα της παρούσας εργασίας. Ο κ. Καψάλης στάθηκε πολύτιμος αρωγός και αναντικατάστατος σύμβουλος σε κάθε προσπάθειά μου να εξελιχθώ επιστημονικά. Αποτελεί πηγή συνεχούς έμπνευσης και πρότυπο επιστημονικής κατάρτισης, συνεργασίας, αλλά πάνω απ' όλα ανθρώπου. Με την ελπίδα ότι αποδείχτηκα αντάξια των προσδοκιών του, τον ευχαριστώ για όλα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους φίλους μου, για την υποστήριξη, τη συμπαράσταση και την υπομονή τους όλον αυτό τον καιρό μέχρι την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1^ο

Εννοιολογικοί ορισμοί

1.1 Ο όρος «γλώσσα»

Ο όρος «γλώσσα» συνιστά ένα πολύπλοκο και πολυδιάστατο φαινόμενο με αρκετές προεκτάσεις (κοινωνική, γλωσσολογική κ.ά.), με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η προσπάθεια να διατυπωθεί ένας και μόνο ορισμός.

Η γλώσσα αποτελεί το μέσο με το οποίο ο άνθρωπος μπορεί να επικοινωνήσει, να εκφραστεί, να έρθει σε επαφή και να αλληλεπιδρά με το περιβάλλον του, να εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, να διατυπώσει τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς του και γενικά να παράγει πολιτισμό¹.

Στην προσπάθειά μας να προσδιορίσουμε τον όρο «γλώσσα» υπό το πρίσμα της Γλωσσολογίας και ακολουθώντας την παραδοσιακή προσέγγιση, ως γλώσσα εννοούμε ένα σύστημα από μορφολογικούς και γραμματικούς κανόνες στο οποίο κύρια μονάδα ανάλυσης και περιγραφής είναι η λέξη, όπως αυτή εντάσσεται μέσα στο σύστημα των παραδειγματικών σχέσεων². Από την άλλη, σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση η γλώσσα θεωρείται ως ένα ενιαίο σύνολο, ένα σύστημα δηλαδή που περιλαμβάνει κανόνες και στρατηγικές τις οποίες οι μαθητές θα πρέπει να ακολουθήσουν ώστε να μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν την γλώσσα. Τέλος, στην δομιστική προσέγγιση η γλώσσα ορίζεται ως ένα τμήμα της ανθρώπινης συμπεριφοράς και λειτουργεί ως ένα αδιάσπαστο σύνολο, με συνοχή και ενότητα, παρά την πολυμορφία του³.

Ο Ν. Chomsky υποστηρίζει ότι «κάθε φυσική γλώσσα, η οποία διαθέτει αλφαβητικό σύστημα γραφής, διαθέτει και ένα πεπερασμένο αριθμό φθόγγων και γραμμάτων. Στα πλαίσια κάθε φυσικής γλώσσας, η κάθε πρόταση αναπαριστάται με μια πεπερασμένη ακολουθία φθόγγων ή γραμμάτων. Η γλώσσα λοιπόν αποτελείται

1. Βλ. Λ. Αθανασίου, *Γλώσσα – Γλωσσική Επικοινωνία και Διδασκαλία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις, Ιωάννινα 2001, σ. 15.

2. Βλ. Ν. Μήτσης, *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος. Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 131.

3. Βλ. Ν. Μήτσης, *ό.π.*, σ. 138.

από πεπερασμένες και μη πεπερασμένες προτάσεις, από τις οποίες η κάθε μια είναι πεπερασμένη σε έκταση και κατασκευασμένη από πεπερασμένο σύνολο στοιχείων»⁴.

Κατά τον F. De Saussure (1979) η «γλώσσα» αποτελεί τόσο κοινωνικό αγαθό όσο και ατομικό προϊόν. Ο ίδιος προχώρησε σε μια σημαντική διάκριση ανάμεσα στη γλώσσα (language), στο λόγο (langue) και στην ομιλία (parole)⁵. Αναφορικά με τη διάκριση αυτή, υποστηρίζει ότι ο όρος γλώσσα περιλαμβάνει όλες τις εκφράσεις της γλώσσας. Από τη άλλη, ο λόγος (langue) είναι εκείνο το γλωσσικό σύστημα με το οποίο ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να επικοινωνήσει με τα υπόλοιπα μέλη της γλωσσικής κοινότητας, ενώ η ομιλία (parole) αποτελεί τη γλωσσική συμπεριφορά του κάθε ομιλητή και διαφέρει αναλόγως την περίσταση. Τέλος, αναφέρει πως η γλώσσα αποτελεί ένα σύστημα επικοινωνίας, στο οποίο τα διάφορα γλωσσικά στοιχεία είναι μεταβλητά και συνδέονται με σταθερές σχέσεις μεταξύ τους (είτε σχέσεις ομοιότητας είτε σχέσεις αντίθεσης)⁶.

1.2. Πρώτη/μητρική γλώσσα (*first language/mother tongue*)

Η γλώσσα είναι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τον άνθρωπο και αποτελεί έναν κώδικα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης του ατόμου με το σύνολο των μελών της κοινωνίας στην οποία ανήκει.

Ως «πρώτη γλώσσα» (L1) ορίζεται η γλώσσα που το άτομο κατακτά από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής του μέσα από την επαφή και την αλληλεπίδρασή του με το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει. Ταυτόσημη έννοια με την «πρώτη γλώσσα» θεωρείται η «μητρική γλώσσα» με την έννοια πως στην πλειονότητα η πρώτη γλώσσα που μαθαίνει ένα παιδί καθώς μεγαλώνει και αναπτύσσεται είναι η γλώσσα που μιλάει η μητέρα του, εκτός βέβαια ελαχίστων εξαιρέσεων. Πιο συγκεκριμένα, νέες επιστημονικές μελέτες έδειξαν πως η «πρώτη γλώσσα» που μαθαίνει ένα παιδί δεν είναι απαραίτητα η γλώσσα που μιλάει η μητέρα του, αλλά

4. Βλ. J. Lyons, *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία*, μτφρ. Μ. Αραποπούλου, Μ. Αρχάκης, Αικ. Καρρά, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1995, σ. 25.

5. Βλ. Σ. Χατζησαββίδης, «Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας σε μη ελληνόφωνους μαθητές», στο Π. Γεωργογιάννης, *Θεωρία και Πρακτικές προσεγγίσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας*, εκδ. Εκτυπωτική Αττικής Α.Ε., Πάτρα 2000, σ. 201.

6. Βλ. Γ. Ν. Μπασλής, *Εισαγωγή στη Διδασκαλία της γλώσσας, μια σύγχρονη ολιστική & επικοινωνιακή προσέγγιση*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2006, σ. 58.

μπορεί να είναι η γλώσσα οποιουδήποτε ατόμου έρχεται σε συνεχή επαφή και επικοινωνία με το παιδί. Επίσης, από τις έρευνες αυτές φάνηκε πως υπάρχουν πολλοί έφηβοι που έμαθαν να χρησιμοποιούν μια γλώσσα με μεγαλύτερη ασφάλεια και ακρίβεια από την γλώσσα κατά την πρώιμη παιδική τους ηλικία, δηλαδή από τη γλώσσα της μητέρας τους.

Σύμφωνα με τη Δενδρινού (2001), ως «μητρική» θεωρείται η γλώσσα, με την οποία έρχεται σε επαφή το παιδί ύστερα από τη γέννησή του και η οποία αποτελεί την ομιλούμενη γλώσσα του οικείου περιβάλλοντός του⁷. Η εκμάθηση βέβαια της μητρικής γλώσσας ενός ατόμου αρχίζει ήδη από την εμβρυϊκή του ζωή. Το έμβρυο ακούει τη φωνή της μητέρας του ήδη από την μήτρα και όταν γεννιέται αναγνωρίζει την ομοιότητα της ομιλίας της καθώς και τη χροιά της φωνής της.

Κατά την Skutnabb-Kangas (1981) υπάρχουν ορισμένα κριτήρια που χαρακτηρίζουν τη μητρική ή πρώτη γλώσσα. Ως τέτοια κριτήρια ορίζει τα εξής⁸:

- α. Το χρόνο / την προέλευση της γλώσσας: *Η γλώσσα που κατακτήσαμε πρώτη κατά την παιδική μας ηλικία.*
- β. Την ικανότητα / την επάρκεια του ομιλητή: *Η γλώσσα που μιλάμε καλύτερα*
- γ. Τη λειτουργία / τη χρήση της γλώσσας: *Η γλώσσα που χειριζόμαστε περισσότερο στη ζωή μας.*
- δ. Τις στάσεις απέναντι στη γλώσσα: *εσωτερική / εξωτερική ταύτιση.*
- ε. Τους γλωσσικούς αυτοματισμούς: *Η γλώσσα στην οποία σκεφτόμαστε, προβληματιζόμαστε, εκφραζόμαστε κ.λπ.*

Η μητρική γλώσσα λοιπόν δεν είναι μόνο ένα μέσο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης του ατόμου με τον κοινωνικό του περίγυρο αλλά αποτελεί σημαντική συνιστώσα της προσωπικής και εθνικής του ταυτότητας αλλά και ένδειξη πολιτισμού.

7. Βλ. Β. Δενδρινού (2001), *Η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας*, στο Πύλη για την Ελληνική γλώσσα – Θεωρία και Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας. Τελευταία προσπέλαση 5 Απριλίου 2013, στο http://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/guide/thema_e3/index.html

8. Βλ. Τ. Skutnabb-Kangas, *Bilingualism or Not: the Education of Minorities*, London 1981, pp. 10-30.

1.3. Δεύτερη γλώσσα (*second language*)

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί αρκετές απόψεις σχετικά με τη χρήση των όρων «δεύτερη» και «ξένη» γλώσσα, ως ένας δεύτερος κώδικας επικοινωνίας των ατόμων. Σε αρκετές περιπτώσεις οι έννοιες αυτές θεωρούνται ταυτόσημες, ωστόσο συχνά γίνεται μια διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών με γνώμονα το περιβάλλον αλλά και τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκεται η εκμάθηση του δεύτερου αυτού νέου κώδικα⁹.

Ως «δεύτερη γλώσσα» (L2) θεωρείται η γλώσσα που ακολουθεί χρονολογικά την κατάκτηση της πρώτης, δηλαδή της μητρικής γλώσσας του ατόμου, είτε μετά την ολοκληρωμένη είτε μετά την ημι-ολοκληρωμένη ανάπτυξή της. Είναι η γλώσσα που κατακτά το άτομο μέσα από την καθημερινή επαφή και επικοινωνία με τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας τόσο σε επίπεδο σχολικό όσο και σε επαγγελματικό.

Σύμφωνα με την Σκούρτου, ως «δεύτερη γλώσσα» νοείται η γλώσσα, η εκμάθηση της οποίας πραγματοποιείται στο γλωσσικό περιβάλλον όπου η γλώσσα αυτή αποτελεί την επίσημη γλώσσα επικοινωνίας και χρησιμοποιείται στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο του ατόμου¹⁰.

Όπως προκύπτει λοιπόν από τα παραπάνω, πέρα από το χρονολογικό όριο, η διαφοροποίηση της «πρώτης» και της «δεύτερης» γλώσσας έγκειται στα εξής:

- Το άτομο κατακτά αυτή τη γλώσσα μέσα από την καθημερινή του επαφή με τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας μέσα σε συνθήκες φυσικού περιβάλλοντος, παρόλο που ορισμένες φορές είναι δυνατό να παρακολουθεί και ενισχυτικά, φροντιστηριακά ή σχολικά μαθήματα.
- Είναι ανάγκη το άτομο να μάθει να χρησιμοποιεί τη γλώσσα αυτή στην καθημερινότητά του σε επίπεδο σχολικό ή επαγγελματικό, παρά το ότι υπάρχει περίπτωση η γλώσσα αυτή να μην είναι η γλώσσα που μιλιέται στο άμεσο περιβάλλον του. (π.χ. στην οικογένειά του).

Συμπερασματικά, η εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας καλύπτει βασικές επικοινωνιακές ανάγκες του ανθρώπου στην καθημερινότητά του, ανεξάρτητα από τον λόγο για τον οποίο πραγματώνεται είτε οικογενειακές συνθήκες (π.χ. γονείς με

9. Βλ. Ν. Μήτσης, *Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας: Εισαγωγή στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης (ή ξένης) γλώσσας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2004, σ. 24.

10. Βλ. Ε. Σκούρτου, *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1997, σ. 31.

διαφορετική εθνικότητα) είτε κοινωνικές (π.χ. μετανάστευση για οικονομικούς λόγους, σπουδές, πρόσφυγες).

1.4. Ξένη γλώσσα (*foreign language*)

Στην σημερινή εποχή η εκμάθηση της «ξένης γλώσσας» είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη και οι λόγοι που συμβάλλουν σε αυτή τη γλωσσομάθεια είναι ευρέως γνωστοί.

Ο Apeltauer υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος είναι «από τη φύση του κατασκευασμένος να μπορεί να μιλά περισσότερες από μία γλώσσες, είναι λοιπόν δυνατό να συνδεθεί η διαδικασία ανάπτυξής του με την εκμάθηση και μίας ξένης γλώσσας»¹¹.

Η εκμάθηση της «ξένης γλώσσας» συντελείται κυρίως μέσα από φροντιστηριακά μαθήματα χωρίς να υπάρχει τις περισσότερες φορές επαφή με τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας, πράγμα το οποίο υφίσταται και κατά την εκμάθηση της «δεύτερης» γλώσσας. Ωστόσο, χαρακτηριστικό της «ξένης γλώσσας» είναι η προσωπική απόφαση και η ελπίδα κατά την εκμάθησή της ότι θα χρησιμοποιηθεί σε μελλοντικές φυσικές γλωσσικές κοινότητές της.

Κατά την Σκούρτου, ως «ξένη γλώσσα» θεωρείται η γλώσσα της οποίας η εκμάθηση πραγματώνεται μέσα σε μια αίθουσα διδασκαλίας και δε δίνεται η δυνατότητα για φυσική αξιοποίηση της για επικοινωνιακούς σκοπούς στην καθημερινή ζωή. Η εκμάθηση μιας «ξένης γλώσσας», λόγω του ότι στερείται φυσικού γλωσσικού περιβάλλοντος χρήσης της μπορεί να καταστεί αρκετά δύσκολη¹².

Αξίζει να αναφερθεί πως αν και η «ξένη» και «δεύτερη» γλώσσα δεν είναι ταυτόσημες έννοιες, αυτό θα μπορούσε να συμβεί, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, όπως όταν ένα άτομο που κατέχει μια ξένη γλώσσα αποφασίσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα να μείνει στη χώρα χρήσης της γλώσσας αυτής. Έτσι η

11.Βλ. E. Apeltauer, *Grundlagen des Erst-und Fremdsprachenwerbs-Eine Einfuhrung*, Fenstudieneinheit 15, Berlin 1997, p. 68.

12. Βλ. E. Σκούρτου, *Το φαινόμενο της Διγλωσσίας και η Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, στο http://6dimdiapolefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/EishghseisDiapolEkpshts/EishghseisDiapolEkpshts1998/to_fainomeno_tis_diglossias.pdf, σ. 3.

«ξένη γλώσσα» αποκτά τα χαρακτηριστικά μιας «δεύτερης γλώσσας», καθώς το άτομο αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει ευρέως τη γλώσσα της χώρας υποδοχής, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις καθημερινές του ανάγκες.

Γενικότερα θα λέγαμε ότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους όρους «πρώτη», «δεύτερη» και «ξένη» γλώσσα. Η «πρώτη» γλώσσα συχνά ταυτίζεται με την μητρική γλώσσα, ενώ η «δεύτερη» είναι η γλώσσα εκείνη, η εκμάθηση της οποίας χρονικά ακολουθεί την μητρική γλώσσα αλλά και αυτή που χρησιμοποιούμε για να καλύψουμε τις καθημερινές επικοινωνιακές μας ανάγκες. Τέλος «ξένη» είναι η γλώσσα που μαθαίνουμε με προσωπική απόφαση με την ελπίδα να τη χρησιμοποιήσουμε στο μέλλον για να επικοινωνήσουμε με αλλόγλωσσο πληθυσμό.

Κεφάλαιο 2^ο

Εκμάθηση μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας

2.1. Κατάκτηση μητρικής γλώσσας και εκμάθηση δεύτερης/ξένης γλώσσας

Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές ανάμεσα στην κατάκτηση της μητρικής και στην εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας υπάρχουν αρκετές ομοιότητες, οι οποίες παρατηρούνται κυρίως στο επίπεδο της σύνταξης κατά τα πρώτα στάδια κατάκτησης. Πιο συγκεκριμένα, ένα κοινό χαρακτηριστικό και στις δυο διαδικασίες είναι ότι οι ομιλητές στην αρχή δεν μιλούν αλλά περιορίζονται στο να ακούν μόνο τους συνομιλητές τους (περίοδος σιωπής). Αργότερα, μαθαίνουν να χρησιμοποιούν απλές συντακτικές προτάσεις με ελλειπτική δομή.

Ωστόσο, υπάρχουν και σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο διαδικασιών. Σύμφωνα με τον Μήτση, στην περίπτωση της «πρώτης» ή «μητρικής» γλώσσας, γίνεται λόγος για «κατάκτηση» και όχι «εκμάθηση» αυτής, καθώς φαίνεται ότι υπάρχουν διαφορές ως προς τον τρόπο με τον οποίο αποκτιέται ο πρώτος γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας¹³. Ήδη από το 1950, διάφορες μελέτες έδειξαν ότι υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία κατάκτησης της πρώτης γλώσσας. Όπως προέκυψε λοιπόν, το παιδί έχει έμφυτη την προδιάθεση για επαφή και επικοινωνία με το περιβάλλον στο οποίο ζει και αναπτύσσεται. Και το περιβάλλον όμως με τη σειρά του παρέχει στο άτομο αυτό συνεχή ερεθίσματα με απώτερο σκοπό την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι μεταξύ παιδιού και περιβάλλοντος υπάρχει από πολύ νωρίς μία σχέση δράσης-αντίδρασης.

Κατά την Δενδρινού, η κατάκτηση της πρώτης γλώσσας γίνεται με τρόπο «φυσικό και αβίαστο» μέσα από την έκθεση του ατόμου στα γλωσσικά ερεθίσματα του περιβάλλοντός του. Πρόκειται λοιπόν για μια φυσική διεργασία απόκτησης του πρώτου γλωσσικού κώδικα¹⁴.

13. Βλ. Ν. Μήτση, *Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2004, σ. 32.

14. Βλ. Β. Δενδρινού (2001), *Η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας*, στο: *Πύλη για την Ελληνική γλώσσα – Θεωρία και Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Τελευταία προσπέλαση 5 Απριλίου, 2013, στο http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e3/index.html.

Ο Bley-Vroman υποστηρίζει ότι η κατάκτηση της πρώτης γλώσσας και η εκμάθηση της δεύτερης αποτελούν δυο διαφορετικές διαδικασίες. Για να υποστηρίξει τον ισχυρισμό του παρουσίασε συνοπτικά τα εξής σημεία διαφοροποίησης¹⁵:

- *Βαθμός επιτυχίας και ποικιλίας*: Το άτομο που μαθαίνει μια ξένη γλώσσα δεν τα καταφέρνει σε ικανοποιητικό βαθμό σε σχέση με το παιδί που κατακτά την πρώτη γλώσσα. Η μεγαλύτερη δυσκολία εντοπίζεται στο επίπεδο της προφοράς κατά την εκμάθηση. Και ο Steele ισχυρίζεται ότι οι αλλόγλωσσοι ομιλητές μιας δεύτερης γλώσσας, σε αντίθεση με όσους κατακτούν την πρώτη γλώσσα, παρουσιάζουν συνήθως αρκετές αδυναμίες στην γραμματική της νέας αυτής γλώσσας σε όλα τα επίπεδα (σύνταξη, φωνολογία, μορφολογία και σημασιολογία)¹⁶.
- *Σταθεροποίηση/«απολίθωση»*: Ο όρος απολίθωση (fossilization) αναφέρεται στη μη περαιτέρω πρόοδο της εκμάθησης μια δεύτερης γλώσσας, ανεξάρτητα από την συνεχή έκθεση του ατόμου στη γλώσσα αυτή, από τα καθημερινά ερεθίσματα και τα κίνητρα εκμάθησης αλλά και από τις δυνατότητες εξάσκησης του ατόμου με αυτή τη γλώσσα-στόχο¹⁷. Σε αρκετές περιπτώσεις τα άτομα που μαθαίνουν μια ξένη γλώσσα, μόλις φτάσουν σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκμάθησης σταθεροποιούνται εκεί. Αυτή η σταθεροποίηση/απολίθωση από την άλλη δεν παρατηρείται στα παιδιά που κατακτούν την πρώτη γλώσσα αφού για να πραγματοποιηθεί αυτή η διαδικασία περνούν από όλα τα στάδια.
- *Παράγοντες επίδρασης*: Έχει παρατηρηθεί πως διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν τη διαδικασία της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας, όπως η προσωπικότητα του ατόμου, ο λόγος της εκμάθησης και ο χαρακτήρας του αλλόγλωσσου ομιλητή. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν παρατηρείται κατά τη διαδικασία κατάκτησης της πρώτης γλώσσας¹⁸.

15. Βλ. S. Gass and L. Selinker (eds) (1992), *Language Transfer in Language Learning*, p. 42.

16. Βλ. J. Steele (2002), *Ultimate Attainment in L2 Syllabification*, in *McGill Working Papers in Linguistics*, vol 15, no 2, pp. 105-119.

17. Βλ. Z. H. Han (2004), *Fossilization: five central issues*, *International Journal of Applied Linguistics*, vol. 14, no. 2, pp. 212-224.

18. Βλ. S. Gass and J. Schachter (eds) (1989), *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*, p.49.

- *Διδασκαλία*: Η διδασκαλία είναι απαραίτητη διαδικασία κατά την εκμάθηση μια ξένης γλώσσας, κάτι το οποίο δεν χρειάζεται όταν τα παιδιά κατακτούν τη μητρική τους γλώσσα¹⁹.
- *Παρουσία και μεταφορά*: Πολλές φορές κατά την εκμάθηση μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας παρατηρούμε το φαινόμενο να μεταφέρονται στοιχεία και συντακτικές δομές από την μητρική στη δεύτερη γλώσσα. Αυτό δεν παρατηρείται, όπως είναι φυσικό, όταν κατακτιέται η μητρική γλώσσα εφόσον τα παιδιά δεν έχουν άλλα γλωσσικά ερεθίσματα πριν από αυτή.

Γύρω από την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας έχουν διατυπωθεί δυο αντιτιθέμενες απόψεις. Η πρώτη υποστηρίζει ότι κατά την πορεία εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας στο σχολείο, το παιδί δεν θα πρέπει να χρησιμοποιεί τη μητρική του γλώσσα. Η δεύτερη ωστόσο θεωρεί ότι η πρώτη γλώσσα που κατέχει το παιδί αποτελεί τη βάση για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας²⁰.

Τέλος, σε δύο επίπεδα στηρίζει την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας και ο Cummins. Στο πρώτο επίπεδο, μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, γίνεται η κατάκτηση των βασικών φωνητικών, λεξιλογικών και γραμματικοσυντακτικών στοιχείων της δεύτερης γλώσσας. Από την άλλη, το δεύτερο επίπεδο αφορά κυρίως την οργάνωση και την παραγωγή των σύνθετων προτάσεων και κειμένων²¹.

2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας είναι μια συνειδητή δραστηριότητα του ατόμου, η οποία χρονικά ακολουθεί την κατάκτηση της πρώτης γλώσσας, είτε στην ολοκληρωμένη είτε στην ημι-ολοκληρωμένη ανάπτυξή της, και συντελείται μέσα από την καθημερινή επικοινωνία και αλληλεπίδραση με τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας-στόχου. Ωστόσο, είναι φυσικό ο ρυθμός, ο χρόνος και ο τρόπος κατάκτησης μίας δεύτερης γλώσσας να διαφέρει από άτομο σε άτομο,

19. Βλ. S. Gass and J. Schachter (eds) (1989), *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*, p.48.

20. Βλ. Γ. Νικολάου, *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σ. 28.

21. Βλ. Π. Δεμίρογλου, *Διαπολιτισμική εκπαίδευση και γλώσσα – Διγλωσσία και δίγλωσση εκπαίδευση*, στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), *Διγλωσσία και Δίγλωσση Εκπαίδευση: Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση*, Τόμος 6^{ος}, Αυτοέκδοση, Πάτρα 2008, σ. 32.

καθώς η όλη διαδικασία φαίνεται να επηρεάζεται από διάφορους ατομικούς, κοινωνικούς και γλωσσικούς παράγοντες.

2.2.1. Ατομικοί παράγοντες

Σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία ο ρυθμός μάθησης του κάθε ατόμου είναι διαφορετικός. Το ίδιο συμβαίνει και κατά την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Πιο συγκεκριμένα, οι ατομικές αυτές διαφορές οφείλονται στους παρακάτω παράγοντες:

- **Γλωσσο-γνωστικές ικανότητες:** Κάθε άτομο έχει ήδη από τη γέννησή του ειδικές γλωσσογνωστικές ικανότητες, οι οποίες είναι απαραίτητες για να επεξεργαστεί τα γλωσσικά ερεθίσματα και μηνύματα του περιβάλλοντός του²².
- **Βιολογικοί παράγοντες:** Στους βιολογικούς παράγοντες περιλαμβάνονται το φύλο και η ηλικία του ατόμου. Όσον αφορά το φύλο, οι έρευνες έχουν δείξει πως δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα ως προς τις γλωσσικές τους επιδόσεις, σε αντίθεση με παλαιότερες πεποιθήσεις. Αυτό σημαίνει πως τέτοιου είδους διαφορές αφορούν περισσότερο στις προκαταλήψεις γύρω από τα δύο φύλα και όχι σε βιολογικούς παράγοντες. Ως προς την ηλικία, οι πρώτες έρευνες έδειξαν ότι τα μικρά παιδιά κατακτούν γρηγορότερα τη δεύτερη γλώσσα από τους ενήλικες. Αν και αργότερα η άποψη αυτή αμφισβητήθηκε, άλλες έρευνες έδειξαν ότι τα μικρά παιδιά ανταποκρίνονται καλύτερα σε επίπεδο φωνολογικής επίγνωσης, ωστόσο υστερούσαν σε σημασιολογικό, γραμματικό και συντακτικό επίπεδο συγκριτικά με τους ενήλικες²³.
- **Στοιχεία της προσωπικότητας του ατόμου:** Είναι γεγονός, πως τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ενός ατόμου επηρεάζουν την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Έρευνες έχουν δείξει ότι η ψυχική ισορροπία ενός ατόμου συμβάλλει θετικά κατά τη διαδικασία της εκμάθησης. Πιο συγκεκριμένα, οι Knapp και Potthoff υποστήριξαν ότι μια ισορροπημένη

22. Βλ. B. Triarchi-Hermann, *Zur Thematik: Zweisprachigkeit, Academie Bericht*, Dillingen, München 1998, pp. 146-153.

23. Βλ. B. Triarchi-Hermann (1998), *ό.π.*

προσωπικότητα έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται γρήγορα στα νέα γλωσσικά δεδομένα, είναι θετική απέναντι σε κάθετι καινούριο, έχει αυτοπεποίθηση, αποφασιστικότητα, είναι εξωστρεφής και ενδιαφέρεται για επικοινωνία και αλληλεπίδραση, πράγμα το οποίο αποτελεί σημαντικό κίνητρο για την εκμάθηση της νέας γλώσσας²⁴.

- **Συναισθηματικοί παράγοντες:** Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα κίνητρα και τα συναισθήματα ως καθοριστικοί παράγοντες για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Τα κίνητρα αυτά εντάσσονται σε δύο κύριες ομάδες. Στην πρώτη ομάδα αναφερόμαστε όταν το άτομο που μαθαίνει τη δεύτερη γλώσσα, επιδιώκει τη γλωσσική και πολυτισμική ενσωμάτωση με τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας-στόχο, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις προσωπικές και κοινωνικές του ανάγκες για επικοινωνία²⁵. Στην δεύτερη ομάδα ανήκουν τα γνωστά ως εργαλειακά κίνητρα, αυτά δηλαδή που αποσκοπούν στην εύρεση εργασίας, στην επιτυχία σε εξετάσεις κ.ά.²⁶. Όσον αφορά τα συναισθήματα που έχει ένα άτομο απέναντι στη γλώσσα που μαθαίνει, αυτά διαμορφώνονται από τις στάσεις μιας ομάδας ανθρώπων απέναντι σε αυτή τη γλώσσα-στόχο, από τα συναισθήματα που προκαλεί αυτή η ομάδα στο άτομο, από το κύρος, την αξία και τη σημασία της.

2.2.2. Γλωσσικοί παράγοντες

Η μητρική γλώσσα αλλά και τα γλωσσικά ερεθίσματα που δέχεται ένα άτομο από το περιβάλλον του επηρεάζουν τον βαθμό κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας. Σύμφωνα με τον Γεωργογιάννη «όσο καλύτερο είναι το επίπεδο της πρώτης γλώσσας, τόσο περισσότερες πιθανότητες υπάρχουν για μια πιο εύκολη και επιτυχημένη διγλωσσία»²⁷.

24. Βλ. Knapp-Potthof & Knapp, *Fremdsprachenlernen und lehren. Eine Einföhrung in die Didaktik der Fremdsprachen vom Stanspunkt der Zweitspracherwerbsforschung*, Stuttgart 1982.

25. Βλ. C. Baker, *Second language orientation and self-determination theory. Journal of language and Social Psychology*, 27 (1), 2008, pp. 5-27.

26. Βλ. Κωστούλα – Ν, Μακράκη, *Γλώσσα και κοινωνία. Βασικές έννοιες*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2001, σ. 113-115.

27. Βλ. Π. Γεωργογιάννης, *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999, σ. 135.

Άλλος παράγοντας ο οποίος φαίνεται να επιδρά κατά την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας αποτελεί και η συγγένεια μεταξύ των γλωσσών. Παρατηρούμε δηλαδή ομοιότητες μεταξύ γλωσσών, όπως τα αγγλικά με τα γαλλικά, τα γερμανικά με τα ολλανδικά αλλά και γλώσσες που δεν έχουν καμία απολύτως σχέση μεταξύ τους. Η Τριάρχη-Hermann υποστηρίζει ότι «όσο πιο πολύ συγγενεύουν οι δομές δύο γλωσσών, τόσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των παρεμβολών που παρατηρούνται»²⁸.

2.2.3. Κοινωνικοί παράγοντες

Οι κοινωνικοί παράγοντες φαίνεται ότι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο κατά τη διαδικασία της εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας. Ειδικότερα:

- **Γλωσσική επαφή:** Όσο περισσότερο έρχεται σε επαφή το δίγλωσσο άτομο με τη δεύτερη γλώσσα τόσο επισπεύδεται η διαδικασία της εκμάθησης. Έρευνες έδειξαν ότι η επαφή σε ελεύθερο χρόνο και χώρο είναι ευνοϊκότερη από την επαφή σε ένα πιεστικό περιβάλλον όπως μία σχολική τάξη ή στο χώρο εργασίας. Βέβαια πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει μία διαφοροποίηση ανάμεσα στις γλωσσικές ικανότητες που απαιτούνται από το δίγλωσσο άτομο για τις βασικές διαπροσωπικές επικοινωνιακές του ανάγκες και στις ακαδημαϊκές γλωσσικές δεξιότητες του γραπτού και προφορικού λόγου²⁹.
- **Κοινωνική απόσταση:** Πρόκειται για την απόσταση μεταξύ δύο ομάδων, αυτών που μιλούν τη γλώσσα-στόχο και αυτών που τη μαθαίνουν. Όταν η απόσταση αυτή είναι μεγάλη, τότε η επικοινωνία μεταξύ τους γίνεται δυσκολότερη, καθώς αναιρούνται διάφοροι ατομικοί και κοινωνικοί παράγοντες όπως η θετική στάση απέναντι στην ομάδα που χρησιμοποιεί τη γλώσσα στόχο, η συχνή γλωσσική επαφή κ.ά.³⁰. Από την άλλη, όταν υπάρχει μικρή απόσταση μεταξύ τους, αυξάνεται η πιθανότητα να δημιουργηθεί μια στενή και ισχυρή διαπροσωπική σχέση ανάμεσά τους.

28. Βλ. Β. Τριάρχη-Hermann, *Διγλωσσία στην παιδική ηλικία. Μία ψυχολογική προσέγγιση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2000, σ.184.

29. Βλ. J. Cummins, *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*, (επιμ. Ε. Σκούρτου, μτφρ. Σ. Αργύρη), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999, σ. 127.

30. Βλ. H. Wode, *ό.π.*, στο: Ε. Σκούρτου, *Διγλωσσία και εισαγωγή στον αλφαριθμητισμό*.

- **Το μορφωτικό επίπεδο του ατόμου:** Το μορφωτικό επίπεδο ενός ατόμου αποτελεί επίσης έναν καθοριστικής σημασίας παράγοντα καθώς φαίνεται να επιδρά σημαντικά τόσο στον ρυθμό όσο και στο επίπεδο κατάκτησης μιας δεύτερης γλώσσας. Όσο ανώτερη μόρφωση διαθέτει ένα άτομο τόσο καλύτερα μπορεί να ανταποκριθεί στις επικοινωνιακές του ανάγκες σε επαγγελματικό επίπεδο, όπου απαιτείται πιο εξειδικευμένη χρήση της δεύτερης γλώσσας, σε επίπεδο γραμματικό αλλά και μορφοσυντακτικό.

2.3. Η εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας.

Παρόλο που η ελληνική γλώσσα είναι μια από τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες στην Ευρώπη ως προς τους φυσικούς ομιλητές, εντούτοις διάφοροι παράγοντες (ιστορικοί, πολιτισμικοί κλπ.) συνέβαλαν στη διάδοσή της, με αποτέλεσμα να προδιαγράφονται ευοίωνες προβλέψεις για την καθιέρωσή της μέσα στο ευρύτερο πολύγλωσσο και πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Τις τελευταίες δεκαετίες λόγω οικονομικών και πολιτικών ανακατατάξεων η Ελλάδα έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεγάλου αριθμού προσφύγων και μεταναστών, με αποτέλεσμα η γλώσσα της να ανάγεται σε αντικείμενο εκμάθησης ολοένα και σημαντικότερου ποσοστού αλλοδαπών. Επιπλέον, η επιθυμία για επαναπατρισμό στην χώρα μας πολλών ομογενών, από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και η σημαντική αύξηση των αλλοδαπών φοιτητών που σπουδάζουν πλέον στα ελληνικά ιδρύματα ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης διαμόρφωσαν νέες συνθήκες στη χάραξη γλωσσικής πολιτικής εντός του ελλαδικού χώρου.

Είναι λοιπόν προφανές πως το έντονο ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε για την ελληνική γλώσσα κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για σχεδιασμό και χάραξη μιας σύγχρονης γλωσσικής πολιτικής καθώς επίσης και για τη συστηματοποίηση της διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

Στο πλαίσιο αυτό η ελληνική κυβέρνηση ίδρυσε το 1994 στη Θεσσαλονίκη το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ), ως ένα κεντρικό όργανο συλλογής και παροχής πληροφοριών για την εκμάθηση της ελληνικής στο εσωτερικό αλλά και το

εξωτερικό³¹. Απώτερος σκοπός του ΚΕΓ είναι η ολοκληρωμένη διδασκαλία και η προώθηση της ελληνικής γλώσσας, η στήριξη των εκπαιδευτικών, η δημιουργία διδακτικών εγχειριδίων και η ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας των Ελλήνων ομογενών³². Το 1998 με το Π.Δ. 363/98 θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά το πιστοποιητικό ελληνομάθειας διαρθρωμένο σε τέσσερα επίπεδα, ικανοποιώντας έτσι ένα πάγιο αίτημα των εμπλεκομένων στη διδασκαλία και την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Το πιστοποιητικό αυτό εξετάζει τις τέσσερις βασικές δεξιότητες, δηλαδή την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου καθώς και την κατανόηση προφορικού και γραπτού λόγου³³.

Σε γενικές γραμμές, παρατηρούμε πως τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αξιόλογα βήματα προς τη διδασκαλία και την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερη ξένη γλώσσα. Ωστόσο υφίστανται ακόμη αδυναμίες οι οποίες οφείλονται στην έλλειψη παράδοσης στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας³⁴. Κατά τον Μπαμπινιώτη θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ορισμένοι παράμετροι και ιδιαιτερότητες της γλώσσας καθ'όλη τη διαδικασία της εκμάθησης της ελληνικής. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι οι διδάσκοντες θα πρέπει να είναι καθηγητές ελληνικών με ισχυρό ανθρωπιστικό υπόβαθρο, ενώ όσον αφορά τους μαθητές θα πρέπει να αναγνωρίζεται η ετερογένειά τους και να υιοθετείται διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση ανάλογα την περίπτωση. Ως προς τη διδακτική προσέγγιση ισχυρίζεται ότι αυτή θα πρέπει να συμβαδίζει με τις αρχές της Επικοινωνιακής προσέγγισης. Εστιάζει στο διδακτικό υλικό και στη χρήση των νέων τεχνολογιών, οι οποίες θα πρέπει να αποτελούν σημαντικό κομμάτι της μαθησιακής διαδικασίας, καθώς επίσης και στις δομικές ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας. Τέλος, επικεντρώθηκε στα προβλήματα που ενδέχεται να προκύψουν εξαιτίας της διαχρονικής ιστορίας της ελληνικής, αναφερόμενος στη δημιουργική σύνθεση της

31. Βλ. Α. Τσαγγαλίδης & Στ. Ευσταθιάδης, *Εξετάσεις για την Πιστοποίηση της Ελληνομάθειας*, στο: Α.-Φ. Χρηστίδης (επιμ.), *Γλώσσα, Γλώσσες στην Ευρώπη/ Langue, Langues en Europe*, εκδ. ΥΠΕΠΘ & ΚΕΓ, Αθήνα 2001, σσ. 45-52.

32. Βλ. Ν. Αντωνοπούλου, *Οδηγός για τις εξετάσεις πιστοποίησης επάρκειας της ελληνομάθειας*, εκδ. ΥΠΕΠΘ & ΚΕΓ, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 32.

33. Βλ. Α. Τσαγγαλίδης & Στ. Ευσταθιάδης, *ό.π.*, σσ. 45-52.

34. Βλ. Σπ. Α. Μοσχονάς, *Πριν από τη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας*, στο: Δ. Θεοφανοπούλου-Κοντού, Χ. Λασκαράτου, Μ. Σηφianού, Μ. Γεωργιαφέντης & Β. Σπυρόπουλος (επιμ.), *Σύγχρονες Τάσεις στην Ελληνική Γλωσσολογία*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2003, σσ. 87-107.

δημοτικής και της καθαρεύουσας, η οποία δεν γίνεται να αγνοηθεί κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας.

Ολοκληρώνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε πως αν και οι ενέργειες της ελληνικής πολιτείας απέναντι στο συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας αποτιμώνται θετικά, εντούτοις κρίνεται επιτακτική η ανάγκη για δημιουργική αφομοίωση των πρόσφατων ευρημάτων της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας, με απώτερο σκοπό τα διδακτικά εγχειρίδια και οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις να αποκτήσουν την απαραίτητη επιστημονικότητα και εγκυρότητα.

2.4. Μέθοδοι εκμάθησης μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή παρατηρούμε ότι έχουν προταθεί πολλές μέθοδοι και προσεγγίσεις για την κατάκτηση μιας δεύτερης ή ξένης γλώσσας, οι οποίες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη βαρύτητα που δίνεται κατά τη διδασκαλία στη δομή ή στη χρήση της γλώσσας³⁵. Επειδή στην παρούσα εργασία η λεπτομερής ανάλυση των μεθοδολογικών προσεγγίσεων δεν αποτελεί ερευνητικό μας στόχο, θα αναφέρουμε επιλεκτικά τις πιο γνωστές και θα παραθέσουμε τα πιο αντιπροσωπευτικά χαρακτηριστικά τους:

A. Γραμματικομεταφραστική μέθοδος (grammar-translation method).

Πρόκειται για την πρώτη απόπειρα διδακτικής μεθόδου στον τομέα της εκμάθησης μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας με απαρχές που ανάγονται στη μεσαιωνική παράδοση διδασκαλίας της λατινικής και της αρχαίας ελληνικής³⁶. Είναι μια εμπειρική μέθοδος και δεν βασίζεται στις αρχές κάποιου θεωρητικού πλαισίου, το οποίο να αντανakλά συγκεκριμένες γλωσσικές ή ψυχολογολογικές θεωρίες³⁷. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, η εκμάθηση μιας γλώσσας θεωρείται ως εργαλείο ανάλυσης του γραπτού λόγου. Επικεντρώνεται στην άσκηση του πνεύματος και όχι

35. Βλ. Ν. Αντωνοπούλου & Δ. Μανάβη, *Η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας*, στο: Α. Φ. Χρηστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*, εκδ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 253-257.

36. Βλ. Ν. Μήτσης, *Στοιχειώδεις Αρχές και Μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998, σσ. 33-45.

37. Βλ. St. Efstathiadis, *A Survey in FLLT Methodology. Principles, problems, prospects*. University Studio Press, Thessaloniki 1993, pp. 25-53.

στην καλλιέργεια της γλώσσας, ενώ χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνοχής, ομοιογένειας και συνέπειας. Όλες αυτές οι αδυναμίες της οδήγησαν στην έντονη αμφισβήτησή της και στην αναζήτηση ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα εναλλακτικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων.

Β. Άμεση μέθοδος (direct method).

Η μέθοδος αυτή πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αρχικά στη Γαλλία και τη Γερμανία και έπειτα στις ΗΠΑ, από την πεποίθηση ότι η εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας είναι παρόμοια με την κατάκτηση της μητρικής γλώσσας. Και η μέθοδος αυτή στερούνταν ενός συγκεκριμένου θεωρητικού πλαισίου, όπως και η προηγούμενη, ωστόσο παρουσίαζε συνοχή και συγκρότηση ως προς το επίπεδο των δραστηριοτήτων της³⁸. Κύριος στόχος της μεθόδου αυτής είναι η διδασκαλία να στηρίζεται στην παραγωγή επικοινωνιακού λόγου (fluency) δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην προφορική μορφή της γλώσσας-στόχου³⁹.

Παρόλο που η μέθοδος αυτή αποτελούσε μια ανανεωτική προσέγγιση στον τομέα της διδακτικής παρέμβασης, εντούτοις οι ελλείψεις της προκάλεσαν τη διατύπωση επικρίσεων για τη θεωρητική της υπόσταση και για το ρόλο της, καθιστώντας έτσι το 1920 επιτακτική την ανάγκη για νέες μεθόδους διδασκαλίας.

Γ. Προφορική προσέγγιση και εκμάθηση της γλώσσας μέσα από καταστάσεις (The Oral Approach and the Situational Language Teaching).

Οι απαρχές της μεθόδου τοποθετούνται χρονικά στις δεκαετίες 1920 και 1930 στη Μεγάλη Βρετανία. Οι Άγγλοι γλωσσολόγοι H. Palmer και A.S. Hornby, ανέπτυξαν μια διδακτική πρόταση βασισμένη σε ένα οργανωμένο θεωρητικό υπόβαθρο με ολοκληρωμένες τεχνικές και μέσα διδασκαλίας. Τα βασικά χαρακτηριστικά της μεθόδου αυτής είναι το έντονο ενδιαφέρον για το λεξιλόγιο και η επαναπροσέγγιση της διδασκαλίας της γραμματικής.

38. Βλ. Ν. Μήτσης, *ό.π.*, σσ. 33-45.

39. Βλ. St Efstathiadis, *ό.π.*, pp. 22-53.

Δ. Ακουστικοπροφορική μέθοδος (Audiolingual method).

Την ίδια περίοδο εμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η Ακουστικοπροφορική μέθοδος. Το θεωρητικό πλαίσιο της μεθόδου αποτελεί το κίνημα της δομικής γλωσσολογίας (structural linguistics), ενώ οι αρχές της για την εκμάθηση της γλώσσας παραπέμπουν στο Συμπεριφορισμό (Behaviorism)⁴⁰. Από τους βασικούς στόχους της μεθόδου είναι η εξάσκηση της ακουστικής ικανότητας, η αναγνώριση των συμβόλων ομιλίας, η ακριβής προφορά και η ικανότητα αναπαραγωγής τους στο γραπτό λόγο⁴¹. Επιπλέον οι απώτεροι στόχοι της συνίστανται στην απόκτηση, από το διδασκόμενο, γλωσσικής ευχέρειας αντίστοιχης με αυτή ενός φυσικού ομιλητή⁴².

Ε. Δομική προσέγγιση (Structural approach).

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η γλώσσα θεωρείται ως ένα σύστημα τύπων, το οποίο ο διδασκόμενος μπορεί να το ανακαλύψει και να το αναλύσει. Βασίζεται σε ένα οργανωμένο σύστημα τεχνικών και χρησιμοποιεί συστηματικά επιλεγμένο διδακτικό υλικό με υποκειμενικά κριτήρια επιλογής. Δεν λαμβάνει υπόψη της τη σημασία και τα συμφραζόμενα ενώ φαίνεται να παραμελεί εντελώς τα κίνητρα που έχει ο διδασκόμενος για να μάθει μια ξένη γλώσσα.

ΣΤ. Επικοινωνιακή προσέγγιση (Communicative Approach).

Το συγκεκριμένο θεωρητικό μοντέλο είναι και το πιο συνηθισμένο κατά την εκμάθηση μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας. Κύριος στόχος της προσέγγισης αυτής είναι τόσο η ανάπτυξη μιας επικοινωνιακής ικανότητας (communicative competence) των

40. Ο Συμπεριφορισμός ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής τις δεκαετίες του 1950 και 1960, ερμηνεύει την κατάκτηση της γλώσσας με βάση το σχήμα *ερέθισμα-απάντηση-ενίσχυση* (Saville – Troike, 2006). Σύμφωνα με τους συμπεριφοριστές, το παιδί κατακτά τη μητρική του γλώσσα αντιδρώντας στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος μέσω της μίμησης, της επανάληψης και της ενίσχυσης. Η τελευταία συνίσταται στην αμοιβή που λαμβάνει το παιδί κατά τη διαδικασία επανάληψης των ποικίλων γλωσσικών πληροφοριών και λειτουργεί ως επιβράβευση και δείκτης ορθότητας της τελευταίας (Ανδρέου 2002).

41. Βλ. N. Brooks, *Language and Language Learning: Theory and Practice* (2nd ed.), Harcourt Brace, New York 1964, pp. 51-55.

42. Βλ. N. Μήτσης, *Στοιχειώδεις Αρχές και Μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998, σσ. 33-45.

διδασκομένων, όσο και η διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών διδασκαλίας προκειμένου να επισημανθεί η αλληλεπίδραση και η στενή σχέση γλώσσας και επικοινωνίας⁴³. Ως προς το περιεχόμενο και τη διάρθρωση της διδασκαλίας, αυτή καθορίζεται από διαφορετικούς παράγοντες, όπως είναι η περίπτωση και τα θέματα επικοινωνίας, οι γλωσσικές λειτουργίες, η εκμάθηση ειδικών ή γενικών εννοιών ανάλογα την περίπτωση καθώς και ο εντοπισμός και η ανάλυση των γλωσσικών αναγκών των διδασκομένων⁴⁴. Αποτέλεσμα αυτών των αναγκών είναι η διδασκαλία να γίνεται μια ζωντανή, δημιουργική κι ευέλικτη διαδικασία που δίνει τη δυνατότητα για μια ποικιλία επικοινωνιακών δραστηριοτήτων⁴⁵.

Z. Ολική Φυσική Αντίδραση (Total Physical Response).

Η συγκεκριμένη θεωρία εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1970 με εισηγητή τον καθηγητή Ψυχολογίας J. Asher, ο οποίος υποστήριξε ότι η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας είναι παράλληλη διαδικασία με αυτή της μητρικής γλώσσας⁴⁶. Δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων κατανόησης προτού ο μαθητής διδαχθεί την ομιλία, φαίνεται ότι συνδέθηκε με την *Προσέγγιση της Κατανόησης* (Comprehension Approach).

H. Σιωπηλή μέθοδος (Silent Way).

Η μέθοδος αυτή που δημιουργήθηκε από τον C. Gattegno συγκαταλέγεται στις ανθρωπιστικές προσεγγίσεις (humanistic approaches), σύμφωνα με τις οποίες υπάρχουν έμφυτες δεξιότητες και ικανότητες σε όλους τους διδασκόμενους⁴⁷. Κύρια χαρακτηριστικά της Σιωπηλής μεθόδου είναι αφενός ότι εδώ ο δάσκαλος πρέπει να είναι σιωπηλός, δίνοντας στο μαθητή κάθε δυνατή διευκόλυνση για γλωσσική

43. Βλ. J.C. Richards & T.S. Rodgers, *Approaches and Methods in Language Teaching. A description and analysis*, CUP, Cambridge 1986, pp. 79-82.

44. Βλ. Ν. Αντωνοπούλου & Δ. Μανάβη, *Η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας*, στο: Α. Φ. Χρηστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*, εκδ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 253-257.

45. Βλ. Ν. Μήτσης, *ό.π.*, σσ. 33-45.

46. Βλ. H.D. Brown, *Principles of Language Learning and Teaching* (3rd ed.), Prentice Hall Regents, Englewood Cliffs, NJ 1994, pp. 112-120.

47. Βλ. D. Crystal, *How Language Works*, The Overlook Press, Woodstock & New York 2005, pp. 65-74.

παραγωγή⁴⁸ και αφετέρου ο πρωταρχικός χαρακτήρας του λεξιλογίου στη μαθησιακή διαδικασία.

Μέσα σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που συμφωνεί με τη δομική προσέγγιση, ο Cattegno στην προσπάθειά του να κατανοήσει τις συνθήκες εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας αντλεί πληροφορίες από την κατάκτηση της μητρικής και υποστηρίζει ότι πρόκειται για δύο αντιτιθέμενες διαδικασίες. Κατά τον ίδιο η αφοσίωση του διδασκόμενου στην εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιτυχίας⁴⁹ ενώ στόχος της διδασκαλίας είναι ο μαθητής να αποκτήσει ίδια ευχέρεια στην παραγωγή επικοινωνιακού λόγου με εκείνη του φυσικού ομιλητή⁵⁰.

Θ. Ομαδική Εκμάθηση της Γλώσσας (*Community Language Learning*).

Η μέθοδος αυτή δημιουργήθηκε από τον Αμερικανό καθηγητή Ψυχολογίας και ειδικό στη Συμβουλευτική Ch. Curran και τους συνεργάτες του. Στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου επιδιώκεται τόσο η δημιουργία ενός φιλικού και ασφαλούς περιβάλλοντος χωρίς άγχος για τους διδασκόμενους όσο και η μετονομασία του δασκάλου σε σύμβουλο (counselor) και των μαθητών σε πελάτες (client) αντίστοιχα. Αντιλαμβανόμενος το άγχος των μαθητών κατά την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας, ο Curran επιχείρησε να τους μετατρέψει σε μια ομάδα ατόμων που έχουν ανάγκη από υποστήριξη και βοήθεια. Για να το επιτύχει αυτό μετέτρεψε το δάσκαλο σε γλωσσικό σύμβουλο ο οποίος και θα επιδιώξει να ηρεμήσει τους μαθητές και να τους απαλλάξει από το φόβο και το άγχος με απώτερο σκοπό τη διευκόλυνση της γλωσσικής εκμάθησης⁵¹.

Ι. Φυσική μέθοδος (*Natural Approach*).

Η μέθοδος αυτή η οποία συγκαταλέγεται στις φυσικές προσεγγίσεις εκμάθησης, δημιουργήθηκε το 1977 από τον T. Terrell και τον εφαρμοσμένο

48. Βλ. Ν. Μήτσης, *Στοιχειώδεις Αρχές και Μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998, σσ. 33-45.

49. Βλ. J.C. Richards & T.S. Rodgers, *Approaches and Methods in Language Teaching. A description and analysis*, CUP, Cambridge 1986, pp. 79-82.

50. Βλ. Ν. Μήτσης, *ό.π.*, σσ. 33-45.

51. Βλ. H.D. Brown, *Principles of Language Learning and Teaching* (3rd ed.), Prentice Hall Regents, Englewood Cliffs, NJ 1994, pp.112-120.

γλωσσολόγο St. Krashen, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η διδασκαλία της γλώσσας πρέπει να είναι αντίστοιχη με τη φυσιολογική πορεία κατάκτησης της μητρικής γλώσσας⁵². Δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην επικοινωνιακή διάσταση της γλώσσας, θεωρούν τη μέθοδο αυτή ως κατηγορία της Επικοινωνιακής προσέγγισης. Αντιλαμβανόμενοι επίσης την σπουδαιότητα της σημασίας και του λεξιλογίου, υποστηρίζουν ότι η γλώσσα είναι στην ουσία το λεξιλόγιο και δευτερευόντως η γραμματική, η οποία απλά διευκολύνει την παραγωγή μηνυμάτων⁵³.

Κ. Μέθοδος Εκμάθησης με Υποβολή (*Suggestopedia*).

Η μέθοδος αυτή, η οποία χαρακτηρίζεται ως μια ανθρωπιστική μέθοδος, προτάθηκε από τον Βούλγαρο ψυχίατρο και εκπαιδευτικό G. Lozanov, έχοντας ως θεωρητικό υπόβαθρο την επιστήμη της Υποβολής (*Suggestology*). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο υποστηρίζει ότι ο διδασκόμενος μαθαίνει πιο γρήγορα μια ξένη γλώσσα όταν νιώσει απελευθερωμένος από αγχογόνες και καταπιεστικές καταστάσεις και κληθεί να μάθει τον δεύτερο γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας μέσα σε ένα φιλικό, οικείο, ήρεμο, χαλαρό και συναισθηματικά αποφορτισμένο περιβάλλον⁵⁴. Υπό αυτή την έννοια, παρατηρούμε κοινά στοιχεία με προηγούμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, όπως η Φυσική Μέθοδος και η Μέθοδος της Ομαδικής Εκμάθησης της Γλώσσας.

52. Βλ. Ν. Μήτσης, *ό.π.*, σσ. 33-45.

53. Βλ. J.C. Richards & T.S. Rodgers, *Approaches and Methods in Language Teaching. A description and analysis*, CUP, Cambridge 1986, pp. 79-82.

54. Βλ. St. Efstathiadis, *A Survey in FLLT Methodology. Principles, problems, prospects*. University Studio Press, Thessaloniki 1993, pp. 25-53.

Κεφάλαιο 3^ο

Διγλωσσία και εκπαίδευση

3.1. Ορισμοί Διγλωσσίας

Στο φαινόμενο της διγλωσσίας έχει δοθεί μια πληθώρα ορισμών ανάλογα με τη σκοπιά που ο εκάστοτε ερευνητής βλέπει το θέμα. Στην διεθνή βιβλιογραφία συναντάται ο όρος «diglossia» τον οποίο εισήγαγε ο Charles Ferguson το 1959 ο οποίος και ερμηνεύεται ως η ύπαρξη δύο γλωσσών ή γλωσσικών ιδιωμάτων στην ίδια κοινότητα⁵⁵, καθώς επίσης και ο όρος «bilingualism» ο οποίος παραπέμπει στη χρήση δύο γλωσσών από το ίδιο άτομο ή αλλιώς στην ατομική διγλωσσία. Ωστόσο στην συγκεκριμένη εργασία δεν αποσκοπούμε στο να προσθέσουμε έναν ακόμη ορισμό, αλλά επιδιώκουμε να σκιαγραφήσουμε το φαινόμενο αυτό όσο το δυνατόν με πιο διαφανή τρόπο, έτσι ώστε ο αναγνώστης να μπορεί εύκολα να αντιληφθεί τις παραμέτρους και τις διαστάσεις εμφάνισης και κατανόησης του φαινομένου της διγλωσσίας.

Με τον όρο *Διγλωσσία* κατά την ευρεία έννοια εννοούμε την εναλλακτική χρήση δύο γλωσσών από το ίδιο άτομο και προκύπτει όταν δύο ομάδες ανθρώπων ή όταν δύο άτομα που μιλούν διαφορετικές γλώσσες έρχονται σε επαφή μεταξύ τους. Ως εκ τούτου, θεωρούμε δίγλωσσο το άτομο που μπορεί να χειρίζεται εναλλακτικά δύο γλώσσες, το άτομο που βιώνει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησής του ανάμεσα σε δύο κουλτούρες, σε κόσμους με διαφορετικές αξίες, παραστάσεις και στυλ⁵⁶.

Αξίζει να αναφερθεί πως η περίπτωση κατά την οποία ένα παιδί μεγαλώνει με δύο ή περισσότερες γλώσσες ταυτόχρονα και μέσω αυτής της επαφής συντελείται η γνωστική, γλωσσική και ψυχολογική του ανάπτυξη, όπως επίσης και η κοινωνικοποίησή του, απαντάται στη βιβλιογραφία ως «δίγλωσση πρώτη γλωσσική ανάπτυξη» ή ως «διγλωσσική ανάπτυξη». Σύμφωνα με τον Hoffmann η «διγλωσσική ανάπτυξη» μπορεί να παρουσιαστεί και να οφείλεται σε μια από τις παρακάτω χαρακτηριστικές περιπτώσεις. Όπως για παράδειγμα, όταν το παιδί μεγαλώνει σε μια

55. Βλ. Ανδρέας, Ν. Παπαδοπούλου, *Ψυχολογικές διαστάσεις της διγλωσσίας*, στο: Ελένη Σκούρτου (επιμέλεια), *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1997, σ. 35.

56. Βλ. Π. Γεωργιάννης, *Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση – Διαπολιτισμική αγωγή*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999, σσ. 145-146.

δίγλωσση οικογένεια ή όταν φοιτά σε ένα δίγλωσσο σχολικό περιβάλλον. Ακόμη μια περίπτωση «διγλωσσικής ανάπτυξης» είναι όταν το παιδί βρίσκεται σε άμεση επίδραση και επαφή με κάποια άλλη γλωσσική κοινότητα της πολυγλωσσικής χώρας που κατοικεί ή τέλος, όταν η οικογένεια του παιδιού έχει μεταναστεύσει σε άλλη χώρα⁵⁷.

Όσον αφορά τον αριθμό των γλωσσών που χρησιμοποιούν οι ομιλητές μιας γλωσσικής κοινότητας είναι από μόνος του χωρίς σημασία. Ωστόσο αν θέλουμε να είμαστε απολύτως ακριβείς θα πρέπει να μιλάμε για πολυγλωσσία παρά για διγλωσσία, η οποία υποδηλώνει τη χρήση μόνο δύο γλωσσών. Αυτό δεν το κάνουμε, γιατί η διγλωσσία είναι ένας απλουστευτικός όρος, και για αυτό χρήσιμος για την κατανόηση του φαινομένου επαφής των γλωσσών. Έχοντας κατά νου αυτό τον παραδειγματικό χαρακτήρα του φαινομένου της διγλωσσίας, μπορούμε να αναφερόμαστε στις έννοιες πρώτη, δεύτερη ή ξένη γλώσσα. Ο χώρος χρήσης της γλώσσας είναι αυτός που ρυθμίζει πως πρέπει να χρησιμοποιείται μια γλώσσα ανά περίπτωση, ώστε ο χρήστης να θεωρηθεί δίγλωσσος. Ακόμη, το ποια συγκεκριμένη γλώσσα χρησιμοποιείται σε ποιο χώρο, αποτελεί κριτήριο για να ορίσουμε τη γλώσσα αυτή ως πρώτη, δεύτερη ή ξένη γλώσσα⁵⁸. Ακαθόριστος επίσης είναι ο βαθμός στον οποίο πρέπει να κατέχει ένα άτομο τις δύο γλώσσες, για να μπορεί να θεωρηθεί δίγλωσσο. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ένα άτομο δίγλωσσο όταν μόλις καταφέρνει να διαβάσει, να γράφει και να συνεννοείται σε μια δεύτερη ή ξένη γλώσσα, ενώ άλλοι τονίζουν την αναγκαιότητα ισόβαθμης κατοχής και των δύο γλωσσών⁵⁹.

3.2. Μορφές Διγλωσσίας

Τα τρία βασικότερα κριτήρια για τη συστηματοποίηση των ποικίλων και διαφορετικών μορφών της διγλωσσίας είναι τα εξής:

57. Βλ. Α. Μυλωνά, *Διαταραχές λόγου σε δίγλωσσο διαπολιτισμικό πλαίσιο, όπως παρουσιάζονται σε μαθητές δημοτικών σχολείων στην Ελλάδα και στη Γερμανία*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Ιωάννινα 2010, σ.64.

58. Βλ. Π. Γεωργογιάννης, *Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση – Διαπολιτισμική αγωγή*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999, σ.132.

59. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, εκδ. Gutenberg – Παιδαγωγική σειρά, Αθήνα 1993, σ. 100.

- A. Κριτήρια εκμάθησης/κατάκτησης. Τα κριτήρια αυτά αφορούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες κατακτήθηκε η διγλωσσία, π.χ. η ηλικία του ατόμου κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας ή η μέθοδος εκμάθησης/ κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας.
- B. Γλωσσολογικά κριτήρια. Πρόκειται για τον τρόπο σύνδεσης τόσο των γλωσσικών συμβόλων και των σημασιολογικών εννοιών όσο και του βαθμού κατοχής του κάθε γλωσσικού συστήματος.
- Γ. Κριτήρια επίδρασης στην ανάπτυξη του διγλωσσού ατόμου. Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε στις επιπτώσεις που επιφέρει η διγλωσσία κυρίως στη γλωσσική, αλλά και στη γνωστική, τη συναισθηματική και τη κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου⁶⁰.

3.2.1. Διγλωσσία με βάση τις συνθήκες κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας

Ο McLaughlin (1978) με βάση την ηλικία στην οποία κατακτήθηκε η δεύτερη γλώσσα, κάνει μια διαφοροποίηση ανάμεσα σε *ταυτόχρονη* και *διαδοχική διγλωσσία*. Η *ταυτόχρονη διγλωσσία*, η οποία είναι γνωστή και ως *γνήσια διγλωσσία* αναπτύσσεται, όταν το παιδί έρχεται σε επαφή και με τις δύο γλώσσες ταυτόχρονα, αμέσως μετά τη γέννησή του. Αυτό μπορεί να συμβεί με δύο τρόπους. Είτε γιατί μέσα στην οικογένεια λειτουργούν ταυτόχρονα και τα δύο γλωσσικά συστήματα είτε γιατί τα δύο γλωσσικά συστήματα υπάρχουν στην οικογένεια και στο άμεσο περιβάλλον του παιδιού. Στην περίπτωση όμως που η δεύτερη γλώσσα μαθαίνεται σε μια ηλικία, κατά την οποία η πρώτη γλώσσα έχει ήδη σταθεροποιηθεί, περίπου μετά το τρίτο έτος της ηλικίας, τότε σύμφωνα με τον McLaughlin (1978), μιλάμε για τη *διαδοχική διγλωσσία*. *Διαδοχική διγλωσσία* παρουσιάζουν τα παιδιά τα οποία για διάφορους λόγους, τις περισσότερες φορές λόγω της εργασίας των γονιών τους, μετά το τρίτο έτος της ηλικίας τους αλλάζουν τόπο διαμονής και μετακομίζουν σε άλλη χώρα της οποίας η γλώσσα είναι διαφορετική από τη μητρική τους γλώσσα⁶¹. Με γνώμονα την ηλικία κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας γίνεται επίσης διαφοροποίηση της διγλωσσίας σε *πρώιμη* και *μεταγενέστερη*. Με τον όρο *πρώιμη διγλωσσία* εννοούμε

60. Βλ. Β. Τριάρχη – Hermann, *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία. Μια ψυχολογιστική προσέγγιση*, εκδ. Gutenberg – Διαπολιτισμική παιδαγωγική, Αθήνα 2000, σσ. 57-58.

61. Βλ. Ε. Σκούρτου, *Θέματα διγλωσσίας εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1997, σσ. 40-41.

όταν η δεύτερη γλώσσα μαθαίνεται στην προεφηβική ηλικία του ατόμου, ενώ μεταγενέστερη διγλωσσία εννοούμε, όταν η δεύτερη γλώσσα μαθαίνεται κατά την εφηβική ηλικία ή μετέπειτα⁶².

Όσον αφορά τον τρόπο κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας γίνεται διαφοροποίηση ανάμεσα σε *φυσική* και *πολιτισμική διγλωσσία*. Στη βιβλιογραφία ο όρος *πολιτισμική διγλωσσία* συναντάται και ως *τεχνητή, κατευθυνόμενη* ή ακόμη και ως *σχολική διγλωσσία*. Ο όρος *φυσική* ή *αποκτημένη διγλωσσία* αναφέρεται στην κατάκτηση μιας δεύτερης γλώσσας μέσω της καθημερινής επικοινωνίας του ατόμου με τους μητρικούς ομιλητές, χωρίς να υπάρχει παράλληλα κάποιο φροντιστηριακό μάθημα στη δεύτερη γλώσσα. Από την άλλη, ο όρος *πολιτισμική* ή *κατευθυνόμενη* ή *σχολική* ή *τεχνητή διγλωσσία*, αναφέρεται στην κατάκτηση μιας δεύτερης γλώσσας μέσα από τη συστηματική μάθηση υπό τη μορφή είτε σχολικού είτε φροντιστηριακού μαθήματος⁶³.

3.2.2. Διγλωσσία με βάση γλωσσολογικά κριτήρια

Ο Uriel Weinreich (1964), στο βιβλίο του *Languages in Contact*, αναφέρει ως σημαντικό κριτήριο στη διαφοροποίηση της διγλωσσίας το σύνδεσμο που υπάρχει ανάμεσα στα γλωσσικά σύμβολα και στις αντίστοιχες έννοιες, δηλαδή τη σχέση που υπάρχει μεταξύ του εσωτερικού και του ενεργητικού λεξιλογίου⁶⁴.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Weinreich προτείνονται τρεις τύποι διγλωσσίας: *συντονισμένη, συνθετική και εξαρτημένη διγλωσσία*.

Στην περίπτωση της *συντονισμένης διγλωσσίας*, τα γλωσσικά σύμβολα και η αντίστοιχη εννοιολογική σημασία τους απομνημονεύονται ξεχωριστά και στις δύο γλώσσες. Για παράδειγμα η λέξη «κυρία» και η λέξη «Frau» είναι συνδυασμένες, η κάθε μια ξεχωριστά, με την αντίστοιχη σημασιολογική έννοια.

62. Βλ. C. Kupfer, Sprachdidaktik und Sprachentwicklung im Rahmen interkultureller Erziehung. Das Nürnberger Modell. Ein Beitrag gegen Rassismus und Ausländerfeindlichkeit, Deutscher Studien Verlag, σσ. 47-51. *Μια Ψυχολinguιστική προσέγγιση*, εκδ. Gutenberg – Διαπολιτισμική παιδαγωγική, Αθήνα 1994, σ. 68.

63. Βλ. F. Anders, *Zweitsprache durch die Schule: Französisch und Deutsch als Unterrichtssprache*. Paul Haupt Berne 1990, σ. 30.

64. Βλ. U. Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems*. The Hague Mouton 1964, p. 59.

Στη *συνθετική διγλωσσία*, τα γλωσσικά σύμβολα, δηλαδή οι λέξεις και στις δύο γλώσσες συγκροτούνται ξεχωριστά, όχι όμως η σημασία τους. Δηλαδή, υπάρχει κοινή σημασιολογική έννοια που συνδέεται με δυο διαφορετικά σύμβολα.

Τέλος, η *εξαρτημένη διγλωσσία* είναι το αποτέλεσμα της εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας με τη βοήθεια μιας ήδη κατακτημένης γλώσσας, συνήθως της πρώτης. Η γλωσσική αυτή εκμάθηση πραγματοποιείται τις περισσότερες φορές στα πλαίσια ενός σχολικού ή φροντιστηριακού μαθήματος⁶⁵.

3.2.3. Διγλωσσία με βάση ψυχο-κοινωνικο-γλωσσικά κριτήρια

Με βασικό κριτήριο την επίδραση που μπορεί να έχει η διγλωσσία στους διάφορους τομείς του δίγλωσσου ατόμου κατά την παιδική του ηλικία, και έχοντας λάβει υπόψη ατομικά και κοινωνικά στοιχεία, ο Lambert (1975) διαφοροποιεί τη *διγλωσσία* σε *προσθετική* και *αφαιρετική*⁶⁶.

Κατά την *προσθετική διγλωσσία* παρατηρείται μια θετική επιρροή της διγλωσσίας σε όλη την ανάπτυξη και την προσωπικότητα του ατόμου. Το δίγλωσσο άτομο αποκτά δηλαδή ένα σύνολο από γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές ικανότητες και δεξιότητες μέσω της διαρκούς επαφής του με το δίγλωσσο-διαπολιτισμικό περιβάλλον. Οι ικανότητες αυτές επηρεάζουν, συχνά και σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξη της μητρικής αλλά και της δεύτερης γλώσσας του ατόμου. Η απόκτησή της γίνεται μόνο, όταν το ίδιο το άτομο αλλά και το άμεσο και έμμεσο περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει, έχει μια θετική στάση απέναντι στην κατάκτηση και των δύο γλωσσών και θεωρεί την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας σημαντικό πλεονέκτημα. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η *προσθετική διγλωσσία* συναντάται κυρίως σε παιδιά μικτών γάμων ή σε παιδιά μεσαίας ή ανώτερης τάξης, που από την παιδική τους ηλικία μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα⁶⁷.

Από την άλλη, σύμφωνα με τις θεωρητικές απόψεις και τα εμπειρικά δεδομένα του Lambert, η *αφαιρετική διγλωσσία* συναντάται σε αυτά τα δίγλωσσα άτομα στα οποία επιβάλλεται, σχεδόν από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, η συνεχής

65. Βλ. U. Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems*. The Hague Mouton 1964, p. 59.

66. Βλ. Β. Τριάρχη – Hermann, *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία. Μια ψυχολογολογική προσέγγιση*, εκδ. Gutenberg – Διαπολιτισμική παιδαγωγική, Αθήνα 2000, σ. 66.

67. Βλ. Ε. Σκούρτου, *Θέματα δίγλωσσης εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1997, σ. 42.

χρήση μόνο της δεύτερης γλώσσας εξαιτίας της κοινωνικής και πολιτικής πίεσης του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο μεγαλώνουν. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η μητρική γλώσσα παραμελείται σε σημαντικό βαθμό, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση της ανάπτυξής της. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι και η ανάπτυξη της δεύτερης γλώσσας δεν γίνεται σε ικανοποιητικό βαθμό. Η μορφή αυτής της διγλωσσίας, παρατηρείται συχνά σε παιδιά μειονοτήτων, όπου τόσο η γλώσσα τους όσο και ο ίδιος ο πολιτισμός τους δεν αξιολογούνται θετικά από την πλειοψηφία του περιβάλλοντος στο οποίο δρουν. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το παιδί δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις διάφορες απαιτήσεις που παρουσιάζονται κατά τη γλωσσική επικοινωνία του με το περιβάλλον, επειδή η γλωσσική του ικανότητα δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς ούτε στο ένα ούτε στο άλλο γλωσσικό σύστημα⁶⁸.

3.2.4. Άλλες μορφές Διγλωσσίας

Μια ακόμη διαφοροποίηση της διγλωσσίας αναφορικά με το βαθμό κατοχής της κάθε γλώσσας είναι η *αμφίδρομη και ισορροπημένη διγλωσσία*.

Με τον όρο *αμφίδρομη διγλωσσία* αναφερόμαστε στην περίπτωση εκείνη όπου το δίγλωσσο άτομο μπορεί να χρησιμοποιεί και τις δύο γλώσσες σε όλες τις περιπτώσεις της καθημερινής του ζωής στον ίδιο ικανοποιητικό βαθμό, χωρίς να καταφεύγει κάθε φορά για βοήθεια άλλοτε στη μία και άλλοτε στην άλλη γλώσσα.

Η *ισορροπημένη διγλωσσία* υφίσταται, όταν το άτομο μπορεί και κατέχει και τις δύο γλώσσες σε τέτοιο βαθμό, έτσι ώστε η γλωσσική αυτή ικανότητά του να φθάνει στο επίπεδο της γλωσσικής ικανότητας ενός μονόγλωσσου ομιλητή⁶⁹. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί το φαινόμενο της *ημιγλωσσίας*.

Ημιγλωσσία παρουσιάζει εκείνο το δίγλωσσο άτομο στο οποίο καμία από τις γλώσσες του δεν αναπτύσσεται επαρκώς. Αυτό συμβαίνει, όταν οι δομές της πρώτης γλώσσας δεν έχουν ακόμη συγκροτηθεί, και ξαφνικά διακόπτεται η ανάπτυξη της

68. Βλ. Ε. Σκούρτου, *ό.π.*, σ. 42.

69. Βλ. Ε. Σκούρτου, *ό.π.*, σ. 42.

πρώτης γλώσσας του ομιλητή και αντικαθίσταται από τη δεύτερη. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε αλλοδαπούς μαθητές στην Ελλάδα⁷⁰.

Άλλη μια διάκριση που συναντάμε στην βιβλιογραφία είναι αυτή ανάμεσα στην *ατομική* και *συλλογική* ή *κοινωνική διγλωσσία*.

Η *ατομική διγλωσσία* περιγράφει τη διγλωσσία μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων που ζουν σε ένα μονόγλωσσο περιβάλλον. Τέτοια περίπτωση συνιστά αυτή του ξένου εργάτη ή της οικογένειάς του ή η περίπτωση ενός δίγλωσσου ζευγαριού. Με τον όρο *συλλογική ή κοινωνική διγλωσσία* εννοούμε την γλωσσική υπόσταση μιας κοινότητας, στην οποία χρησιμοποιούνται δυο ή περισσότερες γλώσσες⁷¹.

Ο Paulston κάνει άλλη μια διάκριση της διγλωσσίας σε *ελιτίστικη* και *λαϊκή διγλωσσία*. Ο όρος *ελιτίστικη διγλωσσία* περιγράφει το άτομο που μαθαίνει εκτός από τη μητρική του γλώσσα και άλλη μια γλώσσα για ποικίλους λόγους. Τέτοιοι λόγοι μπορεί να είναι είτε ότι το γεγονός αυτό αποτελεί στοιχείο μόρφωσης και πολιτισμού του ατόμου είτε ότι η εκμάθηση αυτή συνδέεται άμεσα με επαγγελματικούς στόχους του.

Η *λαϊκή διγλωσσία* περιγράφει τα άτομα εκείνα που αναγκάζονται να κατακτήσουν μια δεύτερη γλώσσα, έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις και στις απαιτήσεις της καθημερινής τους ζωής⁷².

3.3. Η Δίγλωσση Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Κατά τον Reich διακρίνονται τρία είδη δίγλωσσης εκπαίδευσης: α. Αυτή που μέσα από ακριβά ιδιωτικά σχολεία απευθύνεται στα παιδιά των ξένων, υψηλόβαθμων εργαζομένων σε μια χώρα όπου η γλώσσα της δεν είναι γλώσσα κύρους, β, Αυτή που απευθύνεται σε οργανωμένες μειονότητες, τα μέλη των οποίων ενδεχομένως δεν ανήκουν στα πιο προνομιούχα στρώματα, αλλά έχουν την δυνατότητα να ασκήσουν

70. Βλ. Π. Γεωργιογιάννης, *Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση – Διαπολιτισμική αγωγή*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999, σσ. 138-139.

71. Βλ. C. Schreiner Kupfer, *Sprachdidaktik und Sprachentwicklung im Rahmen interkultureller Erziehung. Das Nurnberger Modell. Ein Beitrag gegen Rassismus und Auslanderfeindlichkeit*, Deutscher Studien Verlag, 1994, pp. 63-72.

72. Βλ. C. Paulston, *Educational in a Multilingual Setting*. In: *International Review of Edycation, Special Number, Language of Instruction in a Multicultural Setting* ed. By Conrad M.B. Braown, 1978, pp. 146-158.

πολιτικές πιέσεις και τέλος, γ. Αυτή που απευθύνεται στα παιδιά προσφύγων και μεταναστών και γενικότερα στις ομάδες που είναι κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά στερημένες και συγχρόνως δεν μπορούν να ασκήσουν πολιτική πίεση.

Στην Ελλάδα συναντούμε κυρίως τα δύο πρώτα είδη δίγλωσσης εκπαίδευσης. Στα ελάχιστα σχολεία της τρίτης κατηγορίας, το δίγλωσσο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε, συνήθως στα Αγγλικά και τα Ελληνικά, δεν λάμβανε υπόψη του την πρώτη γλώσσα των μαθητών, εφόσον οι τελευταίοι προέρχονται στην πλειοψηφία τους από μη αγγλόφωνες χώρες⁷³. Από τους υπόλοιπους τύπους δίγλωσσης εκπαίδευσης, ο πρώτος είναι ευρύτερα διαδεδομένος και αφορά τα ιδιωτικά, ξενόγλωσσα σχολεία που εποπτεύονται από τις μορφωτικές αντιπροσωπείες ξένων κρατών στη χώρα μας, και λειτουργούν με το δικό τους Αναλυτικό Πρόγραμμα. Ο δεύτερος τύπος δίγλωσσων σχολείων αφορά τα μειονοτικά σχολεία της Θράκης και τα σχολεία κάποιων εθνοτικών ή θρησκευτικών κοινοτήτων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και κατοχυρωμένο το δικαίωμα έκφρασης της ετερότητας.

Εξετάζοντας πιο διεξοδικά το θέμα της δίγλωσσης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, παρατηρούμε ότι η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας εφαρμόζεται μόνο στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης, όπου λειτουργούν δίγλωσσα προγράμματα στην ελληνική και τουρκική γλώσσα, και σε πιο μικρό βαθμό στα εβραϊκά και τα αρμενικά σχολεία. Αντίθετα η διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας για τους αλλοδαπούς μαθητές που προέρχονται από τις οικογένειες των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα και φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ έχει θεσμοθετηθεί, σύμφωνα με το Νόμο 2413/1996 για τη «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση», στην πραγματικότητα παραμένει ανεφάρμοστη. Η μόνη περίπτωση όπου εφαρμόζονται με επιτυχία προγράμματα δίγλωσσης εκπαίδευσης για αλλοδαπούς και Έλληνες μαθητές, αποτελούν τα ιδιωτικά δίγλωσσα σχολεία.

Το ελληνικό σχολείο, ήδη από την εισαγωγή των πρώτων παλιννοστούντων μαθητών σε αυτό, δεν φάνηκε να έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εφαρμογή εξειδικευμένων διδακτικών μεταρρυθμίσεων αναφορικά με τη γλωσσική διδασκαλία των συγκεκριμένων μαθητών. Αντίθετα, απαίτησε την πολιτισμική, γνωστική και γλωσσική συμμόρφωσή τους στο ήδη υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα θεωρώντας ότι

73. Βλ. Γ. Νικολάου, *Παιδαγωγικές προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών*, στο Περιοδικό «Μακεδόν», Α.Π.Θ. – Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας 2000, σσ. 123-134.

κάτι τέτοιο αποτελούσε υποχρέωση των ίδιων των παιδιών και των οικογενειών τους⁷⁴.

Τις τελευταίες δεκαετίες, με την έλευση μεγάλου αριθμού μεταναστών και προσφύγων, για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους αντίστοιχα, το θέμα της εκπαίδευσης των αλλοδαπών άρχισε να αποκτά νέες διαστάσεις και να αναζητούνται θεσμικές λύσεις, χωρίς όμως εν τέλει να υιοθετηθεί μια συγκεκριμένη και ξεκάθαρη εκπαιδευτική πολιτική. Το μοντέλο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που θεσμοθετήθηκε, μέσα από τις τέσσερις διατάξεις του νόμου του 1996 σχετικά με τη γλωσσική διδασκαλία των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικά πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα, είναι σε μεγάλο βαθμό διφορούμενο και αντιφατικό. Δηλαδή, ενώ το προαναφερόμενο μοντέλο χαρακτηρίζεται ως διαπολιτισμικό, στην πραγματικότητα δεν επιδιώκεται η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των αλλόγλωσσων μαθητών, αλλά επιχειρείται η εμβύθιση τους στο αμιγές ελληνόφωνο πρόγραμμα του σχολείου. Είναι προφανές πως πρόκειται για μια επιφανειακή και αφομοιωτική προσέγγιση του γεγονότος της διγλωσσίας.

Στα Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης που ιδρύονται σύμφωνα με τον ίδιο νόμο προβλέπεται η λειτουργία των Τάξεων Υποδοχής (Τ.Υ.) και των Φροντιστηριακών Τμημάτων (Φ.Τ.) με σκοπό την επιτυχέστερη ένταξη των παιδιών των επαναπατριζόμενων Ελλήνων και των οικονομικών μεταναστών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στην πραγματικότητα και οι δύο αυτοί θεσμοί λειτουργούν προς την κατεύθυνση της γρήγορης προσαρμογής των πολιτισμικά διαφορετικών μαθητών και δε λαμβάνεται υπόψη το μορφωτικό κεφάλαιο που αυτοί μεταφέρουν από τη χώρα προέλευσής τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η λειτουργία των Τ.Υ. και των Φ.Τ. να αμφισβητείται με έντονο τρόπο από τους ειδικούς. Άλλωστε και οι αρμόδιοι εκφραστές της εκπαιδευτικής πολιτικής αναγνωρίζουν πως ο θεσμός αυτός αποτελεί μία λύση ανάγκης, εφόσον θεωρούν ότι «...δεν είναι η καλύτερη εκπαιδευτική παρέμβαση. Είναι, όμως, η καλύτερη αυτή τη στιγμή.»⁷⁵.

74. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης/Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας: Αποτελέσματα και Προβληματισμοί Ερευνητικών Πορισμάτων*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2001, σσ.77-78.

75. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης/Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας: Αποτελέσματα και Προβληματισμοί Ερευνητικών Πορισμάτων*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2001, σ. 176.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 4^ο

Διδακτικά εγχειρίδια για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας

4.1. Το διδακτικό εγχειρίδιο, οι ρόλοι και οι λειτουργίες του

Κάνοντας μια βιβλιογραφική ανασκόπηση εύκολα μπορεί κανείς να εντοπίσει αρκετούς όρους συνώνυμους με το διδακτικό εγχειρίδιο, όπως σχολικό εγχειρίδιο, σχολικό βιβλίο και σχολικό βοήθημα, οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν έχουν ακριβώς την ίδια σημασία.

Με τον όρο «διδακτικό εγχειρίδιο» εννοούμε το βιβλίο το οποίο ο διδασκόμενος χρησιμοποιεί στο σχολείο και στο σπίτι και με το οποίο επεξεργάζεται τη διδακτέα ύλη. Από την άλλη, ως «σχολικό βιβλίο» ορίζουμε οποιοδήποτε βιβλίο το οποίο χρησιμοποιείται στο σχολείο ή στο σπίτι και συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με το σχολικό εγχειρίδιο. Ο όρος «σχολικό εγχειρίδιο» ως μια γενικευμένη έννοια, περιλαμβάνει το διδακτικό εγχειρίδιο, το βιβλίο του δασκάλου αλλά και το τεύχος εργασιών και ασκήσεων⁷⁶. Τέλος, ως «σχολικό βοήθημα» ορίζουμε κάθε βιβλίο, μη εγκεκριμένο από σχολικούς φορείς, το οποίο χρησιμοποιεί ο μαθητής, για να βοηθηθεί κατά την επεξεργασία της ύλης του σχολικού εγχειριδίου.

Το διδακτικό εγχειρίδιο εξακολουθεί να αποτελεί μέχρι και σήμερα αναπόσπαστο συστατικό της διδασκαλίας καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο ρόλος του είναι πολυδιάστατος και ασκεί διάφορες λειτουργίες, όπως η παροχή πληροφοριών, η άσκηση κι εμπέδωση της θεωρίας και ο έλεγχος της επιτυχίας της μάθησης. Η σπουδαιότητα του διδακτικού εγχειριδίου αποδεικνύεται από το γεγονός ότι έχει τη δυνατότητα να καλλιεργήσει στο μαθητή την αγάπη για το βιβλίο και τη γνώση γενικότερα, δημιουργώντας και δραστηριοποιώντας κίνητρα μάθησης και παρακινώντας σε αυτενέργεια⁷⁷.

Ωστόσο τόσο ο ρόλος όσο και οι λειτουργίες του διδακτικού εγχειριδίου, μεταβάλλονται ανάλογα τον εκπαιδευτικό, τους μαθητές και το ευρύτερο κοινωνικό

76. Βλ. Α. Καψάλης & Δ. Χαραλάμπους, *Σχολικά εγχειρίδια: θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, εκδ. Έκφραση, Αθήνα 1995, σ. 114.

77. Βλ. Κ. Μπονίδης, *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας: διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2004, σ. 82.

πλαίσιο. Ιδιαίτερα στον ελληνικό χώρο, το «διδασκτικό εγχειρίδιο» έχει άμεση σχέση με το μαθητή και το δάσκαλο, σε τέτοιο βαθμό που να εξασφαλίσει έστω κι ένα ελάχιστο επίπεδο μάθησης σε ότι αφορά το διδασκόμενο ανεξαρτήτως της κοινωνικό-πολιτισμικής του προέλευσης κι ένα ελάχιστο επίπεδο απόδοσης και αποτελεσματικότητας στο δάσκαλο, ανεξαρτήτως από τις δυνατότητές τους.

4.2. Το διδασκτικό εγχειρίδιο και η αξιοποίησή του από τον εκπαιδευτικό

Κατανοώντας ότι στη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας δεν είναι δυνατό το ένα και μοναδικό διδασκτικό εγχειρίδιο να καλύψει αποτελεσματικά όλα τα επίπεδα ελληνομάθειας σε μια σχολική τάξη καθώς και τις διαφοροποιημένες μαθησιακές ανάγκες των παιδιών, προχωρήσαμε σε μια συστηματική καταγραφή του υποστηρικτικού υλικού που κυκλοφορεί στον ελλαδικό χώρο.

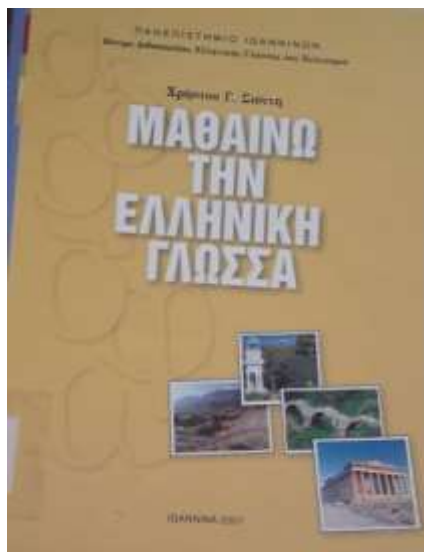
Ωστόσο, ο εκπαιδευτικός που θέλει να είναι αποτελεσματικός θα πρέπει να επιλέξει από το εκάστοτε υποστηρικτικό υλικό που κυκλοφορεί, εκείνο το οποίο ταιριάζει καλύτερα στο προφίλ των μαθητών του και εν συνεχεία να το αναπροσαρμόσει ούτως ώστε να ανταποκρίνεται πληρέστερα στο ηλικιακό, στο γνωστικό και στο γλωσσικό επίπεδο των μαθητών του. Πιο συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός όχι μόνο θα πρέπει να λάβει υπόψη του το επίπεδο ετοιμότητας των μαθητών του, τις αδυναμίες τους και τα ενδιαφέροντά τους αλλά και τον διαθέσιμο διδασκτικό χρόνο του και την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου στο οποίο διδάσκει.

4.3. Κριτήρια επιλογής του διδασκτικού υλικού

Το διδασκτικό υλικό που ακολουθεί προέκυψε από μια ενδελεχή αναζήτηση από μια πληθώρα διαθέσιμου υλικού που κυκλοφορεί σχετικά με τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Στην προσπάθειά μας αυτή επιχειρήσαμε να συμπεριλάβουμε τις πιο αξιόπιστες και αξιόλογες πηγές άντλησης υλικού, που αποτελούν έγκυρες και επιστημονικές προτάσεις από φορείς και διάφορους εκπαιδευτικούς οργανισμούς, οι οποίες έχουν δοκιμαστεί στην πράξη για πολλά χρόνια στον ελλαδικό εκπαιδευτικό χώρο. Επίσης, περιοριστήκαμε στην καταγραφή και παρουσίαση του διδασκτικού υλικού που απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 6-12, σε παιδιά δηλαδή Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Το διδακτικό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εξατομικευμένη διαφοροποιημένη εργασία ή και για εργασία με όλη την τάξη, πέρα από σχολικά εγχειρίδια είναι χρήσιμες ιστοσελίδες, εκπαιδευτικά λογισμικά, ψηφιακοί φάκελοι, βιντεοταινίες κ.ά. προσαρμοσμένα κάθε φορά στους διδακτικούς στόχους που θέτει ο εκπαιδευτικός.

4.4. Το διδακτικό εγχειρίδιο «Μαθαίνω την Ελληνική γλώσσα»

Η ελληνική γλώσσα ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα διδάσκεται στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων επί 22 συνεχή έτη. Ειδικά από το 1996, οπότε και θεσμοθετήθηκε από τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου το Κέντρο Διδασκαλίας Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού (ΚΕ.Δ.Ε.Γ.ΠΟ.), η διδασκαλία των νέων ελληνικών έχει λάβει οργανωμένη μορφή. Το Κέντρο Διδασκαλίας Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού, φορέας με διοικητική αυτοτέλεια, υλοποιεί προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας σε όλη τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους.

Αποτέλεσμα αυτής της οργανωμένης προσπάθειας που γίνεται από το Διοικητικό Συμβούλιο και τα στελέχη του Κέντρου, καθώς επίσης και όσων ασχολήθηκαν άμεσα με τη διδακτική διαδικασία, είναι και το παρόν εγχειρίδιο διδασκαλίας του φιλόλογου κ. Χρ. Σιόντη, «Μαθαίνω την ελληνική γλώσσα», Ιωάννινα 2001.

Δομή βιβλίου

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε ξένους σπουδαστές που επιθυμούν να μάθουν σωστά και γρήγορα την ελληνική γλώσσα. Στοχεύει να καλύψει τις ανάγκες σπουδαστών διαφόρων ηλικιών και διαφορετικών γλωσσικών επιπέδων.

Ως προς τη δομή του, το βιβλίο αυτό αποτελείται από 22 ενότητες. Κάθε ενότητα απαρτίζεται από ένα βασικό κείμενο σε διαλογική μορφή. Όλοι οι διάλογοι έχουν ως βάση την καθημερινή ζωή στην Ελλάδα, ώστε ο σπουδαστής να ασκείται προφορικά σε πραγματικές και χρήσιμες μορφές επικοινωνίας. Μέσα από σύντομους διαλόγους δίνονται στον σπουδαστή τα απαραίτητα γλωσσικά εφόδια, για να επιχειρήσει από το πρώτο κίόλας μάθημα τη δυνατότητα γλωσσικής επικοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται στην εκμάθηση της γλώσσας και αποκτά περισσότερα κίνητρα για τη συνέχιση της προσπάθειάς του.

Στα πρώτα πέντε μαθήματα, τα διάφορα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα δίνονται περιστασιακά, για να βοηθηθεί έτσι ο σπουδαστής να κατανοήσει τον επικοινωνιακό λόγο. Στη συνέχεια, τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα κατέχουν μόνιμη θέση στο τέλος κάθε ενότητας. Σκοπός τους δεν είναι η απομνημόνευση, αλλά η εξάσκηση των σπουδαστών. Ο δάσκαλος είναι σε θέση να επιλέξει ποια από αυτά θα διδαχτούν και με ποιον τρόπο.

Από την ενότητα 11 μέχρι και το τέλος δίνεται λεξιλόγιο σχετικό κάθε φορά με τον θεματικό κύκλο της ενότητας καθώς και γλωσσικές ασκήσεις για την καλύτερη εμπέδωση του μαθήματος.

Μέρος πολλών μαθημάτων αποτελούν και οι «ιδιωματισμοί-εκφράσεις» που αξιοποιούνται κατάλληλα από τον δάσκαλο, καθώς και σχετικές με τη θεματική ενότητα παροιμίες που μπορούν να αποτελούν αφορμή για συζήτηση μέσα στην τάξη.

Το βιβλίο αυτό ολοκληρώνεται:

- Με ένα λεξιλόγιο στο οποίο μεταφράζονται στα αγγλικά και ρωσικά οι σημαντικότερες λέξεις που συναντάμε στα κείμενα.
- Με μια σύντομη αναφορά στην ελληνική γλώσσα.
- Με έναν κατάλογο ρημάτων Ενεργητικής φωνής (Ενεστώτας-Αόριστος-Μέλλοντας) και Παθητικής φωνής (Ενεστώτας-Αόριστος-Μετοχή).

- Με ποικιλία ασκήσεων (γραπτών, προφορικών, σύνθετων), όσο το δυνατόν πιο ευχάριστων.

Τέλος, το βιβλίο συνοδεύεται:

1. Από ένα τεύχος ασκήσεων, όπου ο σπουδαστής μπορεί να κάνει εφαρμογή όλων των γραμματικών ή συντακτικών φαινομένων που διδάχτηκε στις ανάλογες ενότητες του βιβλίου αυτού. Ο δάσκαλος μπορεί μέσα στην τάξη να επιλέξει τις πιο αντιπροσωπευτικές ασκήσεις ή να τις αναθέσει ως εργασία στο σπίτι.
2. Από μια κασέτα και ένα CD. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται ευκαιρία στους σπουδαστές να ακούσουν ελληνικά σε οποιονδήποτε τόπο και χρόνο.

4.5. Το διδακτικό εγχειρίδιο «ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ»

Το παρόν εγχειρίδιο διδασκαλίας της ελληνικής σε ξένους είναι ο καρπός μιας μακρόχρονης συλλογικής προσπάθειας που ξεκίνησε το 1991 για να καλυφθούν συγκεκριμένες εκπαιδευτικές ανάγκες στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, και που ευνοήθηκε εξ αρχής από ορισμένες συγκυρίες. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες σχετίζονταν με την οργάνωση των μαθημάτων ελληνικής α) για ξενόγλωσσους φοιτητές, συνήθως αρχαρίους, που φοιτούσαν στο Πανεπιστήμιο Κρήτης από ένα έως δύο εξάμηνα ως

υπότροφοι προγραμμάτων ERASMUS της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και β) για τους ξένους που ήταν μόνιμα εγκατεστημένοι στην Κρήτη. Για την ικανοποίηση λοιπόν των αναγκών αυτών έπρεπε να συγγραφεί πρωτότυπο διδακτικό υλικό.

Δομή εγχειριδίου

Το διδακτικό αυτό εγχειρίδιο περιλαμβάνει δώδεκα μεγάλες θεματικές ενότητες-φακέλους, που δίνουν την δυνατότητα για ευρύτερη ανάπτυξη θεμάτων κοινωνικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος κι επιτρέπουν τη χρησιμοποίηση ευρύτερου «θεματικού» λεξιλογίου πέρα από τις βασικές λέξεις. Επιπλέον, ο σχετικά μεγάλος αριθμός κειμένων (συνήθως 4 έως 6 ανά ενότητα) απαιτούσε τη χρήση άφθονης εικονογράφησης, που όχι μόνο προκαλεί το ενδιαφέρον του σπουδαστή αλλά αποτελεί και μέσο εμπλουτισμού των λεξιλογικών του γνώσεων χάρη στις κατάλληλες λεζάντες.

Ως προς τη δομή, οι ενότητες παρουσιάζουν μια σταθερότητα. Η βασική ακολουθία είναι *κείμενο* (σχεδόν πάντα διάλογος) – *γραμματική/σύνταξη-ασκήσεις*. Η ακολουθία αυτή επαναλαμβάνεται δυο, τρεις ή τέσσερις φορές στην ίδια ενότητα. Σε καθεμιά από τις επαναλήψεις, ο σπουδαστής έχει την ευκαιρία να πάρει ορισμένες πληροφορίες για το θέμα της ενότητας και να εμπεδώσει ένα μικρό αριθμό από γραμματικο-συντακτικές γνώσεις και επικοινωνιακούς ρόλους. Έπονται η παρουσίαση των επικοινωνιακών εννοιών του μαθήματος και οι συναφείς ασκήσεις. Κατόπιν, παρατίθεται ένα κείμενο απαιτητικότερο από τα προηγούμενα, διαλογικό ή δοκιμιακό, καθώς και οι επαναληπτικές ασκήσεις. Η κάθε ενότητα ολοκληρώνεται με τα λόγια κάποιου γνωστού ελληνικού τραγουδιού, που οι σπουδαστές μπορούν να μάθουν να τραγουδούν στην τάξη, ή να αναζητήσουν σε καταστήματα δίσκων.

Από τα κείμενα παρουσιάζεται μόνο το θεματικό τους λεξιλόγιο. Για τις υπόλοιπες άγνωστες λέξεις ο σπουδαστής έχει τη δυνατότητα να ανατρέξει στο *Λεξικό*. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται οι λίστες λέξεων στο τέλος των κειμένων και προβάλλεται η θεματική πλευρά του λεξιλογίου, κάτι που μπορεί να εμπλουτίσει τις λεξιλογικές γνώσεις του σπουδαστή.

Οι ασκήσεις της μεθόδου έχουν συνταχθεί με βάση συγκεκριμένα πρότυπα για την ανάπτυξη τόσο προφορικών όσο και γραπτών δεξιοτήτων. Οι επαναληπτικές

ασκήσεις είναι πιο σύνθετες και συνδυάζουν συχνά τις γραμματικές και επικοινωνιακές γνώσεις που αποκτήθηκαν στην τρέχουσα ενότητα. Όλες οι ασκήσεις χρησιμεύουν εξάλλου για λεξιλογική επανάληψη.

Στο τέλος του τόμου παρατίθεται ένα *Ελληνο-αγγλικό* λεξικό αρχαρίων, που περιλαμβάνει 2.200 περίπου λήμματα. Το λεξικό αυτό αποτελεί μια από τις κυριότερες καινοτομίες της μεθόδου και σχεδιάστηκε για τη διευκόλυνση των χρηστών του εγχειριδίου και ως φυσική προέκτασή του. Πρόκειται, για την πρώτη προσπάθεια να συμπεριληφθούν σε ένα περιεκτικό και ευσύνοπτο σύνολο όλες οι λέξεις του εγχειριδίου και αρκετές άλλες που θα συναντήσει συχνά ο αρχάριος σπουδαστής στην καθημερινή ζωή.

4.6. Το διδακτικό εγχειρίδιο «Τα ελληνικά για ξενόγλωσσα παιδιά 8-12 χρονών»

I. Βιβλίο μαθητή

Το παρόν εγχειρίδιο της Άννας Χατζηπαναγιωτίδη εκδόθηκε από το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), το οποίο σύμφωνα με τους σκοπούς που καθόρισε ο ιδρυτής του, έχει πρωταρχικό μέλημά του την καλλιέργεια της γλώσσας μας και την προαγωγή της παιδείας του ελληνικού λαού. Έτσι, λοιπόν το βιβλίο αυτό, προϊόν συντονισμένης προσπάθειας τριών ετών, απευθύνεται σε παιδιά διαφόρων εθνικοτήτων, καθώς και σε παιδιά ομογενών, ηλικίας από οκτώ έως δώδεκα ετών.

Η απόφαση για συγκρότηση του υλικού σε βιβλίο πάρθηκε μέσα στα πλαίσια του σεμιναρίου «κατάρτιση δασκάλων Ελληνικής γλώσσας για ξενόγλωσσους» που οργανώθηκε το 1991 σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Μέσα στα ειδικά αυτά μαθήματα εντοπίστηκε η έλλειψη ανάλογου βοηθήματος για αυτήν την ηλικιακή κατηγορία.

Είναι γνωστό πως το βιβλίο αποτελεί το βασικό βοήθημα στο μαθησιακό πλαίσιο της συστηματικής διδασκαλίας της γλώσσας στο σχολείο ή το φροντιστήριο. Σε αυτό το βιβλίο υπάρχει μια κεντρική υπόθεση (σενάριο) που αξιοποιείται ποικιλότροπα για συγκεκριμένους διδακτικούς στόχους. Η πλοκή της υπόθεσης έχει ως εξής: Δυο αδέρφια δέκα και δώδεκα χρόνων από τον Καναδά, έρχονται στην Ελλάδα. Γνωρίζονται με δυο συνομηλίκους τους, κι έχουν την ευκαιρία να ζήσουν μαζί τους πάνω από ένα χρόνο. Γνωρίζουν τις καθημερινές συνήθειες της οικογένειας των παιδιών, κάνουν ταξίδια, μιλούν για διακοπές στα ελληνικά νησιά, και μαθαίνουν ένα σωρό άλλα πράγματα για την αρχαία και τη σημερινή Ελλάδα. Τη συντροφιά των παιδιών τη συμπληρώνει ένα σκυλάκι, ο Φρίζος.

Το εγχειρίδιο αυτό είναι γραμμένο σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος. Είναι εργαλείο για μάθηση μέσα από την επικοινωνία, ένα βασικό ερέθισμα για γλωσσική επικοινωνία. Χωρίζεται σε δέκα κεφάλαια, που λέγονται «Μαθήματα».

II. Βιβλίο δασκάλου

Συνοδεύεται από το βιβλίο του δασκάλου και μια μαγνητοφωνημένη ταινία (κασέτα), ως απαραίτητο συμπλήρωμα της όλης προσπάθειας. Ειδικότερα, το βιβλίο του δασκάλου περιέχει τη φιλοσοφία, τη μέθοδο και τους τρόπους με τους οποίους θα αξιοποιηθεί από το δάσκαλο το βιβλίο του μαθητή, για να τους βοηθήσει στη μορφωτική τους προσπάθεια. Επίσης, θέτει στη διάθεση του εκπαιδευτικού ένα πλάνο προετοιμασίας για κάθε ενότητα, το οποίο περιλαμβάνει το γενικό σκοπό, τους διδακτικούς και γραμματικούς στόχους, το βασικό λεξιλόγιο, τα διδακτικά μέσα, το εποπτικό υλικό καθώς κι ένα ενδεικτικό διάγραμμα διδασκαλίας με μεθοδικές υποδείξεις. Γενικότερα, προτείνονται για τη διδασκαλία κάθε ενότητας εναλλακτικές δυνατότητες και ερεθίσματα για προσωπική δημιουργική εργασία του δασκάλου.

Η μαγνητοταινία (κασέτα) που πλαισιώνει επίσης το βιβλίο, περιέχει τους διαλόγους των ενοτήτων και το υλικό για την παραγωγή κατευθυνόμενου λόγου καθώς και τα τραγούδια που περιέχονται στο βιβλίο.

Τέλος, ακολουθεί ένα ανθολόγιο νεοελληνικών κειμένων, με κείμενα κατάλληλα για παιδιά αυτής της ηλικίας. Ο δάσκαλος, ανάλογα με την πορεία της διδασκαλίας και την κατάκτηση των διδακτικών στόχων, θα μπορεί να επιλέγει όποια κείμενα κάθε φορά νομίζει χρήσιμα, θα τα διαβάζει ο ίδιος, αλλά θα μπορούν να τα ακούν και από κασέτα.

Κεφάλαιο 5^ο

Εκπαιδευτικές σειρές και Προγράμματα για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας

5.1. Η εκπαιδευτική σειρά « Επικοινωνήστε Ελληνικά»

Η σειρά *Επικοινωνήστε Ελληνικά* είναι μια σύγχρονη μέθοδος εκμάθησης της νέας ελληνικής για ξενόγλωσσους μαθητές, από το επίπεδο του αρχαρίου ως το επίπεδο του προχωρημένου. Πρόκειται για μια αξιόλογη συγγραφική προσπάθεια από τον Αρβανιτάκη Κλεάνθη και την Αρβανιτάκη Φρόσω καθώς και από τον εκδοτικό οίκο Δέλτος. Αποτελείται από τρεις τόμους που καλύπτουν 250-270 ώρες διδασκαλίας και είναι κατάλληλη, τόσο για μαθήματα σε ομάδες, όσο και για ιδιαίτερα μαθήματα.

Η προσέγγιση, σε ό,τι αφορά την εξάσκηση στον προφορικό λόγο, είναι επικοινωνιακή ενώ, παράλληλα, υπάρχουν αρκετές γραπτές ασκήσεις γραμματικής για την πλήρη εξοικείωση του μαθητή με τα σημαντικότερα γραμματικά φαινόμενα της νέας ελληνικής.

Βασικοί στόχοι αυτής της σειράς είναι τρεις:

1. Να δείξει στον μαθητή το πώς μπορεί να επικοινωνήσει στα ελληνικά σε ένα ευρύ φάσμα περιστάσεων.
2. Να εξασκήσει τον μαθητή στο να μιλάει απλά και σωστά, και να αναπτύξει την ακουστική του αντίληψη, την αναγνωστική του αντίληψη, καθώς και την ικανότητά του να γράφει σωστά.
3. Να τονώσει τον ενθουσιασμό του μαθητή, δείχνοντάς του ότι μαθαίνει και λέει χρήσιμα πράγματα από την αρχή.

1^{ος} και 2^{ος} τόμος

Οι πρώτοι δύο τόμοι καλύπτουν τα σπουδαιότερα από τα κύρια γραμματικά φαινόμενα. Ο καθένας από αυτούς περιέχει 24 μαθήματα, τέσσερα από τα οποία είναι ανακεφαλαιωτικά (Μάθημα 6, 12, 18 και 24). Η γραμματική και οι λειτουργίες της γλώσσας παρουσιάζονται μέσα από διαλόγους καθημερινής χρήσης και κείμενα, τα οποία είτε καλύπτουν θέματα που έχουν άμεση σχέση με την Ελλάδα και τον πολιτισμό της είτε είναι γενικότερου ενδιαφέροντος. Τους διαλόγους ακολουθούν πάντα είτε ερωτήσεις είτε προτάσεις, κάτω από τον τίτλο *Σωστό ή λάθος;*, που καταρχήν ελέγχουν πόσα κατάλαβαν οι μαθητές από αυτά που άκουσαν. Εν συνεχεία ακολουθεί συνήθως ένας πίνακας μέσα σε πλαίσιο και κάτω από τον τίτλο «Γραμματική», στον οποίο αναλύεται το συγκεκριμένο γραμματικό φαινόμενο. (Όταν το γραμματικό, ή άλλο, φαινόμενο δεν παρουσιάζεται για πρώτη φορά, αλλά αποτελεί επέκταση γνωστού ήδη θέματος, τότε θα το βρείτε μέσα σε πλαίσιο κάτω από τον τίτλο *Κοιτάξτε*). Η εκμάθηση του καινούριου γλωσσικού σημείου που παρουσιάζεται συνεχίζεται με ελεγχόμενες προφορικές επικοινωνιακές ασκήσεις διαφόρων τύπων καθώς και με γραπτές ασκήσεις.

Η εξάσκηση στον προφορικό λόγο γίνεται μέσα από ρεαλιστικές περιστάσεις. Τα βιβλία περιέχουν επίσης πίνακες των γραμματικών φαινομένων με τις απαραίτητες εξηγήσεις, πολλές και ποικίλες γραπτές ασκήσεις γραμματικής και

λεξιλογίου, καθώς και ασκήσεις ακουστικής κατανόησης, κάτω από τον τίτλο *Ακούστε τις ερωτήσεις χωρίς να τις βλέπετε, και διαλέξτε τις σωστές απαντήσεις*.

3^{ος} τόμος

Κύριοι στόχοι του τρίτου τόμου είναι η κάλυψη των υπόλοιπων γραμματικών φαινομένων καθώς και ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου μέσα από διαλόγους, κείμενα (πολλά από τα οποία είναι αυθεντικά) και πολλές προφορικές, ακουστικές και γραπτές ασκήσεις. Περιλαμβάνει επίσης πίνακες γραμματικών φαινομένων, ανακεφαλαιωτικά μαθήματα, γενικές οδηγίες για τον καθηγητή, λεξιλόγιο στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ισπανικά, ιταλικά και ρώσικα καθώς και λύσεις των ασκήσεων.

Τέλος, η σειρά *Επικοινωνήστε Ελληνικά* συνοδεύεται από κασέτες που περιέχουν διαλόγους, κείμενα και άλλο υλικό ακουστικής κατανόησης όπως CD ήχου.

5.2. Η εκπαιδευτική σειρά «Πες το Ελληνικά»

Η διδακτική σειρά «Πες το Ελληνικά» έρχεται να ανταποκριθεί στο αίτημα των ομογενών εκπαιδευτικών και μαθητών του εξωτερικού αλλά και των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα που ασχολούνται με τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας στους παλιννοστούντες ομογενείς και τους αλλοδαπούς.

Μια πρώτη πειραματική εφαρμογή της σειράς αυτής έγινε το 1998-1999 σε πολύ μικρές ομάδες παλιννοστούντων και αλλοδαπών στην Ελλάδα και σε σχολεία της Αυστραλίας. Μια δεύτερη μεγάλη εφαρμογή έγινε επίσης σε 4.000 περίπου μαθητές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, κυρίως στη Γερμανία, το Βέλγιο, τη Βραζιλία και την Αυστραλία με εξαιρετική επιτυχία.

Η διδακτική σειρά «Πες το Ελληνικά» περιλαμβάνει τα παρακάτω:

1. «Πες το Ελληνικά» Βιβλία του μαθητή 1-6.
2. «Πες το Ελληνικά» Γλωσσάρια σε 15 γλώσσες. (Για Αγγλόφωνους, Γερμανόφωνους, Τουρκόφωνους, Ρωσόφωνους, Φλαμανδόφωνους κλπ.).
3. «Πες το Ελληνικά» Βιβλία του δασκάλου (ένα ανά δύο βιβλία, 1-2, 3-4 και 5-6).
4. «Πες το Ελληνικά» Τεστ προόδου.
5. «Πες το Ελληνικά» Βιβλία ασκήσεων.
6. «Πες το Ελληνικά» Κασέτες ήχου 1-6.
7. «Πες το Ελληνικά» CD-ROM 1-6.
8. «Πες το Ελληνικά», Βιβλία Ελληνικής Ιστορίας και Ελληνικού Πολιτισμού (ένα ανά δύο βιβλία, 1-2, 3-4 και 5-6).

Επίπεδα Γλωσσομάθειας

Η διδακτική σειρά αποτελείται από έξι (6) βιβλία για το μαθητή, τα οποία χωρίζονται σε τρεις δέσμες:

- για μαθητές κυρίως των μικρότερων τάξεων του σχολείου, δηλαδή από Α΄ έως Β΄ τάξη,
- για μαθητές από Γ΄ έως Δ΄ τάξη,
- για μαθητές από Ε΄ τάξη και πάνω.

Παράλληλα αυτές οι τρεις δέσμες βιβλίων αντιστοιχούν σε τρία επίπεδα:

- Πρώτο επίπεδο: 1^η δέσμη (βιβλία 1-2)
- Δεύτερο επίπεδο: 2^η δέσμη (βιβλία 3-4)
- Τρίτο επίπεδο: 3^η δέσμη (βιβλία 5-6)

Ο χωρισμός σε επίπεδα έγινε με βάση δύο παράγοντες: την ηλικία των μαθητών και το επίπεδο της κατοχής της ελληνικής γλώσσας.

I. «Πες το Ελληνικά» - Βιβλίο μαθητή

Η διδακτική σειρά «Πες το Ελληνικά» αποτελείται από έξι (6) βιβλία του μαθητή.

Το βιβλίο 1 χωρίζεται σε τρία μέρη:

1. Τις προγραφικές ασκήσεις που περιλαμβάνουν γραμμές που μοιάζουν σχηματικά με τα συνηθέστερα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου.
2. Το αλφαβητάρι που περιέχει τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου, δίγηφα φωνήεντα και σύμφωνα, συμφωνικά συμπλέγματα και τους συνδυασμούς αβ-αφ, εβ-εφ, τα οποία τοποθετούνται μέσα σε λέξεις, και παράλληλα συνοδεύονται από την εικονική τους παράσταση.
3. Τα δώδεκα (12) μαθήματα.

Τα βιβλία 2, 4 και 6 αποτελούνται από είκοσι δύο (22) μαθήματα, τα οποία περιλαμβάνουν τις ενότητες:

1. Κείμενο.
2. Απαντώ στις ερωτήσεις.
3. Διαβάζω και μαθαίνω.

Τα βιβλία 3 και 5 χωρίζονται σε δύο μέρη:

1. Το αλφαβητάρι
2. Τα είκοσι δύο (22) μαθήματα με τις 3 ενότητες (Κείμενο – Απαντώ στις ερωτήσεις – Διαβάζω και μαθαίνω).

II. «Πες το Ελληνικά» - *Βιβλίο του δασκάλου*

Κάθε δύο βιβλία της διδακτικής σειράς «Πες το Ελληνικά» συνοδεύονται από ένα βιβλίο δασκάλου. Εκεί δίνονται αναλυτικές οδηγίες για τον τρόπο διδασκαλίας των μαθημάτων καθώς και διευκρινίσεις για τον τρόπο διεξαγωγής των παιχνιδιών και των υπόλοιπων ασκήσεων. Ο δάσκαλος θα έχει τη δυνατότητα στο τέλος των βιβλίων να δει κάποιες δειγματικές διδασκαλίες, απ' τις οποίες θα πάρει ερεθίσματα για την επιτυχή διεξαγωγή του μαθήματος και πιθανόν θα βρει διδακτικούς δρόμους που θα μπορέσει να ακολουθήσει κατά την πορεία της διδασκαλίας του.

5.3. Η εκπαιδευτική σειρά «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα»

Ι. Βιβλίο μαθητή, Τόμοι Ι-VΙ

Τις τελευταίες δεκαετίες με τις αλλαγές που σημειώθηκαν παγκοσμίως στον πολιτικοοικονομικό τομέα και την εκπαίδευση, δημιουργήθηκε μια νέα πραγματικότητα που απαιτεί τη μετάβαση από το μονοπολιτισμό (εθνικό πολιτισμό) στον πολυπολιτισμό, την πολυγλωσσία και την άσκηση διαπολιτισμικής πολιτικής, ώστε να αξιοποιηθούν όσο καλύτερα γίνεται οι απεριόριστες δυνατότητες επικοινωνίας που προσφέρονται. Στις νέες αυτές συνθήκες, η ελληνική γλώσσα ως κυρίαρχος φορέας του ελληνικού πολιτισμού καλείται να παίζει το δικό της διαπολιτισμικό ρόλο.

Έτσι η Μονάδα Επιμόρφωσης, Διαπολιτισμικής Αγωγής (Μ.Ε.Δ.Ε.Α.) του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.) του Πανεπιστημίου Πατρών, εκτιμώντας τις συνθήκες, θεώρησε απαραίτητο να συμβάλει ανάλογα με τις δυνατότητές της στο γενικότερα επιτελούμενο από την πολιτεία έργο και προέβη στην έκδοση της σειράς «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα», τόμοι Ι-VΙ.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει της σειράς αυτής προηγείται η διδακτική σειρά «Πες το Ελληνικά», που αποτελείται από 6 βιβλία και απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 6-14 ετών. Βάση και των δύο σειρών είναι η μέθοδος της ελληνόγλωσσης επικοινωνίας και διαπολιτισμικότητας.

Στόχος της διδακτικής σειράς «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα» είναι η αναβάθμιση της ελληνικής γλώσσας στους ομογενείς και η διάδοσή της στους αλλοδαπούς, που θέλουν να έρθουν σε άμεση επαφή τόσο με την ελληνική γλώσσα όσο και με τον ελληνικό πολιτισμό.

Στη συγγραφή του διδακτικού υλικού λήφθηκαν εξάλλου υπόψη οι παρακάτω μεθοδολογικές παράμετροι:

- Για τη σωστή χρήση της γλώσσας στην καθημερινή πρακτική, στους τόμους I και II (επίπεδο αρχαρίων) δημιουργήθηκαν κείμενα με ζωντανούς διαλόγους, αλλά αξιοποιήθηκαν και κείμενα χρηστικά, έτσι που ο διδασκόμενος να είναι σε θέση από την πρώτη στιγμή να χρησιμοποιεί τη γλώσσα στις διάφορες υπηρεσίες, την αγορά, τα μέσα συγκοινωνίας κλπ.

Η ίδια μέθοδος συνεχίστηκε και στους τόμους III και IV με μια σταδιακή μετάβαση σε δυσκολότερα κείμενα, κυρίως λογοτεχνικά, στον τέταρτο τόμο.

- Οι τόμοι V και VI ανταποκρίνονται σε ένα ανώτερο επίπεδο γνώσης των ελληνικών, ισότιμο του *Certificate of Proficiency in English*.
- Ειδικότερα στον τόμο VI τα κείμενα έχουν παρατεθεί κατά Λογοτεχνικές Σχολές για την πληρέστερη γνωριμία με την ελληνική λογοτεχνία (Δημοτικά τραγούδια, Κρητική Λογοτεχνία, Επτανησιακή Σχολή, Νέα Αθηναϊκή Σχολή, γενιά του '30, Μεταπολεμική Λογοτεχνία).
- Ύστερα από κάθε κείμενο υπάρχουν ασκήσεις κατανόησης του κειμένου με τον τίτλο «Απαντώ προφορικά», όπου γίνεται εξάσκηση στον προφορικό λόγο.
- Στις εφτά πρώτες ενότητες του τόμου I παρατίθεται η άσκηση «Προφέρω σωστά» με την οποία επιδιώκεται η εμπέδωση της προφοράς λέξεων, κυρίως εκείνων που περιέχουν δίψηφα, διφθόγους ή συμφωνικά συμπλέγματα.
- Για τη σωστή χρήση της γλώσσας ακολουθούν γραμματικές ασκήσεις, με παραπομπές στο «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα» - Παράρτημα Γραμματικής – Συνοπτική Νεοελληνική Γραμματική του Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Στη συνέχεια υπάρχουν ασκήσεις διδασκαλίας συντακτικών φαινομένων, ασκήσεις εφαρμογής τους και ασκήσεις πάνω στη χρήση διαφόρων λέξεων, κυριολεκτικά και μεταφορικά.
- Οι περισσότερες ενότητες των τεσσάρων πρώτων τόμων συνοδεύονται από την άσκηση «Λόγος και Εικόνα» που προβάλλει ιστορικά και πολιτιστικά

στοιχεία από την Ελλάδα και το εξωτερικό, κοινωνικά και οικολογικά θέματα, παγκόσμιους οργανισμούς, δίνοντας την ευκαιρία για σχολιασμό και ανάπτυξη συζήτησης μεταξύ δασκάλου και διδασκομένων και μεγαλύτερη επικοινωνία κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

- Η διδακτική ενότητα κλείνει με «Ασκήσεις ρόλων» στους τόμους I, II και III, όπου οι διδασκόμενοι υποδύονται ρόλους έχοντας τη δυνατότητα μέσα από το διάλογο να εμπεδώσουν πληρέστερα τη γλώσσα. Οι τόμοι IV,V και VI κλείνουν με τα «Θέματα για συζήτηση», όπου δίνονται εναύσματα για ευρύτερο προβληματισμό πάνω σε θέματα κοινωνικά, ιστορικά, πολιτικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά, οικονομικά κ.λπ.

Τέλος σε κάθε βιβλίο αντιστοιχούν:

1. Γλωσσάρια σε 11 γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, ισπανικά, ρωσικά, βουλγάρικα, ρουμάνικα, σέρβικα, αλβανικά, φλαμανδικά), με το λεξιλόγιο των εννοιών μεταφρασμένο στη γλώσσα του διδασκόμενου, κατά ενότητα (με τη σειρά που οι λέξεις εμφανίζονται στο κείμενο) αλλά και αλφαβητικά. Έτσι η σειρά αυτή ανταποκρίνεται στα διαφορετικά επίπεδα κατοχής της ελληνικής γλώσσας και με αυτή μπορεί ο δάσκαλος να ασκεί επιτυχώς το διδακτικό του έργο σε διδασκόμενους με διαφορετικές μητρικές γλώσσες, χρησιμοποιώντας μάλιστα την ελληνική ως γλώσσα διδασκαλίας και επικοινωνίας και όχι κάποια τρίτη (π.χ. αγγλική).
2. Τα βιβλία του δασκάλου, τα οποία αντιστοιχούν στα τρία επίπεδα (επίπεδο αρχαρίων τόμοι I-II, ενδιάμεσο επίπεδο – Intermediate τόμοι III-IV, επίπεδο προχωρημένων τόμοι V-VI), περιλαμβάνουν οδηγίες για τη μέθοδο διδασκαλίας και τη χρήση των γλωσσarίων.
3. Το Παράρτημα Γραμματικής, συνοπτική Νεοελληνική Γραμματική βασισμένη στη Γραμματική του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, το οποίο συνοδεύει ολόκληρη τη σειρά.
4. Φάκελος εποπτικών μέσων διδασκαλίας

5. Εποπτικό υλικό: βιντεοκασέτα και κασέτα ήχου προσαρμοσμένα στους διδακτικούς στόχους των ενοτήτων.

I. «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα» - Παράρτημα Γραμματικής & Συντακτικού

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνοδευτικό της διδακτικής σειράς «*Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα*», Τόμοι I-VI. Στόχος της σειράς είναι αφενός η εκμάθηση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά τρόπο που ο διδασκόμενος σε σύντομο χρονικό διάστημα να είναι σε θέση να επικοινωνεί σε αυτή και αφετέρου οι διδασκόμενοι να προχωρήσουν στην κωδικοποίηση της ελληνικής γλώσσας σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορούν να τη διδάξουν.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων, τα βιβλία της διδακτικής σειράς περιλαμβάνουν ασκήσεις σε γλωσσικό και μεταγλωσσικό επίπεδο, που οδηγούν το διδασκόμενο στη μελέτη της γλώσσας ως προς τους φθόγγους, τις λέξεις, την ετυμολογία τους, αλλά και ασκήσεις που τον οδηγούν στη μελέτη της συντακτικής δομής, του τρόπου σύνδεσης των λέξεων για το σωστό σχηματισμό φράσεων κλπ.

Το βιβλίο αυτό αποτελείται από δύο μέρη, τη *Συνοπτική Γραμματική* της ελληνικής γλώσσας, που βασίζεται στη Γραμματική του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, και το *Συνοπτικό Συντακτικό*, που είναι βασισμένο στο Συντακτικό της Νέας Ελληνικής του Ο.Ε.Δ.Β. Δημιουργήθηκε, για να δώσει τη δυνατότητα σε όσους διδάσκονται την ελληνική γλώσσα ως δεύτερη ή ξένη, να μελετούν άμεσα το γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο που διδάσκονται με συγκεκριμένες παραπομπές

στις γραμματικές και συντακτικές ασκήσεις των βιβλίων της διδακτικής σειράς. Με τον τρόπο αυτό βοηθάει το διδασκόμενο να μελετήσει ολοκληρωμένα και σε βάθος γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα, αποτελώντας συνάμα ένα απαραίτητο οδηγό στο έργο του εκπαιδευτικού που διδάσκει τα ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα.

Τα διάφορα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα αναλύονται με κανόνες και κυρίως με πίνακες και παραδείγματα, ώστε να πετύχει ο διδασκόμενος την πλήρη κατανόηση και των απλών και των πιο σύνθετων απ' αυτά και να φτάσει έτσι στη γνώση και σωστή χρήση της ελληνικής γλώσσας.

II. «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα» - Το βιβλίο του δασκάλου

Το παρόν βιβλίο του δασκάλου αντιστοιχεί στους δύο πρώτους τόμους της διδακτικής σειράς «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα», τόμοι I-VI και αποτελεί ένα συμβουλευτικό βοήθημα για το δάσκαλο χωρίς να τον περιορίζει στη διδασκαλία του ή να τον δεσμεύει με τις συγκεκριμένες προτάσεις.

Αποτελείται από τέσσερα βασικά μέρη:

Στο πρώτο μέρος γίνεται μια σύντομη παρουσίαση της Μονάδας Επιμόρφωσης, Διαπολιτισμικής Επικοινωνίας και Αγωγής και των δραστηριοτήτων της, αναφέρεται ο σκοπός παραγωγής του διδακτικού υλικού «Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα» τόμοι I-VI, τα συστατικά του μέρη και αναλύεται η δομή και το περιεχόμενο των τόμων I και II.

Στο δευτερο μέρος γίνεται αναλυτική παρουσίαση των ενοτήτων των τόμων Ι και ΙΙ και δίνονται συγκεκριμένες οδηγίες για τη μέθοδο και τον τρόπο διδασκαλίας κάθε μέρους των ενοτήτων αυτών, καθώς και για τη χρήση των γλωσσариών.

Με το τρίτο μέρος, όπου γίνεται παρουσίαση των διαφανειών που συνοδεύουν κάθε ενότητα των δύο πρώτων τόμων, στόχος είναι η κατανόηση της λειτουργίας αυτών των διαφανειών και η σωστή χρήση τους από το δάσκαλο ώστε να επιτευχθεί η εμπέδωση κάθε διδακτικής ενότητας και η εμβάθυνση σε αυτή.

Στο τέταρτο μέρος τέλος, παρατίθενται δύο ενδεικτικά διαγράμματα – προτάσεις διδασκαλίας, μια για διδασκόμενους που δεν γνωρίζουν καθόλου την ελληνική γλώσσα και μια για διδασκόμενους που τη γνωρίζουν.

5.4. Η εκπαιδευτική σειρά «ΚΛΙΚ στα ελληνικά»

Ι. Βιβλίο μαθητή (Επίπεδο Α1 για παιδιά 6-12 ετών – Τόμοι Α και Β)

Πρόκειται για ένα καινοτόμο εγχειρίδιο εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας, το οποίο κυκλοφορεί έντυπα αλλά και ηλεκτρονικά. Αποτελεί μια αξιόλογη προσπάθεια των Μ. Καρακύργιου και Β. Παναγιωτίδου που εκδόθηκε από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας υπό την εποπτεία του τότε Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων. Βασίζεται στο Νέο Αναλυτικό Εξεταστικό Πρόγραμμα, εφαρμόζει τις αρχές της σύγχρονης διδακτικής, εμπλουτίζεται διαρκώς με ηλεκτρονικό υλικό, καλλιεργεί όλες τις δεξιότητες, ενώ παράλληλα οδηγεί με τρόπο

ευχάριστο στην Πιστοποίηση Επάρκειας της Ελληνομάθειας στο επίπεδο Α1 και θέτει στέρεες βάσεις για τα επόμενα επίπεδα.

Παρόλο που πρόκειται για ολόκληρη εκπαιδευτική σειρά, η οποία περιλαμβάνει εγχειρίδια για αρχάριους μέχρι και προχωρημένους χρήστες της ελληνικής γλώσσας, απευθύνεται δηλαδή σε όλα τα επίπεδα γλωσσομάθειας, στην παρούσα εργασία περιοριστήκαμε στην καταγραφή μόνο του Α΄ και Β΄ τόμου του πρώτου επιπέδου. Αυτό οφείλεται στο ότι μόνο το υλικό αυτό προορίζεται για μαθητές δημοτικού (6-12 ετών) και ανταποκρίνεται στους περιορισμούς που θέσαμε κατά τη βιβλιογραφική μας έρευνα.

Το παρόν υλικό καινοτομεί παρέχοντας στους μαθητές του – εκτός από δύο CD με υλικό εξεταστικό, ακουστικό, και τραγούδια- πρόσβαση και στο ηλεκτρονικό «ΚΛΙΚ στα Ελληνικά», εντός της Πύλης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ). Έτσι ο μαθητής έχει τη δυνατότητα να συνδέεται με τα ψηφιακά περιβάλλοντα εργασίας του ΚΕΓ και να περιηγείται σε ηλεκτρονικό συμπληρωματικό διδακτικό υλικό.

II. Γλωσσάρι (Ελληνο – Αγγλικό)

Οι δύο πρώτοι τόμοι της σειράς συνοδεύονται και από ένα αντίστοιχο Γλωσσάρι ελληνο – αγγλικό ως βοηθητικό υλικό, με στόχο τη διευκόλυνση των διδασκόντων και διδασκομένων στην ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα στο εν λόγω επίπεδο. Το υποστηρικτικό αυτό τεύχος καταγράφει και συγκεντρώνει τις ελληνικές λέξεις οι οποίες χρησιμοποιούνται στο βιβλίο, δίνοντας την αγγλική τους μετάφραση. Η αποτύπωση των σημασιών πραγματοποιήθηκε κατά κύριο λόγο σύμφωνα με τη

χρήση των λέξεων στα συμφραζόμενα του συγκεκριμένου βιβλίου, η οποία ακολούθησε τις απαιτήσεις του αντίστοιχου επιπέδου.

5.5. Η εκπαιδευτική σειρά «Ελληνικά»

Ι. Ελληνικά Α΄

Το βιβλίο αυτό είναι το πρώτο μιας σειράς τεσσάρων βιβλίων, τα οποία σκοπό έχουν αφενός να βοηθήσουν τα παιδιά που μαθαίνουν ελληνικά και αφετέρου να τα προετοιμάσουν μακροπρόθεσμα για τις εξετάσεις ελληνομάθειας που διοργανώνουν το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ) και το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.). Πρόκειται για μια αξιόλογη σειρά των Παυλοπούλου Α., Σιμόπουλου Γ., Κανελλοπούλου Ρ. και Παθιάκη Ε. υπό τις εκδόσεις Πατάκη.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στην παρούσα εργασία θα παρουσιάσουμε μόνο τα δύο πρώτα βιβλία της σειράς καθώς αυτά κρίνουμε ότι ανταποκρίνονται καλύτερα στο σκοπό και τους περιορισμούς της έρευνάς μας.

Έτσι λοιπόν το πρώτο εγχειρίδιο ανταποκρίνεται στο α΄ επίπεδο γλωσσομάθειας. Κάθε διδακτική ενότητα εστιάζει σε συγκεκριμένα γραμματικά φαινόμενα και ειδικό θεματικό λεξιλόγιο, τα οποία διδάσκονται σταδιακά, σύμφωνα με τις αρχές της διδακτικής της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Ειδικές επαναληπτικές ενότητες περιλαμβάνουν ασκήσεις σαν αυτές που δίνονται στις εξετάσεις του ΚΕΓ. Το βιβλίο είναι επίσης κατάλληλο για τάξεις προετοιμασίας,

μπορεί πάντως να χρησιμοποιηθεί και για αυτομάθηση. Έμφαση δίνεται στην παράλληλη ανάπτυξη δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου. Διαθέτει πλούσια εικονογράφηση και είναι ιδιαίτερα φιλικό προς τους μαθητές.

Πιο συγκεκριμένα, το εγχειρίδιο περιλαμβάνει:

- 20 εικονογραφημένες διδακτικές ενότητες
- 2 CD με 93 διαλόγους και ακουστικές ασκήσεις
- 70 διαλόγους και 45 κείμενα
- 45 ασκήσεις κατανόησης προφορικού λόγου, 25 ασκήσεις λειτουργικής κατανόησης κειμένων, 21 ασκήσεις φωνολογικής συνειδητοποίησης
- 125 δραστηριότητες εστιασμένης παραγωγής προφορικού λόγου, 32 παιχνίδια ρόλων, 50 δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου και δεκάδες δομικές ασκήσεις, ασκήσεις ορθογραφίας και χρήσης φρασολογισμών
- Άφθονα αποσπάσματα αυθεντικού υλικού (χάρτες, πινακίδες, αγγελίες, λογαριασμούς, κάρτες, καταλόγους, αποδείξεις κ.ο.κ.)
- 3 πλήρη τεστ προετοιμασίας για τις εξετάσεις ελληνομάθειας του πρώτου επιπέδου
- Παράρτημα με τα κείμενα των δραστηριοτήτων ακουστικής κατανόησης και τις λύσεις των ασκήσεων.

II. Ελληνικά Β΄

Το δεύτερο βιβλίο της σειράς, *Ελληνικά Β΄*, των Σιμόπουλο Γ., Τουρλή Γ. και Παθιάκη Ε., αντιστοιχεί στο επίπεδο B1 του ΚΕΓ. Όπως και το *Ελληνικά Α΄*, το οποίο γρήγορα αναδείχτηκε σε ένα από τα πιο δημοφιλή εγχειρίδια διδασκαλίας ελληνικών στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό, το βιβλίο αυτό περιέχει πλούσια εικονογράφηση, γραπτές και προφορικές ασκήσεις κάθε είδους (φωνολογικές, γραμματικές, συντακτικές, κατανόησης κειμένου κτλ.), καθώς και cd με διαλόγους και ακουστικές ασκήσεις.

Οι ενότητες του βιβλίου αυτού δοκιμάστηκαν για αρκετά χρόνια σε τάξεις προετοιμασίας ενηλίκων και εισάγουν τους μαθητές στην πραγματικότητα της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας και κοινωνίας. Είναι γραμμένα κυρίως για διδασκαλία μέσα στην τάξη. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν όμως και για αυτοδιδασκαλία, με τη βοήθεια ενός καλού (δίγλωσσου) εικονόγραφτου λεξικού της ελληνικής.

5.6. Το πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών»

Μια αξιόλογη προσπάθεια δημιουργίας διδακτικού υλικού για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε ομοεθνείς μαθητές αλλά και σε αλλοεθνείς, έγινε από το έργο «Παιδεία Ομογενών». Το συγκεκριμένο έργο χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας αλλά και από την Ευρωπαϊκή ένωση στο πλαίσιο του Κοινοτικού Πλαισίου τήριξης (ΚΠΣ), σε τέσσερις φάσεις από το 1997-2008. Η υλοποίηση του προγράμματος έγινε από το «*Εργαστήριο Μεταναστευτικών και Διαπολιτισμικών Μελετών*» (*ΕΔΙΑΜΜΕ*) του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε του

Πανεπιστημίου της Κρήτης, με την αρωγή διαφόρων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στο εξωτερικό⁷⁸.

Κύριος στόχος του προγράμματος αυτού είναι η διατήρηση, η καλλιέργεια και η προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στην ελληνική Διασπορά, βελτιώνοντας το επίπεδο της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν επιχειρείται η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή, η συνεχής επιμόρφωση των αποσπώμενων αλλά και των ομογενών εκπαιδευτικών, η υλοποίηση αξιολογών και καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ομογενείς μαθητές, αλλά και η δημιουργία δράσεων και δικτύων επικοινωνίας, συλλογικών βάσεων δεδομένων και σύγχρονης πλατφόρμας τηλεεκπαίδευσης με τη βοήθεια των Νέων Τεχνολογιών⁷⁹.

Το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο κινήθηκε η υλοποίηση του έργου είναι εκείνο του άρθρου 108 του Συντάγματος (2001), του Νόμου 2413/96 (ΦΕΚ 124/17-6-1996) **«Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις»**, αλλά και διάφορες άλλες διακρατικές συμβάσεις.

Στη διαμόρφωση αλλά και στην τελική ολοκλήρωση του παρόντος έργου, συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα διάφοροι θεσμοί, ομάδες και πρόσωπα τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό. Πιο συγκεκριμένα, πέρα από τους συνεργάτες του έργου *Παιδεία Ομογενών* στην Ελλάδα αλλά και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, θα πρέπει να αναφερθεί η συμβολή της Διεύθυνσης παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ, του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και η Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης⁸⁰.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών που είναι φορέας υλοποίησης του προγράμματος «Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών» και στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ως φορέα του προγράμματος

78. Βλ. Μ. Δαμανάκης (επιμ.), *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 1999, σελ. 7.

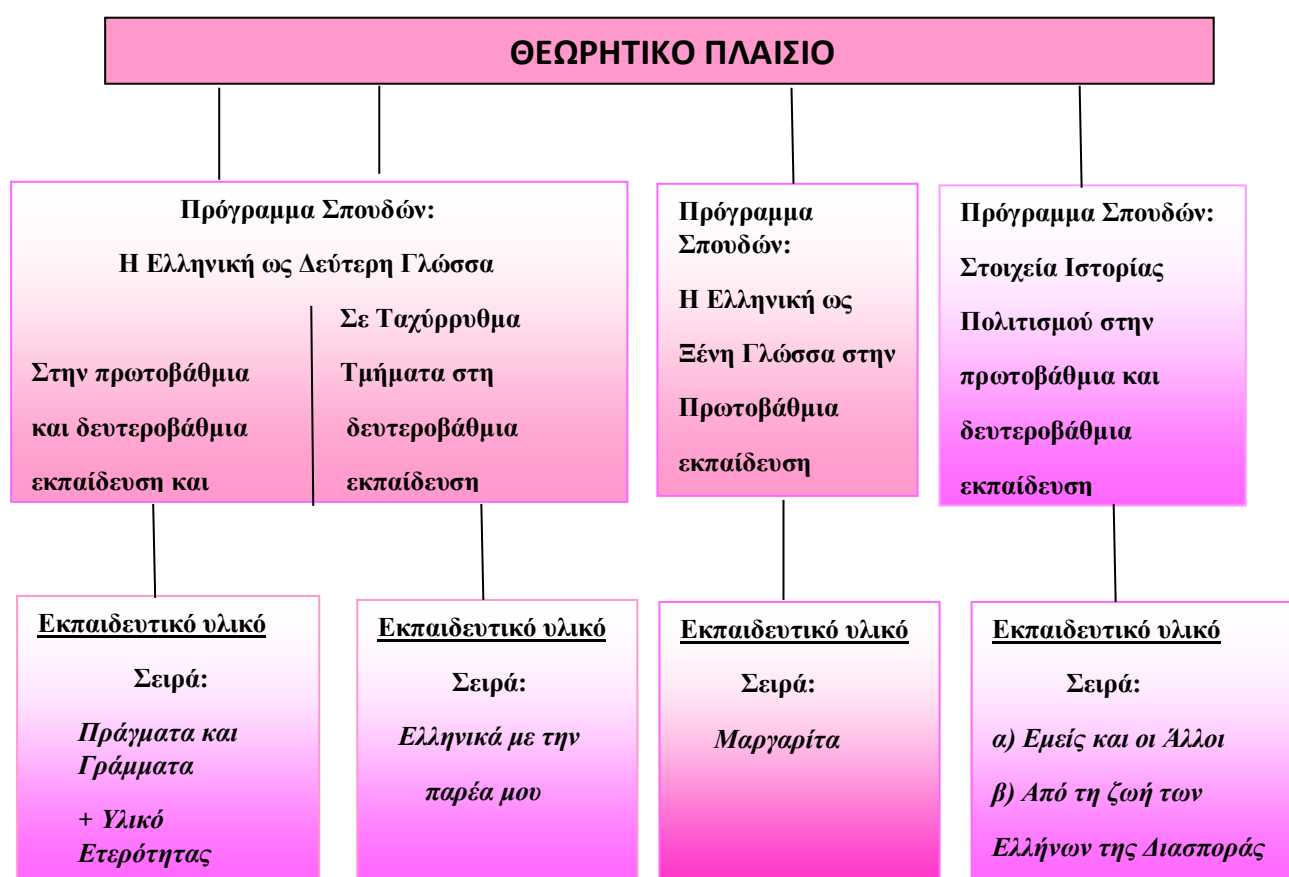
79. Βλ. Μ. Δαμανάκης (επιμ.), *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 1999, σελ. 7.

80. Βλ. Μ. Δαμανάκης (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 7.

«Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» αντίστοιχα. Οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι των δύο αυτών προγραμμάτων λειτούργησαν ως επιστημονικοί συνομιλητές στο έργο *Παιδεία Ομογενών*⁸¹.

5.6.1. Θεωρητικό Πλαίσιο – Πρόγραμμα Σπουδών του έργου

Με βάση λοιπόν τις ομάδες-στόχους, και συγκεκριμένα τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία απευθύνεται το έργο (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση), καταρτίστηκαν τρία *Προγράμματα Σπουδών* για το γνωστικό αντικείμενο *Γλώσσα* και ένα Πρόγραμμα Σπουδών που αναφέρεται στα *Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού*. Κάτω από αυτές τις συνθήκες διαμορφώθηκαν τέσσερις σειρές εκπαιδευτικού υλικού, οι οποίες παρουσιάζονται σχηματικά στον παρακάτω πίνακα:

81. Βλ. Μ. Δαμανάκης (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 8.

Στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθούμε στην αναλυτική παρουσίαση μόνο του διδακτικού υλικού που χρησιμοποιείται για την βελτίωση της παρεχόμενης ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε ομοεθνείς μαθητές, αλλά και σε αλλοεθνείς που μαθαίνουν την Ελληνική στην χώρα μας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

5.6.2. Πρόγραμμα - Η ελληνική ως δεύτερη γλώσσα

Η παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού βασίζεται και υλοποιείται ανά επίπεδα γλωσσομάθειας, στα οποία αντιστοιχούν κατά προσέγγιση συγκεκριμένες σχολικές τάξεις και ηλικίες μαθητών, με βάση τα οποία θα κάνουμε και την παρουσίαση των εκπαιδευτικών σειρών.

5.6.2.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Πράγματα και Γράμματα»

A. Πρώτο επίπεδο (Προδημοτική έως Β' Δημοτικού)

I. Η αλφαβήτα ταξιδεύει (Φάκελος με καρτέλες & οδηγίες)

Πρόκειται για φάκελο που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 5-6 ετών. Περιέχει ένα τρενάκι της αλφαβήτας, το οποίο αποτελείται από είκοσι τέσσερις καρτέλες-βαγόνια, όσα είναι και τα γράμματα του ελληνικού αλφάβητου. Διαθέτει επίσης είκοσι τέσσερις καρτέλες βάσης, με τέσσερις εικόνες η κάθε μία. Κάθε καρτέλα αριστερά έχει το μικρό και το κεφαλαίο γράμμα της αλφαβήτας και ανάμεσά τους, τέσσερις λέξεις που αρχίζουν από το συγκεκριμένο αυτό γράμμα. Στο υπόλοιπο μέρος της καρτέλας, υπάρχει το περίγραμμα του γεωμετρικού σχήματος, μέσα στο οποίο βρίσκονται διάσπαρτα σε αχνό χρώμα το μικρό και το κεφαλαίο γράμμα της καρτέλας.

Περιλαμβάνει επίσης είκοσι τέσσερις κάρτες διαστάσεων 9,5x9,5, έξι διαφορετικών χρωμάτων που η κάθε μία έχει επάνω το μικρό και το κεφαλαίο

γράμμα της ελληνικής αλφαβήτας στο ίδιο χρώμα και μια αφίσα, για τον τοίχο, με το τρενάκι και τα 24 γράμματα της αλφαβήτας.

Το υλικό αυτό επιτρέπει στα παιδιά να γνωρίσουν τα γράμματα της αλφαβήτας, τα βασικά σχήματα, τα χρώματα και να συνδυάσουν γράμματα και λέξεις, σχήματα και χρώματα, χρώματα και γράμματα.

II. Παρέα με τον παππού Αίσωπο (Φάκελος με καρτέλες & Οδηγίες)

Ο συγκεκριμένος φάκελος απευθύνεται επίσης στην ηλικιακή ομάδα των 5-6 ετών. Περιλαμβάνει έξι μύθους του Αισώπου (σε οχτώ εικονογραφημένες κάρτες ο κάθε μύθος), δεκαέξι μάσκες των ηρώων που πρωταγωνιστούν στους μύθους, τριάντα δύο εικονογραφημένες καρτέλες με πρόσωπα και αντικείμενα από τους μύθους και πολλές

μικρές κονκάρδες με τους κύριους ήρωες των έξι μύθων.

Οι δραστηριότητες αυτές συνδέονται με τους στόχους και τις αρχές της διαθεματικής προσέγγισης για το Νηπιαγωγείο.

III. Παίζω και μιλώ (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το διδακτικό αυτό υλικό και συγκεκριμένα το πρώτο τεύχος της σειράς με τίτλο, *Παίζω και μιλώ*, προορίζεται για μαθητές 5-6 χρονών δηλαδή αντιστοιχεί στο πρώτο επίπεδο ελληνομάθειας (Νηπιαγωγείο, Προδημοτική και Α΄ Τάξη). Με όσο το δυνατό πιο ευχάριστο τρόπο, επιχειρεί μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες να καλλιεργήσει στους μαθητές τον ελληνικό προφορικό

λόγο, να τους εφοδιάσει με το πρώτο τους βασικό λεξιλόγιο και με επικοινωνιακές φράσεις, προετοιμάζοντας και εισάγοντάς τους παράλληλα, με εύκολο και ευχάριστο τρόπο, στις δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής.

Σε κάθε ενότητα παρουσιάζεται εικονογραφημένη μια μικρή ιστορία, το περιεχόμενο της οποίας στοχεύει να εμπλέξει τους μαθητές στο διάλογο και τη

συζήτηση. Επίσης, μια άλλη τεχνική που παρατηρούμε στο υλικό είναι η ταύτιση του κάθε ήρωα με κάποιο γράμμα, κεφαλαίο και μικρό. Με αυτή την τεχνική επιδιώκεται η δημιουργία μέσα στη σκέψη και τη μνήμη του μαθητή, αυτόματων συνειρμών ανάμεσα στα γράμματα, τις φωνές και τις λέξεις ώστε να διευκολυνθεί η συγκράτηση και η γρήγορη ανάκλησή τους.

IV. Παίζω και μαθαίνω (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το τεύχος 1B με τίτλο, *Παίζω και μαθαίνω*, διαθέτει γλωσσικό υλικό με καρτέλες και τετράδιο δραστηριοτήτων. Πρόκειται για προαναγνωστικό υλικό που απευθύνεται κυρίως σε παιδιά ηλικίας 5-6 ετών.

Το συγκεκριμένο βιβλίο επιδιώκει αφενός να αναπτύξει τον προφορικό λόγο των μαθητών σε επίπεδο λέξεων, χωρίς όμως συμφωνικά συμπλέγματα και αφετέρου να μυήσει τους μαθητές στους μηχανισμούς της ανάγνωσης.

Πιο συγκεκριμένα το βιβλίο, *Παίζω και μαθαίνω*, διαιρείται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος περιέχει εικονογραφημένες τις έννοιες 124 λέξεων που είναι διαταγμένες σε αλφαβητική σειρά. *Κάτω ή πάνω ή δεξιά ή αριστερά* (ερέθισμα για άσκηση των παιδιών σ' αυτές τις βασικές έννοιες του χώρου) από κάθε εικόνα είναι γραμμένη η λέξη του αντικειμένου με μονοχρωμία και διχρωμία. Η διχρωμία αυτή επιτρέπει στον μαθητή την πιο εύκολη αντίληψη της συλλαβικής σύνθεσης της κάθε λέξης. Οι 124 λέξεις του μέρους δηλώνουν 7 *κύρια πρόσωπα* (Ηλίας, Θεανώ, Θάνος, Ιωάννα, Οδυσσέας, Υβόννη), 15 *πρόσωπα και μέλη του ανθρωπίνου σώματος*, 15 *ζώα*, και 82 *πράγματα*⁸².

Εκτός από τις εικονογραφημένες λέξεις στο πρώτο μέρος του τεύχους περιλαμβάνονται και 21 έγχρωμες εικόνες που καταλαμβάνουν το ένα τρίτο της σελίδας και αναπαραστούν μια σκηνή από τους αντίστοιχους 21 μύθους του Αισώπου. Αξίζει να αναφερθεί ότι μεταξύ των λέξεων περιλαμβάνονται 15 λέξεις (*βαγόνι, βάζο, βιολί, ζακέτα, ιπποπόταμος, λεμόνι, ξυλόφωνο, ομελέτα, ρακέτα, σαλάμι,*

82. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Πράγματα και Γράμματα. Οδηγός για τη Νηπιαγωγό και το Δάσκαλο*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 1999, σ. 11.

σοκολάτα, ταζί, τηλέφωνο, φάρος και φώκια) που μοιάζουν φωνολογικά και είναι σημασιολογικά ταυτόσημες με αντίστοιχους ξένους όρους (αγγλικούς ή και γαλλικούς) πράγμα το οποίο διευκολύνει πολύ τη σύλληψη της φωνηματικο-γραφηματικής αντιστοιχίας από τη μια και τη συνειδητοποίηση της διαπολιτισμικής ή διπολιτισμικής αλληλεπίδρασης από την άλλη⁸³.

Το δεύτερο μέρος περιέχει εικονογραφημένες πρότυπες λέξεις με τις οποίες επιδιώκεται από τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν την αντιστοιχία του φωνήματος /u / με το ελληνικό γράφημα <ου>, του /ja / με <ια> και να αντιληφθούν την παραγωγή των λέξεων (μήλο-μηλιά, λεμόνια-λεμονιά, γάτα-γατάκι, νύφη-νυφούλα, φέτα-φετούλα κ.τ.λ.)⁸⁴.

Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει οκτώ εικονογραφημένες πρότυπες λέξεις (ζάρι-ψάρι, πατάτα-κανάτα, πόδι-χταπόδι και αλάτι-παλάτι) ως παραδείγματα δραστηριοποίησης και άσκησης των παιδιών για να συνειδητοποιήσουν φωνολογικούς και μορφολογικούς κανόνες της ελληνικής.

Το βιβλίο συνοδεύεται από το *Παιχνίδι με καρτέλες* (καρτέλες εικόνων και λέξεων). Οι καρτέλες εικόνων αποσπώνται από 12 χαρτόνια καθένα από τα οποία συγκροτείται από 12 τετράγωνες εικόνες. Συνολικά υπάρχουν 144 καρτέλες εικόνων που αντιστοιχούν σε πρότυπες λέξεις του τεύχους. Κάθε τετράγωνη καρτέλα πέρα από την «εικόνα» της πρότυπης λέξης, στο πίσω μέρος, φέρει σε μεγάλο μέγεθος, το αρχικό γράμμα της πρότυπης λέξης που απεικονίζει και στην κάτω αριστερή γωνία έναν αριθμό που δείχνει τον αριθμό της σελίδας του τεύχους όπου βρίσκεται η ίδια εικόνα της καρτέλας.

Τέλος, οι καρτέλες λέξεων περιλαμβάνονται σε τέσσερα φύλλα χαρτονιού των 36 λέξεων το καθένα και αποσπώνται εύκολα όπως και οι καρτέλες εικόνων. Κάθε καρτέλα λέξης αντιστοιχεί σε μια καρτέλα εικόνας.

83. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *ό.π.*, σ. 11.

84. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Μ.*, *ό.π.*, σ. 12.

V. Βλέπω και διαβάζω (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το τρίτο τεύχος της σειράς *Πράγματα και Γράμματα*, έχει τίτλο *Βλέπω και διαβάζω*. Το συγκεκριμένο βιβλίο απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 5-6 ετών. Μέσα από την πλούσια εικονογράφηση του, στοχεύει στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου των μαθητών, σε επίπεδο φράσεων και προτάσεων.

Παράλληλα, τόσο το βιβλίο όσο και το τετράδιο δραστηριοτήτων που το συνοδεύει, επιδιώκει να μυήσει δειλά δειλά τους μικρούς μαθητές με φυσικό, αβίαστο και παιγνιώδη τρόπο στους μηχανισμούς ανάγνωσης και γραφής αλλά και στον εμπλουτισμό του ελληνικού λεξιλογίου τους, ώστε να μπορούν να κατανοούν και να διαβάζουν απλές φράσεις στην ελληνική.

Όπως δηλώνει και ο υπότιτλος του τεύχους, πρόκειται για εικονογραφημένες, απλές φράσεις (π.χ. *Να ο Άρης, Να ένα βόδι, Να ένα μεγάλο παλάτι.*) οι οποίες γίνονται όλο και πιο σύνθετες (π.χ. *Η γάτα έριξε κάτω το βάζο. Το βάζο έγινε κομμάτια. Η Μαριάννα φόρεσε τη ζακέτα της κ.α.*). Παρατηρώντας τα εικονογραφημένα φραστικά σύνολα ο μικρός μαθητής που μαθαίνει ελληνικά συλλαμβάνει εύκολα το μήνυμα που μεταφέρουν και μπορεί εύκολα να αποκωδικοποιήσει τη λεκτική τους έκφραση⁸⁵.

Τα φραστικά σύνολα που απεικονίζονται εδώ αποτελούνται από λέξεις οι οποίες περιέχονται στο τεύχος 1B. Οι μόνες καινούριες λέξεις είναι τα ρήματα των φράσεων που δηλώνουν ενέργειες της καθημερινής ανθρώπινης δραστηριότητας και διατυπώνονται έτσι ώστε να υπάρχει γραφηματικο-φωνηματική συμφωνία των στοιχείων τους. Γενικότερα η συντακτική πλοκή των φράσεων και προτάσεων του τεύχους είναι απλή.

Η θεματολογία του τεύχους αυτού αφυπνίζει εμπειρίες και βιώματα από τη ζωή των παιδιών στο σπίτι, στην αγορά, στη γειτονιά-συνοικία, από τις ευχάριστες στιγμές της ζωής, από τους χώρους των παιχνιδιών τους, από τον κόσμο των παραμυθιών κτλ. Σε συνδυασμό λοιπόν με την πλούσια εικονογράφηση αλλά και το

85. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Πράγματα και Γράμματα. Οδηγός για τη Νηπιαγωγό και το Δάσκαλο*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 1999, σ. 13.

περιεχόμενό τους διεγείρουν το ενδιαφέρον των μικρών αναγνωστών και υποκινούν τη φαντασία τους⁸⁶.

Τέλος το τετράδιο δραστηριοτήτων, το οποίο περιλαμβάνει και *τρία φύλλα αξιολόγησης*, βοηθά ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει την ολική αντίληψη των λέξεων του πρώτου τεύχους και των συλλαβικών τους στοιχείων καθώς και των φραστικών συνόλων του τρίτου τεύχους.

VI. Μαθαίνω να διαβάζω (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το τέταρτο τεύχος της σειράς *Πράγματα και Γράμματα*, έχει τίτλο *Μαθαίνω να διαβάζω*. Το βιβλίο απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6-7 ετών που αντιστοιχεί στην Α΄ τάξη δημοτικού.

Στόχος του βιβλίου είναι η ανάπτυξη του προφορικού λόγου και η συστηματική μύηση στην κατάκτηση του μηχανισμού της ανάγνωσης και της γραφής.

Από τα πρώτα κιόλας βήματα συστηματικής προσέγγισης του ελληνικού λόγου δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε ορισμένα γαργήματα που μοιάζουν, αλλά έχουν διαφορετική φωνολογική αξία στην ελληνική και την ξένη γλώσσα (η#n, ν#v, ρ#p, χ#x) κι έχουν ελάχιστη διαφορά στη γραφή αλλά περίπου την ίδια φωνολογική αξία (τ#t, υ#u, ε#e) και στην αντιστοιχία ορισμένων φωνημάτων –γραφημάτων, όπως /d, g, ts, tz, ks, ps/ που είναι προβληματική⁸⁷.

Στο βιβλίο αυτό λοιπόν σε συνδυασμό με το τετράδιο δραστηριοτήτων που το συνοδεύει, τα παιδιά μαθαίνουν με τρόπο ευφάνταστο και δημιουργικό τα δίψηφα φωνήεντα και τα δίψηφα σύμφωνα. Τέλος, με φυσικό και αβίαστο τρόπο μέσα από ένα *Διαγωνισμό ζωγραφικής* ο μαθητής έρχεται σε επαφή με τα διπλά σύμφωνα και μαθαίνει τον τρόπο συλλαβισμού των λέξεων.

86. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *ό.π.*, σ. 14.

87. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *ό.π.*, σ. 22.

VII. Διαβάζω και γράφω (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το πέμπτο τεύχος της σειράς έχει τίτλο *Διαβάζω και γράφω*. Απευθύνεται κυρίως σε παιδιά ηλικίας 7-8 ετών που αντιστοιχεί στην Β΄ τάξη του δημοτικού. Κύριος στόχος του, ως συνέχεια και των προηγούμενων τευχών είναι η διδασκαλία και σταδιακή μάθηση του προφορικού αλλά και του γραπτού λόγου στην Ελληνική γλώσσα.

B. Δεύτερο επίπεδο (Γ΄ και Δ΄ τάξη Δημοτικού)

I. Μιλώ και γράφω Ελληνικά στις γειτονιές του κόσμου (βιβλίο μαθητή και τετράδια δραστηριοτήτων)

Το συγκεκριμένο μέρος, με την επωνυμία «*Μιλώ και γράφω Ελληνικά στις γειτονιές του κόσμου*», μαζί με το δεύτερο μέρος, με την ονομασία «*Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο*» αποτελούν το γλωσσικό διδακτικό υλικό του δευτέρου επιπέδου, για την διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας (ΕΔΓ). Πρόκειται για ένα βιβλίο που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 8-9 ετών, δηλαδή σε μαθητές της Γ΄ Τάξης.

Περιλαμβάνει είκοσι δύο θεματικές ενότητες που προσφέρουν μια μεγάλη ποικιλία υλικού σε θέματα της καθημερινής ζωής, του πολιτισμού και του θρησκευτικού βίου των απανταχού Ελλήνων.

Στόχοι του βιβλίου είναι η εκμάθηση-κατάκτηση της γλώσσας σε βαθμό τέτοιο, ώστε οι μαθητές να αποκτήσουν την ικανότητα της ακρόασης, της ανάγνωσης, της συζήτησης, της κατανόησης και της παραγωγής του γραπτού λόγου. Για την επίτευξη όλων των ανωτέρω, χρησιμοποιούνται κείμενα επικοινωνιακού τύπου, πεζά μη λογοτεχνικά (περιγραφικά, πληροφοριακά, διαφήμιση, κείμενα του

ημερήσιου ή περιοδικού τύπου κλπ.) αλλά και λογοτεχνικά (πεζά, ποιητικά, θεατρικά)⁸⁸.

Το βιβλίο συνοδεύεται από δύο τετράδια δραστηριοτήτων. Το *τετράδιο δραστηριοτήτων Νο1*, χρησιμεύει κυρίως για την άσκηση και την εμπέδωση των γραμματοσυντακτικών φαινομένων του βιβλίου. Το δεύτερο τετράδιο δραστηριοτήτων, αναφέρεται στις χώρες διαμονής των μαθητών και στοχεύει κυρίως στη διαπραγμάτευση κοινωνικοπολιτισμικών περιεχομένων, που αναφέρονται στις χώρες διαμονής και στις ελληνικές παροικίες σ' αυτές τις χώρες, και δευτερευόντως σε γλωσσικά φαινόμενα.

II. Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το βιβλίο «Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο» όπως ήδη αναφέραμε, προορίζεται για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 10-11 ετών, που ολοκληρώνουν το δεύτερο επίπεδο ελληνομάθειας.

Περιλαμβάνει συνολικά είκοσι δύο θεματικές, οι οποίες προσφέρουν ως συνέχεια του προηγούμενου βιβλίου, μεγάλη ποικιλία υλικού σε θέματα καθημερινής ζωής, πολιτισμού και του θρησκευτικού βίου των Ελλήνων.

Οι μαθητές καλούνται να ασκηθούν στη χρήση απλών δομών για την παρουσίαση και τον σχολιασμό εμπειριών και γεγονότων από την καθημερινή τους ζωή μέσα από τον διάλογο και την προφορική ή γραπτή αφήγηση. Είναι επίσης σε θέση να ασκηθούν στη δημιουργία εννοιολογικών συνόλων και επιδιώκεται η κατάκτηση εκ μέρους τους του βασικού λεξιλογίου του βιβλίου.

Τα κείμενα μεταφέρουν ένα ανεκτό σύνολο πληροφοριών μέσα σε ένα ευδιάκριτο καταστασιακό πλαίσιο, όπου διαφαίνονται οι παιδαγωγικές, πολιτισμικές

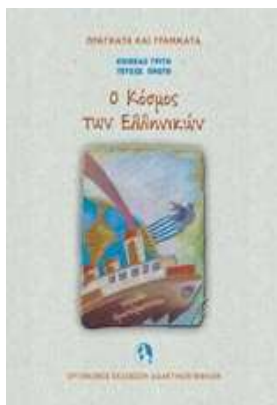
88. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Μιλώ και γράφω Ελληνικά στις γειτονιές του κόσμου. Βιβλίο. Τετράδιο Δραστηριοτήτων 1, Τετράδιο Δραστηριοτήτων 2*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2002, σ.13.

(ως προς τα μηνύματα ελληνογνωσίας και ταυτότητας) και διαπολιτισμικές προθέσεις. Παρά το γεγονός ότι τα κείμενα μεταφέρουν αρκετούς προβληματισμούς, καταφέρνουν να είναι ελκυστικά, μέσα από την πλούσια έγχρωμη εικονογράφηση τους, ώστε να γίνονται αποδεκτά από τους μικρούς αναγνώστες⁸⁹.

Το πρώτο τετράδιο δραστηριοτήτων που πλαισιώνει το βιβλίο χρησιμεύει για άσκηση και εμπέδωση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων του βιβλίου. Αντίστοιχα το δεύτερο τετράδιο δραστηριοτήτων αναφέρεται στις χώρες διαμονής των μαθητών και στοχεύει κυρίως στη διαπραγμάτευση κοινωνικοπολιτισμικών στοιχείων που αντλούνται από τη ζωή στη χώρα διαμονής και την παροικία. Η σχέση αυτού του τετραδίου με το βιβλίο είναι συμπληρωματική και σε καμία περίπτωση δεν αρκεί από μόνο του για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Απευθύνεται κυρίως σε μαθητές από Αυστραλία, Μ. Βρετανία, ΗΠΑ, Καναδά και Ν. Αφρική⁹⁰.

Γ. Τρίτο επίπεδο (Ε' και ΣΤ' Τάξη Δημοτικού)

Ι. Ο κόσμος των Ελληνικών (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων)

Το βιβλίο με τίτλο «*Ο κόσμος των Ελληνικών*» αποτελούν το γλωσσικό υλικό για το τρίτο επίπεδο, δηλαδή για μαθητές ηλικίας 11 – 13 ετών οι οποίοι ξεκινούν με το υλικό του 1^{ου} επιπέδου και συνεχίζουν με τα επόμενα.

Το βιβλίο περιέχει 26 διδακτικές ενότητες, οι οποίες επιδιώκουν την επίτευξη γλωσσικών και κοινωνικοπολιτισμικών στόχων.

Με τη διδακτική αξιοποίηση του βιβλίου, οι μαθητές θα είναι σε θέση ως προς τον προφορικό λόγο να κατανοούν μια ιστορία και να διατυπώνουν προφορικά το νόημά της, να κατανοούν πληροφορίες σχετικά με προγράμματα πολιτιστικών εκδηλώσεων, ταξίδια κλπ., να συζητούν θέματα που απασχολούν τα παιδιά της ηλικίας τους και να

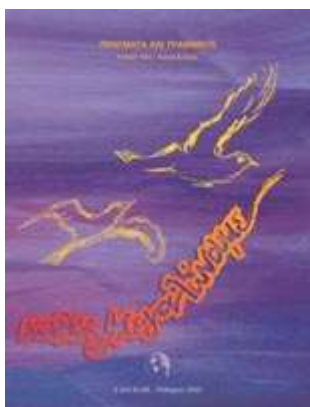
89. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2002, σ. 6.

90. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο. Τετράδιο δραστηριοτήτων 2*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 2002, σ. 4.

εκφράζουν τη γνώμη τους ελεύθερα για βιβλία που διαβάζουν. Αλλά και όσον αφορά το γραπτό τους λόγο, θα μπορούν να αποδίδουν γραπτά το νόημα μιας απλής ιστορίας, να απαντούν γραπτώς σε ερωτήσεις που αφορούν την καθημερινή, οικογενειακή, σχολική και κοινωνική ζωή τους και να εκφράζουν γραπτώς τις απόψεις τους⁹¹.

Το αντίστοιχο τετράδιο δραστηριοτήτων λειτουργεί συμπληρωματικά και σε καμία περίπτωση δεν αρκεί από μόνο του για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Περιλαμβάνει κυρίως ασκήσεις εμπέδωσης και εφαρμογής των όσων αναφέρονται στο βιβλίο του μαθητή και ο ρόλος του είναι επικουρικός.

II. Καθώς μεγαλώνουμε (βιβλίο μαθητή και τετράδιο δραστηριοτήτων 1 και 2)

Το δεύτερο τεύχος του Γ' επιπέδου Γλωσσομάθειας έχει τίτλο, *Καθώς μεγαλώνουμε*, και αποτελεί ένα αξιόλογο υλικό που προορίζεται για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας και απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 11-12 ετών. Το συγκεκριμένο βιβλίο περιλαμβάνει είκοσι δύο θεματικές ενότητες με θέματα που αναφέρονται στην καθημερινή ζωή και τον πολιτισμό του ελληνικού λαού.

Η δομή του βιβλίου αποτελείται από λογοτεχνικά και μη επιλεγμένα κείμενα, που προσεγγίζουν την ποικιλία της γλωσσικής έκφρασης (πεζά, ποιητικά) μέσα από διαφορετικές βιωματικές καταστάσεις και προσφέρονται κατ' εξοχήν για μια ουσιαστική εμβάθυνση στη γλώσσα και ταυτοχρόνως στον πολιτισμό⁹². Τόσο τα πεζά μη λογοτεχνικά κείμενα, όσο και τα λογοτεχνικά διέπονται από τις αρχές της κειμενικότητας, οι οποίες είναι απαραίτητες για την οργάνωση και πληρότητα του

91. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Ο Κόσμος των Ελληνικών. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004, σ. 9.

92. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Καθώς μεγαλώνουμε. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό.*, εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2006, σ. 7.

νοήματος του κειμένου αλλά και για τη δυνατότητα που έχει να καθίσταται υπόδειγμα για την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου⁹³.

Η πλούσια εικονογράφηση του βιβλίου, υποστηρίζει την εκμάθηση-κατάκτηση της γλώσσας, με τη μεταφορά σε σχήματα και χρώματα των περιεχομένων του κειμένου.

Στο *Τετράδιο Δραστηριοτήτων 1*, οι ασκήσεις επιδιώκουν να εισαγάγουν τα παιδιά σε συνθετότερες μορφές της γλώσσας, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του επιπέδου, όχι μόνο στην κατανόηση ενός βασικού κειμένου αλλά και στην ανάπτυξη του προφορικού και γραπτού λόγου, έχοντας ως αφορμή το εκάστοτε κείμενο. Αξίζει να επισημανθεί πως αντί του γραμματικού κανόνα υπάρχει ο παραδειγματικός πίνακας ενώ η εμπέδωση επιδιώκεται δε με ανάλογες ασκήσεις⁹⁴.

Επίσης, παρατηρούμε πως σε πολλές ενότητες του *Τετραδίου Δραστηριοτήτων*, στο τέλος των οδηγιών της διδακτικής μεθοδολογίας, υπάρχει ένα ακόμη κείμενο, το οποίο ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαβάσει στους μαθητές του, για να εκτιμήσει πόσο ικανοί είναι να κατανοούν τον προφορικό λόγο.

Από την άλλη, το *Τετράδιο Δραστηριοτήτων 2*, στοχεύει στον εμπλουτισμό του τρίτου επιπέδου με κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία από τις ελληνικές παροικίες και την εκάστοτε χώρα διαμονής (Αυστραλία, Βρετανία, ΗΠΑ, Καναδάς, Νότια Αφρική κ.ά.). Οι μαθητές εδώ καλούνται να επεξεργαστούν ή και να συνθέσουν μεγαλύτερες ενότητες λόγου, να εντοπίσουν σε αυτές το θεματικό κέντρο και να ιεραρχήσουν τις σχετικές πληροφορίες, με βάση κριτήρια τα οποία μπορεί να ποικίλλουν ανά περίπτωση. Οι πληροφορίες αυτές αναφέρονται σε βιώματα, παραστάσεις και εμπειρίες από τη ζωή παιδιών, τα οποία μπορούν να ταυτιστούν με το υλικό, αλλά και να βοηθηθούν να συνειδητοποιήσουν τη διαπολιτισμικότητά τους και να διαμορφώσουν μια ταυτότητα που να συνάδει με τις συνθήκες κοινωνικοποίησής τους, διπολιτισμικές ή πολυπολιτισμικές⁹⁵.

93. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *ό.π.*, σ. 8.

94. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *ό.π.*, σ. 9.

95. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Καθώς μεγαλώνουμε...στον κόσμο των Ελληνικών. Τετράδιο δραστηριοτήτων 2*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΜΕ., Ρέθυμνο 2004, σ. 3.

5.6.3. Πρόγραμμα – Η ελληνική ως δεύτερη ξένη γλώσσα

5.6.3.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Μαργαρίτα»

A. Πρώτο επίπεδο (Α΄ και Β΄ Τάξη)

I. Μαργαρίτα 1 - Α΄ Τάξη (βιβλίο μαθητή-καρτέλες-οδηγίες για τον εκπαιδευτικό, τετράδιο δραστηριοτήτων και CD-ROM)

Το συγκεκριμένο υλικό με τίτλο, *Μαργαρίτα 1*, απευθύνεται σε παιδιά 6-7 χρονών, δηλαδή της πρώτης τάξης του δημοτικού σχολείου στο εξωτερικό αλλά και σε αλλοδαπούς μαθητές που φοιτούν σε αντίστοιχες δομές στην Ελλάδα. Περιέχει 9 ενότητες με κοινωνικές περιστάσεις επικοινωνίας που επισύρουν αντίστοιχες λεκτικές φράσεις και οι οποίες οδηγούν τους μαθητές στην κατανόηση και τη χρήση κυρίως του προφορικού λόγου.

Στο τέλος αυτού του βιβλίου, οι μαθητές κατακτούν τις στοιχειώδεις γνώσεις της ελληνικής γλώσσας.

Το τετράδιο δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη σειρά, αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο δίνει τη δυνατότητα άσκησης και εμπέδωσης των μαθημάτων του «βιβλίου του μαθητή» σε συνδυασμό με τις διάφορες καρτέλες, τα αυτοκόλλητα και το CD-ROM.

II. Μαργαρίτα 2 – Β΄ Τάξη (βιβλίο μαθητή, καρτέλες, οδηγίες για τον εκπαιδευτικό, τετράδιο δραστηριοτήτων και CD-ROM.)

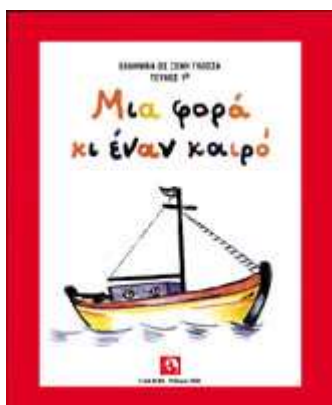
Το εκπαιδευτικό υλικό με τίτλο, *Μαργαρίτα 2*, απευθύνεται σε παιδιά 8-9 ετών, δηλαδή της δεύτερης τάξης του δημοτικού σχολείου. Περιέχει κι αυτό ως συνέχεια του προηγούμενου τεύχους, 9 ενότητες με

κοινωνικές περιστάσεις επικοινωνίας και καλύπτει το αρχικό, πρώτο στάδιο εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Η ύλη της σειράς σε συνδυασμό με την πλούσια εικονογράφηση που συνοδεύει τα κείμενα βοηθούν τα παιδιά να μάθουν να μιλούν γρήγορα τα ελληνικά.

Δίνεται, λοιπόν, η δυνατότητα με τη σειρά αυτή και συγκεκριμένα μέσω των κειμένων, του παιχνιδιού, των παραμυθιών και του τραγουδιού που περιλαμβάνει, να εκθέσουμε τα μικρά παιδιά σε καταστάσεις επικοινωνίας όπου έχουν την ευκαιρία να ρωτούν, να απαντούν, να σκέφτονται, να εντυπωσιάζονται, να θυμούνται, να συγκινούνται, δηλαδή να επικοινωνούν γλωσσικά στα ελληνικά⁹⁶.

Το βιβλίο αυτό πλαισιώνεται από ένα τετράδιο δραστηριοτήτων, μια ευκαιρία εμπέδωσης και εφαρμογής των όσων περιλαμβάνονται στο βιβλίο, διάφορες καρτέλες, παιχνίδι, αυτοκόλλητα και ένα CD-ROM.

III. Μια φορά κι έναν καιρό 1

Το συγκεκριμένο υλικό απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6-8 ετών, δηλαδή σε μαθητές των δύο πρώτων τάξεων του Δημοτικού στις παρευξείνιες χώρες. Περιέχει 13 μαθήματα, με πλούσια έγχρωμη εικονογράφηση κάτι που κάνει πιο ενδιαφέρουσα και ελκυστική την διδασκαλία της ελληνικής στους μικρούς μαθητές. Στο τέλος του βιβλίου παρατίθενται οι λύσεις των ασκήσεων, ενώ συνοδεύεται και από ένα cd ήχου.

Το βιβλίο αυτό προσφέρει επίσης τη δυνατότητα οργάνωσης μορφωτικών ευκαιριών, είτε αυτές αφορούν στην ιστορία και μυθολογία είτε σε πληροφορίες καθημερινές. Τέτοιου είδους ευκαιρίες δρουν συναισθηματικά και συγκινησιακά στα παιδιά και τα κάνουν να βιώνουν καταστάσεις που βοηθούν στη διαισθητική γνώση του Έλληνα και του πολιτισμού του⁹⁷.

96. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Μια φορά κι έναν καιρό 1-3. Οδηγίες για τον εκπαιδευτικό*, εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2006, σ. 2.

97. Βλ. Μ. Δαμανάκης (2006), *ό.π.*, σσ. 2-3.

B. Δεύτερο επίπεδο (Γ΄ και Δ΄ Τάξη)

I. Μαργαρίτα 3 (βιβλίο μαθητή, οδηγίες για τον εκπαιδευτικό, τετράδιο δραστηριοτήτων, CD-ROM)

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε παιδιά της Γ΄ Τάξης Δημοτικού και αντιστοιχεί στο δεύτερο επίπεδο εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας από αλλοδαπούς μαθητές. Περιλαμβάνει 9 διδακτικές ενότητες με πλούσια εικονογράφηση γεγονόσ που καθιστά την διδασκαλία πιο ευχάριστη για τα παιδιά. Στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται ένας πίνακας, ο οποίος περιέχει συγκεντρωτικά τον τίτλο αλλά και τη θεματολογία-

λεξιλόγιο της κάθε ενότητας, λεκτικές πράξεις και την γραμματική που θα πρέπει να διδαχθεί σε κάθε μάθημα.

Ολοκληρώνοντας το βιβλίο τα παιδιά θα είναι σε θέση να ζητούν αλλά και να δίνουν πληροφορίες για τον εαυτό τους και για τους άλλους, για τον προσανατολισμό στον χώρο, για γεγονότα αλλά και εμπειρίες τους που συνέβησαν στο παρελθόν, για την ηλικία τους, την ώρα και την ημερομηνία. Τέλος, θα είναι σε θέση να περιγράφουν ανθρώπους, ζώα και αντικείμενα, να δίνουν ευχές αλλά και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.

Το βιβλίο όπως και το προηγούμενο τεύχος του συνοδεύεται από ένα τετράδιο δραστηριοτήτων προς εμπέδωση και εφαρμογή των όσων συζητήθηκαν στην τάξη καθώς και από ένα CD-ROM.

II. Μια φορά κι έναν καιρό 2 (βιβλίο μαθητή και cd ήχου)

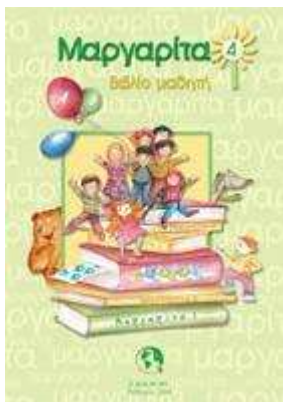

Το συγκεκριμένο υλικό είναι το δεύτερο τεύχος του βιβλίου, *Μια φορά κι έναν καιρό*, απαριθμεί 95 σελίδες και απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 8-9 ετών, δηλαδή σε

μαθητές της τρίτης τάξης. Περιλαμβάνει 9 διδακτικές ενότητες και συνοδεύεται από ένα cd ήχου.

Η σειρά αυτή, σε αντίθεση με άλλες παραδοσιακές μεθόδους εκμάθησης της γλώσσας, όπου το βάρος δινόταν στα γραμματοσυντακτικά φαινόμενα, βασίζεται στην επικοινωνιακή προσέγγιση χωρίς όμως να παραβλέπει τη δομική διάσταση της γλώσσας. Το κυριότερο είναι τα παιδιά να καταλαβαίνουν τι ακούνε, στη συνέχεια να μπορούν να παράγουν προφορικό λόγο και τελευταία να γράφουν. Στις μικρές ηλικίες η γλώσσα μαθαίνεται μέσα από την προφορική επικοινωνία. Όσο λοιπόν περισσότερο καλλιεργείται η προφορική χρήση της γλώσσας, τόσο πιο εύκολη είναι η κατάκτηση της γραπτής της μορφής, της ανάγνωσης και της γραφής. Προτεραιότητα εδώ δίνεται στις γλωσσικές λειτουργίες χωρίς να παραμερίζεται το γλωσσικό σύστημα⁹⁸.

III. Μαργαρίτα 4 (βιβλίο μαθητή, οδηγίες για τον εκπαιδευτικό, τετράδιο δραστηριοτήτων, CD-ROM)

Αυτό το βιβλίο μαθητή απευθύνεται σε παιδιά Δ' Τάξης Δημοτικού και αντιστοιχεί στο δεύτερο επίπεδο εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας από αλλοδαπούς μαθητές. Περιλαμβάνει 9 διδακτικές ενότητες και στο τέλος έναν πίνακα, ο οποίος περιέχει συγκεντρωτικά τον τίτλο αλλά και τη θεματολογία-λεξιλόγιο του κάθε μαθήματος, λεκτικές πράξεις και την γραμματική που θα πρέπει να διδαχθεί.

Πιο συγκεκριμένα, στο βιβλίο αυτό οι μαθητές θα κληθούν να συστηθούν στους άλλους, να περιγράψουν εξωτερικά χαρακτηριστικά, να ζητήσουν αλλά και να δώσουν πληροφορίες για όνομα-επώνυμο-ηλικία-καταγωγή. Θα είναι επίσης σε θέση να δώσουν εντολές και να προτρέπουν, να εκφράσουν αρέσκεια και δυσαρέσκεια, να εκφράζουν κρίση για ένα προϊόν, να κάνουν συγκρίσεις, να εύχονται σε ασθενή, να εκφράζουν ευχές, ευχαρίστηση, δυσάρεστα συναισθήματα, απορία, άγνοια κ.ά.

98. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Μια φορά κι έναν καιρό 1-3. Οδηγίες για τον εκπαιδευτικό*, εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2006, σ. 2.

Αξίζει τέλος να αναφέρουμε πως το βιβλίο συνοδεύεται από το αντίστοιχο τετράδιο εργασιών με ασκήσεις εφαρμογής και εμπέδωσης των όσων προηγήθηκαν καθώς και από ένα CD-ROM.,

IV. Μια φορά κι έναν καιρό 3 (βιβλίο μαθητή και cd ήχου)

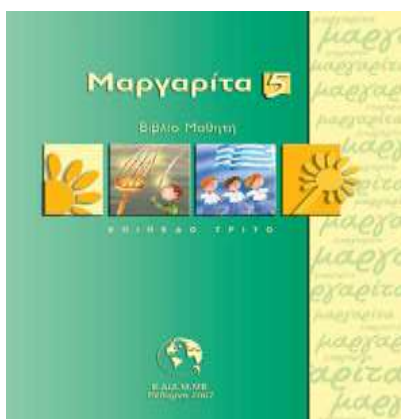

Το συγκεκριμένο υλικό απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 9-10 ετών, δηλαδή σε μαθητές της τετάρτης τάξης του Δημοτικού σχολείου. Περιέχει 9 διδακτικές ενότητες και ένα cd ήχου, οι οποίες με τις αντίστοιχες λεκτικές πράξεις οδηγούν τους μαθητές στην κατανόηση και χρήση του προφορικού και γραπτού λόγου έτσι ώστε να επιτυγχάνουν τη μέτρια γνώση της ελληνικής γλώσσας.

Η ύλη του βιβλίου αυτού τίθεται στη διάθεση των δασκάλων και των μαθητών για να μπορέσει να γίνει η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας όσο γίνεται γρηγορότερα, πιο ευχάριστα και πιο αποτελεσματικά.

Γ. Τρίτο επίπεδο (Ε' και ΣΤ' Τάξη)

I. Μαργαρίτα 5 (βιβλίο μαθητή, τετράδιο δραστηριοτήτων και CD-ROM)

Το βιβλίο αυτό με τίτλο, *Μαργαρίτα 5*, απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 10-11 ετών, δηλαδή σε μαθητές Ε' τάξης Δημοτικού. Διαρθρώνεται σε 9 διδακτικές ενότητες και ολοκληρώνεται με διάφορα κείμενα για ακρόαση. Αποτελεί το προτελευταίο τεύχος της σειράς αυτής κι ένα αξιόλογο εγχειρίδιο για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε αλλοδαπούς μαθητές.

Συνοδεύεται από το αντίστοιχο τετράδιο δραστηριοτήτων για την εφαρμογή και την εξάσκηση όσων διδάχθηκαν οι μαθητές καθώς και από ένα CD-ROM.

II. Μαργαρίτα 6 (βιβλίο μαθητή, τετράδιο δραστηριοτήτων και CD-ROM)

Η εκπαιδευτική σειρά, *Μαργαρίτα*, ολοκληρώνεται με το έκτο και τελευταίο τεύχος, το οποίο απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 11-12 ετών και αντιστοιχεί στην ΣΤ΄ τάξη Δημοτικού. Περιλαμβάνει 9 θεματικές ενότητες, κείμενα για ακρόαση στο τέλος της διδασκαλίας και ένα συγκεντρωτικό πίνακα με τον τίτλο αλλά και τη θεματολογία-λεξιλόγιο του κάθε μαθήματος, λεκτικές πράξεις και τη γραμματική που θα πρέπει να διδαχθεί.

Η εκπαιδευτική σειρά ολοκληρώνεται με το αντίστοιχο *Τετράδιο δραστηριοτήτων 6*, προς εμπέδωση και εφαρμογή των διδαχθέντων καθώς και από ένα CD-ROM.

5.6.4. Διδασκαλία Ιστορίας και Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

A. Πρώτο επίπεδο (Α΄ και Β΄ Τάξη)

I. Εμείς και οι Άλλοι (βιβλίο μαθητή)

Το βιβλίο, *Εμείς και οι Άλλοι*, του πρώτου επιπέδου, περιέχει υλικό για τη διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού σε παιδιά ηλικίας 6-8 ετών, δηλαδή της Α΄ και Β΄ Τάξης του Δημοτικού. Αποτελείται από έντεκα θεματικές ενότητες, οι οποίες «κινούνται» σε ένα αρχικό γνωστικό και εννοιολογικό στάδιο και επιδιώκουν να εισάγουν τα παιδιά προσχολικής και κυρίως πρωτοδημοτικής ηλικίας, σε βασικές πολιτισμικές έννοιες.

Το περιεχόμενο αλλά και η δομή των ενοτήτων επιδιώκει να βοηθήσει τα παιδιά να προσδιορίσουν τον κοινωνικοπολιτισμικό τους περίγυρο, με την οργάνωση, τη λειτουργία και τις δομές του, αλλά και τη θέση τους μέσα σ' αυτόν, με τρόπο που

να τα ωθεί τόσο στην αποδοχή της εθνοπολιτισμικής τους ταυτότητας, όσο και στο σεβασμό της διαφοράς⁹⁹.

Οι δραστηριότητες οι οποίες περιλαμβάνονται, θεωρούμε πως εμπεριέχουν ή και προκαλούν τη διασκέδαση μαζί με την πρωτοτυπία και τη δημιουργικότητα που προάγονται πάντα μέσα από τη συνεργατικότητα. Οι εικόνες, τα σύντομα και συχνά παιγνιώδη κείμενα, οι κατασκευές και οι προτάσεις δραματοποίησης, σκοπό έχουν να διεγείρουν τη φαντασία των μαθητών αλλά και τη δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών. Ο συνδυασμός αυτών των δύο συνθηκών είναι ο μόνος που μπορεί να διασφαλίσει την επίτευξη του στόχου του βιβλίου, κάνοντας τη συγκρότηση της γνώσης σε αυτό το αρχικό επίπεδο, αλλά και την επαφή με την Ελλάδα, πηγή χαράς και ψυχαγωγίας των παιδιών¹⁰⁰.

Β. Δεύτερο επίπεδο (Γ' και Δ' Τάξη)

I. Εμείς και οι Άλλοι (βιβλίο μαθητή)

Το δεύτερο βιβλίο της σειράς του διδακτικού υλικού που φέρει τον τίτλο, *Εμείς και οι άλλοι*, απευθύνεται σε παιδιά του δεύτερου μαθησιακού κύκλου, δηλαδή του τρίτου και τέταρτου τμήματος (Γ' και Δ' Τάξη) και αποτελεί το δεύτερο επίπεδο στη διδασκαλία των στοιχείων ιστορίας και πολιτισμού για τα ελληνόπουλα του εξωτερικού.

Το παρόν βιβλίο περιλαμβάνει 10 διδακτικές ενότητες και εμπεριέχει περισσότερες αναφορές στην ιστορία και τη μυθολογία σε σύγκριση με το πρώτο, χωρίς όμως να απομακρύνεται πολύ από το πλαίσιο και τη φιλοσοφία του πρώτου τεύχους. Το υλικό αυτό επιδιώχθηκε να είναι προσαρμοσμένο στο γνωστικό και ηλικιακό επίπεδο των μαθητών και να λαμβάνει υπόψη του το

99. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Εμείς και οι Άλλοι Επίπεδο 1^ο. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ., Αθήνα 2001, σ. 6.

100. Βλ. Μ. Δαμανάκης (2001), *ό.π.*, σ. 7.

επίπεδο των γνώσεων τους ως προς τα στοιχεία της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού¹⁰¹.

Γ. Τρίτο επίπεδο (Ε' Τάξη)

Ι. Στη μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου (βιβλίο μαθητή και CD-ROM)

Το παρόν εγχειρίδιο, *Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου*, αποτελεί το 3^ο βιβλίο της σειράς «Εμείς και οι Άλλοι» (Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού) και απευθύνεται σε Έλληνες ομογενείς μαθητές ηλικίας 11 και 12 ετών που αντιστοιχεί στην Ε' και ΣΤ' Τάξη.

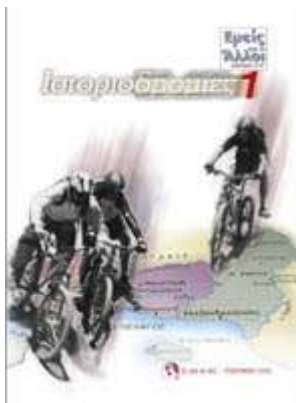
Οι οκτώ ενότητες που συνθέτουν τη «Μυθοχώρα», επιχειρούν να ανταποκριθούν, στο μέτρο του δυνατού, στις γνωστικές και παιδαγωγικές ανάγκες, στα ενδιαφέροντα και τις ιδιαιτερότητες των μαθητών της ομογένειας. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα «ταξίδι» στον κόσμο των Μύθων. Στη διάρκεια του ταξιδιού στη «Μυθοχώρα», οι μαθητές έρχονται σε επαφή, τόσο με στοιχεία της ελληνικής μυθολογίας όσο και με μια σειρά από μύθους άλλων λαών και πολιτισμών, από τους Ετρούσκους και τους Σουμέριους μέχρι τους Ιερόκους της περιοχής της Νέας Υόρκης. Με αυτόν τον τρόπο, μέσα από τις ομοιότητες, τις συγκλίσεις αλλά και τις πολιτισμικά ενδιαφέρουσες διαφορές αναδεικνύεται η διαπολιτισμική διάσταση της Μυθολογίας¹⁰².

Τέλος, το βιβλίο αυτό συνδέεται με το λογισμικό «*Περιπέτειες στη Μυθοχώρα*» και πραγματεύεται θέματα από την ελληνική αλλά και παγκόσμια μυθολογία. Βασικός στόχος του είναι η καλλιέργεια στάσεων και η ανάπτυξη γλωσσικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των Ελλήνων ομογενών μαθητών και όχι μόνο.

101. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Εμείς και οι Άλλοι Επίπεδο 2^ο. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ., Αθήνα 2001, σ. 6.

102. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003, σ. 7.

II. Ιστοριοδρομίες 1 (βιβλίο μαθητή)

Πρόκειται για ένα εγχειρίδιο που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας έκτης δημοτικού και πρώτης γυμνασίου. Εδράζεται στην Ιστορία της Ελλάδας και των Ελλήνων κατά τα αρχαία και βυζαντινά χρόνια και δίνει έμφαση σε μια διαθεματική προσέγγιση της ιστορίας (ιστοριο-γεωγραφική-περιβαλλοντική αγωγή).

Η ύλη του βιβλίου οργανώνεται μέσα από τη διδασκαλία μιας διευρυμένης τοπικής ιστορίας, της ιστορίας των γεωγραφικών διαμερισμάτων της Ελλάδας (Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Κρήτη κλπ.). Ως βασική μεθοδολογική αρχή δόμησης των εγχειριδίων είναι ένα ταξίδι παιδιών από τη Διασπορά στην Ελλάδα του χθες και του σήμερα. Τρία παιδιά διασχίζουν στο χώρο και στο χρόνο την ελληνική ιστορία μέσα από τις σελίδες των «Ιστοριοδρομιών». Το ταξίδι πραγματοποιείται με τα αγωνιστικά τους ποδήλατα, αλλά και με άλλα μεταφορικά μέσα, ενώ στη συνέχεια δεν χάνουν την ευκαιρία να κάνουν και διάφορα σπορ. Το ταξίδι τους λοιπόν εμπλουτίζεται με σταθμούς ξεκούρασης, ψυχαγωγίας αλλά και ιστορικής έρευνας στη σύγχρονη Ελλάδα¹⁰³.

5.7. Πρόγραμμα «Ένταξη παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο σχολείο για την Α/θμια Εκπαίδευση»

Τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο της μετανάστευσης και παλιννόστησης στην Ελλάδα έχει αλλάξει σημαντικά τη δημογραφική σύνθεση πολλών σχολείων και περιοχών και εκτιμάται ότι οι αλλοδαποί μαθητές ξεπερνούν το 10% του συνολικού πληθυσμού.

Η εισαγωγή της διαπολιτισμικής διάστασης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα απαιτεί μια συνεχή και συστηματική προσπάθεια που είναι ενταγμένη στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικής για τον εκσυγχρονισμό και την ποιοτική αναβάθμιση της ελληνικής εκπαίδευσης.

103. Βλ. Μ. Δαμανάκης, *Ιστοριοδρομίες 1&2. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2005, σ. 20.

Το πρόγραμμα «Ένταξη παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο σχολείο για την Α/θμια Εκπαίδευση», που μέχρι τώρα έχει αναπτυχθεί και εφαρμοσθεί από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, έχει ως γενικό σκοπό τη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που διασφαλίζουν σ'όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Από τους βασικότερους στόχους του Προγράμματος είναι η αξιολόγηση των ήδη υφιστάμενων θεσμών για τη σχολική ένταξη των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών, η διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου διαπολιτισμικής παρέμβασης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, η διαμόρφωση προγραμμάτων σπουδών, η παραγωγή διδακτικού και εποπτικού υλικού και η ανάπτυξη νέων διδακτικών προσεγγίσεων για τη στήριξη της μάθησης των παλιννοστούντων και αλλοδαπών παιδιών.

Το εκπαιδευτικό υλικό που έχει παραχθεί τα τελευταία χρόνια από το Πρόγραμμα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα αναγκών των μαθητών από την προσχολική βαθμίδα έως το λύκειο. Πέρα από τις βασικές γλωσσοδιδασκτικές σειρές του που προορίζονται για τα Τμήματα Υποδοχής, έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, έχει δημιουργηθεί υλικό για την υποστήριξη της γλωσσικής μάθησης εκτός διδακτικού πλαισίου, υλικό υποστήριξης της μάθησης στα μαθήματα του Α.Π., υλικό για τη διαθεματική διδασκαλία διαπολιτισμικού προσανατολισμού, καθώς και υλικό για ανοικτή διδασκαλία επικοινωνιακού-βιωματικού προσανατολισμού. Για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των διδακτικών στόχων, η ανάπτυξη και η παραγωγή του διδακτικού υλικού βασίστηκε στα τρία επίπεδα γλωσσομάθειας.

5.7.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Γειά σας»

I. ΓΕΑ ΣΑΣ 1

Το «ΓΕΙΑ ΣΑΣ 1» αποτελεί την πρώτη γνωριμία των μαθητών με το σχολείο και τους συμμαθητές τους. Μαθαίνουν την αλφαβήτα και τους αριθμούς καθώς επίσης, και να σχηματίζουν συλλαβές. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που

βρίσκονται στο αρχάριο επίπεδο γλωσσομάθειας, για να αποκτήσουν τις βασικές γλωσσικές δεξιότητες στην ελληνική γλώσσα, έτσι ώστε να ενταχθούν στην ηλικιακή τους τάξη και γενικά στη σχολική κοινότητα.

Το βιβλίο περιέχει 14 θεματικές ενότητες εκ των οποίων οι τρεις αποτελούν επαναλήψεις των κεφαλαίων που προηγήθηκαν. Κάθε ενότητα περιλαμβάνει το βιβλίο του μαθητή, βιβλίο του δασκάλου, βιβλίο ελεύθερης ανάγνωσης με τον τίτλο «Διαβάζω», λεξικό με τίτλο «Το μικρό μου λεξικό», καρτέλες, αφίσες και κασέτες ήχου.

Πιο συγκεκριμένα, το βιβλίο του μαθητή έχει ως κεντρικούς ήρωες μια παρέα παιδιών που αντιπροσωπεύουν όλες τις ηπείρους. Μέσα από τις δραστηριότητες των παιδιών αυτής της παρέας, που ανακαλύπτει ένα παλιό αλφαβητάρι, μαθαίνουν οι μαθητές την ελληνική γλώσσα και έρχονται σε επαφή με την ελληνική πραγματικότητα. Οι ασκήσεις που συνοδεύουν το βιβλίο στοχεύουν στην καλύτερη αφομοίωση των νέων γνώσεων και οδηγούν στη διεύρυνσή τους¹⁰⁴.

Η εικονογράφηση (αυθεντικές φωτογραφίες, σκίτσα, σχεδιαγράμματα, πίνακες, χάρτες) αποτελεί τον κορμό των ενοτήτων, καθώς ενισχύει την κατανόηση και την ανταπόκριση των μαθητών κατά τη διδακτική πράξη. Το παράλληλο υλικό (καρτέλες, αφίσες, κασέτες ήχου) χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό κατά βούληση, πριν ή μετά από την επεξεργασία της ενότητας, προκειμένου οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με μεγαλύτερη ποικιλία εκπαιδευτικού υλικού και να δημιουργηθεί μέσα στην τάξη ευχάριστο και ψυχαγωγικό κλίμα.

104. Βλ. Ι. Κ. Καρακώστας, *ΓΕΙΑ ΣΑΣ. Βιβλίο δασκάλου*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, Αθήνα 2007, σ. 4.

II. ΓΕΙΑ ΣΑΣ 2

Το «ΓΕΙΑ ΣΑΣ 2» περιλαμβάνει συνολικά είκοσι τέσσερις διδακτικές ενότητες και καλύπτει τη θεματική ενότητα «Το σχολείο μου». Οι μαθητές μπορούν να εξοικειωθούν με το χώρο του σχολείου, να γνωρίσουν τα πρόσωπα του σχολείου, να κατανοήσουν τη λογική και τη λειτουργία του σχολικού προγράμματος και γενικά να εξοικειωθούν με τη σχολική ζωή. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο αρχάριο επίπεδο γλωσσομάθειας.

III. ΓΕΙΑ ΣΑΣ 3

Το «ΓΕΙΑ ΣΑΣ 3» περιλαμβάνει 14 μαθήματα, τα οποία καλύπτουν τη θεματική ενότητα «Η οικογένειά μου-Το σπίτι μου». Τα παιδιά της παρέας συνοδεύουν τους μαθητές στη γνωριμία περιστάσεων καθημερινής οικογενειακής ζωής καθώς και στα είδη κατοικίας εδώ και εκεί, άλλοτε και τώρα. Οι μαθητές παρουσιάζουν και περιγράφουν τις οικογένειές τους, μαθαίνουν να σχεδιάζουν το γενεαλογικό τους δέντρο, ενώ μιλούν και σχεδιάζουν τη γειτονιά τους. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο μεσαίο επίπεδο γλωσσομάθειας.

IV. ΓΕΙΑ ΣΑΣ 4

Το «ΓΕΙΑ ΣΑΣ 4» περιλαμβάνει συνολικά 17 μαθήματα, τα οποία καλύπτουν τη θεματική ενότητα «Η καθημερινή μου ζωή» με ιδιαίτερη έμφαση στο χρόνο και στην εναλλαγή των εποχών. Τα παιδιά της παρέας συνοδεύουν τους μαθητές σε περιστάσεις της καθημερινής τους ζωής. Αναλυτικότερα περιγράφουν τις δραστηριότητες των μελών της οικογένειάς τους, αφηγούνται στιγμές της καθημερινότητάς τους, έρχονται

σε επαφή με τον παροιμιώδη λόγο καθώς και με μύθους και θρύλους. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο προχωρημένο επίπεδο γλωσσομάθειας.

V. Κουτί Μαγεία A-B

Αποτελείται από είκοσι τέσσερις εικονογραφημένες καρτέλες που απεικονίζουν τα γράμματα της αλφαβήτας καθώς και πρότυπες λέξεις που τους αντιστοιχούν. Μαζί με τις δύο αφίσες (σωστής φοράς των γραμμάτων της ελληνικής γλώσσας-πρότυπες λέξεις) αποτελούν το συνοδευτικό εποπτικό υλικό του «ΓΕΙΑ ΣΑΣ 1».

Μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη εκμάθησης της αλφαβήτας και της σωστής γραφής των γραμμάτων όπως επίσης ως υλικό δραστηριοτήτων και παραγωγής προφορικού λόγου στην τάξη.

5.7.2. Η εκπαιδευτική σειρά «Το μικρό μου Λεξικό»

I. Το μικρό μου Λεξικό 1

Το «Μικρό μου Λεξικό 1» περιέχει εικονογραφημένες λέξεις καθώς και λέξεις με τα αντίστοιχα άρθρα τους, σε αλφαβητική σειρά. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εξάσκηση στη σωστή γραφή των λέξεων, για ομαδοποίηση/κατηγοριοποίηση των λέξεων, για εκμάθηση των άρθρων και του γένους των ουσιαστικών αλλά και των αριθμών. Επίσης αποτελεί κατάλληλο υλικό για αφήγηση ιστοριών και μύθων, για προφορική και γραπτή δημιουργία ιστοριών αλλά και για άντληση πληροφοριών χρήσιμων για τον επικοινωνιακό λόγο.

II. Το μικρό μου Λεξικό 2

Το «Μικρό μου Λεξικό 2» περιέχει εικονογραφημένες λέξεις κατά θεματική ενότητα και δραστηριότητες με κύριο στόχο τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα πολύτιμο εργαλείο για την εκμάθηση των άρθρων και του γένους των ουσιαστικών αλλά και της χρήσης των ρημάτων. Η ιδιαίτερη και ευχάριστη για τα παιδιά εικονογράφηση έχει ως στόχο την εξάσκηση στην παρατήρηση αλλά και τη δυνατότητα προφορικής και γραπτής δημιουργίας ιστοριών.

III. Το μικρό μου Λεξικό 3

Το «Μικρό μου Λεξικό 3» περιέχει εικονογραφημένες λέξεις και δραστηριότητες με κύριο στόχο την εμπέδωση του λεξιλογίου των θεματικών ενοτήτων «Η οικογένειά μου», «Το σπίτι μου» καθώς και την εκμάθηση και χρήση των επιθέτων. Επίσης παροτρύνει τους μαθητές να περιγράψουν και να ζωγραφίσουν τις οικογένειές τους, το σπίτι τους, τη γειτονιά τους. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο τέλος του πρώτου και στην αρχή του δεύτερου επιπέδου γλωσσομάθειας.

Μπορεί λοιπόν να αξιοποιηθεί και ως οδηγός για την ανάπτυξη του επικοινωνιακού λόγου μέσα από τις οπτικοποιημένες πληροφορίες, ως εξάσκηση στην προφορική περιγραφή προσώπων, χώρων και αντικειμένων αλλά και για εξάσκηση στη γραφή μικρών περιγραφικών κειμένων.

IV. Το μικρό μου Λεξικό 4

Το «Μικρό μου Λεξικό 4» περιέχει εικονογραφημένες λέξεις, κείμενα και δραστηριότητες με κύριο στόχο την προφορική και γραπτή έκφραση των μαθητών σε θέματα της καθημερινής τους ζωής. Παράλληλα ενισχύει τη διαθεματικότητα και τη

διαπολιτισμική επικοινωνία, με αφόρμηση τη ροή του χρόνου, την εναλλαγή των εποχών, τις γιορτές και τις παγκόσμιες ημέρες. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο τέλος του πρώτου και στην αρχή του δεύτερου επιπέδου γλωσσομάθειας.

5.7.3. Η εκπαιδευτική σειρά «Διαβάζω»

I. Διαβάζω 1

Το «Διαβάζω 1» αποτελείται από δώδεκα εικονογραφημένες καρτέλες ελεύθερης ανάγνωσης με προτάσεις κλιμακωτής δυσκολίας. Στόχος του είναι η εξάσκηση και βελτίωση της ανάγνωσης των μαθητών, η κατανόηση του γραπτού λόγου, η εξάσκηση στην παρατήρηση και στην άντληση πληροφοριών, η παραγωγή επικοινωνιακού λόγου, και η εξάσκηση στη δυνατότητα διήγησης ιστοριών μαζί με τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών.

II. Διαβάζω 2

Ο φάκελος «Διαβάζω 2» περιέχει τέσσερις εικονογραφημένες ιστορίες και αρκετές δημιουργικές δραστηριότητες. Θεματικός άξονας των ιστοριών είναι η σχολική ζωή και στοχεύει στη βελτίωση της αναγνωστικής ικανότητας των μαθητών, στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου μέσα από την παρατήρηση και τις ομαδικές δραστηριότητες, καθώς και στην εξοικείωση με την προφορική και γραπτή έκφραση των προσωπικών εμπειριών.

III. Διαβάζω 3

Το «Διαβάζω 3» περιέχει δύο βιβλία με εννέα συνολικά εικονογραφημένες διαπολιτισμικές ιστορίες. Στόχος του είναι η συνειδητοποίηση της σπουδαιότητας της γλώσσας ως φορέα νοημάτων, η εντόπιση και κωδικοποίηση πληροφοριών. Απευθύνεται στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο τέλος του πρώτου και στην αρχή του δεύτερου επιπέδου γλωσσομάθειας.

IV. Διαβάζω 4

Το «Διαβάζω 4» αποτελείται από οχτώ αφηγηματικές ιστορίες που έχουν ως βασικό θέμα τους το χρόνο, με την ευρεία του έννοια και τη σχέση του με την καθημερινή μας ζωή. Βασικός στόχος του βιβλίου είναι η εξοικείωση των μαθητών με τον αφηγηματικό λόγο, ο εμπλουτισμός των γνώσεών τους, η ευαισθητοποίησή τους σε διαπολιτισμικά θέματα, η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και η έκφραση των συναισθημάτων και προσωπικών σκέψεών τους. Απευθύνεται σε όλους τους μαθητές του δημοτικού σχολείου αλλά κυρίως στους μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που βρίσκονται στο δεύτερο και τρίτο επίπεδο γλωσσομάθειας.

5.7.4. Η εκπαιδευτική σειρά «Διηγούμαι και γράφω ιστορίες»

I. Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 1

Τα κείμενα βιοματικής αναδιήγησης που περιλαμβάνει το βιβλίο, αποτελούν για όλους τους μαθητές τα πρώτα κείμενα προσέγγισης αλλά και συγγραφής στις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Ως τέτοια ορίζονται τα κείμενα που αφηγούνται προσωπικές εμπειρίες, βιώματα και καταστάσεις των παιδιών.

Η ενότητα 1, με αφορμή το θέμα και το λεξιλόγιο του αρχικού κειμένου, που ανήκει στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας, πραγματεύεται θέματα από τη σχολική ζωή και δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές για διαθεματικές προσεγγίσεις και συζητήσεις ή έρευνες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα και κατεύθυνση.

II. Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 2

Στην ενότητα 2, με αφορμή ένα κείμενο αυθεντικό και αυτοτελές που προέρχεται από τις σελίδες αλληλογραφίας παιδικής εφημερίδας, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να εκφράσουν συναισθήματα μέσα από την αναδιήγηση ονείρων τους, να δημιουργήσουν φανταστικά όνειρα, να τα σχολιάσουν, να τα απεικονίσουν και να τα δραματοποιήσουν. Επίσης το κείμενο αναδεικνύει πολιτιστικά στοιχεία που οδηγούν σε

δραστηριότητες πολυπολιτισμικού χαρακτήρα.

III. Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 3

Στην ενότητα 3, και με αφορμή ένα απόσπασμα μυθιστορήματος, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην κατανόηση από τους μαθητές της δομής ενός ημερολογίου, ώστε να είναι σε θέση να δημιουργήσουν το προσωπικό τους ημερολόγιο ή το ημερολόγιο της τάξης τους. Παράλληλα το περιεχόμενο του κειμένου ευαισθητοποιεί τους μαθητές απέναντι σε όλα τα

πλάσματα της φύσης.

IV. Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 4

Η ενότητα 4, αρχίζει με το απόσπασμα από το «Μικρό Πρίγκιπα». Δίνει την αφορμή για παραγωγή δραστηριοτήτων σχετικών με τη δομή ενός αφηγηματικού κειμένου, την επεξεργασία και την εμφάνισή του, καθώς και με την ανάδειξη

πληροφοριών για τα συναισθήματα και τις σκέψεις του συγγραφέα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη λειτουργία του τίτλου και της παραγράφου, όπως επίσης και στον χειρισμό του ενεστώτα και του αορίστου. Επίσης το κείμενο προσφέρεται για δραστηριότητες διαθεματικού περιεχομένου με αφορμή την αναφορά στους πλανήτες και τους αριθμούς.

V. Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 5

Στην ενότητα 5, αφορμήση αποτελεί ένα απόσπασμα διηγήματος, το οποίο οδηγεί τους μαθητές στην αναγνώριση των μερών που συνθέτουν την πλοκή του. Στη συνέχεια, με δραστηριότητες επεξεργασίας και εμβάθυνσης, οι μαθητές περιγράφουν τους ήρωες και τους χαρακτήρες τους, τις αναζητήσεις και τα συναισθήματά τους, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην έννοια του νοήματος και της παραγράφου.

Τέλος, τα μυθολογικά στοιχεία του κειμένου μπορούν να οδηγήσουν σε διαπολιτισμικές δραστηριότητες με κύριο άξονα τους μύθους και τους θρύλους των λαών.

5.8. Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά»

Παραμερίζοντας ιδεολογικο-πολιτικά προσχήματα και άγονες στερεοτυπικές παραδοχές θεωρείται ότι οι Έλληνες Ρομά συγκροτούν μια ευδιάκριτη αλλά και ευαίσθητη κοινωνική ομάδα με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

Το Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής (ΚΕΔΑ) του Τομέα Παιδαγωγικής, του Τμήματος Φ.Π.Ψ. της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) σε σύμπραξη με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) και με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, υλοποίησε το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» που έχει αναπτυχθεί, ως εκπαιδευτική προτεραιότητα με καινοτομικό χαρακτήρα, για να υπηρετήσει την υπόθεση της σχολικής ένταξης και επιτυχίας των παιδιών αυτών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα εκπαιδευτικά, πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ρομά, τις στάσεις τους απέναντι στο σχολείο, καθώς και τις συνθήκες διαμονής τους, οδηγούμαστε σε μια σφαιρική αντιμετώπιση του ζητήματος της εκπαίδευσης των παιδιών Ρομά με επίκεντρο πάντα το σχολείο και με παρεμβατικές δράσεις εντός και εκτός της σχολικής μονάδας. Τα μέτρα παρέμβασης του Προγράμματος προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών Ρομά και στις συγκεκριμένες συνθήκες του σχολικού και ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος που διαβιών τα παιδιά.

Με την υλοποίηση λοιπόν του Προγράμματος «Ένταξη και Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά», επιχειρείται η βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα μαθητών από τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα που απειλείται με εκπαιδευτική ανισότητα και περιθωριοποίηση. Μέσω του Προγράμματος, επιδιώκεται η ενδυνάμωση των σχολικών μονάδων με στρατηγικές που ενθαρρύνουν τη διαπολιτισμική κατανόηση, την επικοινωνία και τη συνεργασία.

5.8.1. Η εκπαιδευτική σειρά «Μιλώ και Γράφω»

Ι. Μιλώ και Γράφω Ελληνικά – Επίπεδο Διδασκαλίας Α

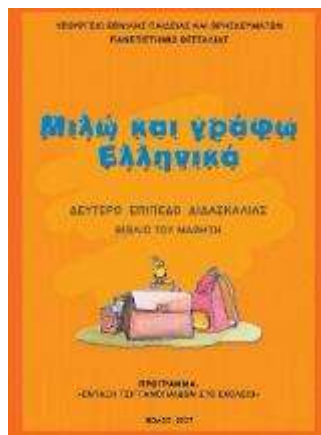
Το πρώτο επίπεδο απευθύνεται κυρίως σε παιδιά της Α' και Β' Δημοτικού και κατά περίπτωση θα μπορούσε να απευθυνθεί και σε μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά, τα οποία δεν έχουν μάθει ακόμα να γράφουν και να διαβάζουν. Το βιβλίο αποτελείται από είκοσι ενότητες καθώς και από ένα παράρτημα με προγραφικές ασκήσεις και ασκήσεις γραφής. Οι ενότητες αυτές αναφέρονται σε θέματα από το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του

παιδιού.

Στόχος κάθε ενότητας είναι τα παιδιά μέσα από εικονιστικό υλικό, διαλόγους, συζήτηση, ερωτήσεις, μικρά κείμενα, αινίγματα, παραμύθια κ.ά. να καλλιεργήσουν τον προφορικό τους λόγο, να εκφράσουν τις εμπειρίες τους, να μάθουν να διηγούνται,

να γράφουν, να επιχειρηματολογούν, να χρησιμοποιούν συγκεκριμένο λεξιλόγιο ανάλογα με τις περιστάσεις επικοινωνίας, να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους και να αποκτήσουν νέες γνώσεις. Παράλληλα επιχειρείται η καλλιέργεια του γραπτού λόγου, μέσα από ασκήσεις ιχνηλασίας, αντιγραφής λέξεων ή γραμμάτων, με συνδυασμό συλλαβών για δημιουργία λέξεων, με σταυρόλεξα και σύνδεση εικόνων με λέξεις. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει παράρτημα με προγραφικές ασκήσεις γραφής.

II. Μιλώ και Γράφω Ελληνικά – Επίπεδο Διδασκαλίας Β

Η διδασκαλία βασίζεται στις αρχές της επικοινωνιακής προσέγγισης και καταβάλλεται προσπάθεια ώστε να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των Τσιγγανοπαίδων με δραστηριότητες που σχετίζονται με καταστάσεις και συνθήκες τόσο του στενού όσο και του ευρύτερου περιβάλλοντος στο οποίο ζουν. Στο βιβλίο αυτό υπάρχουν διάφορα είδη κειμένων, όπως παραμύθια, μικρά κείμενα, χρηστικά κείμενα όπως έντυπα Υπηρεσιών, ανακοινώσεις, προσκλητήρια γάμου κλπ. Γίνεται λειτουργική χρήση της εικόνας συμπληρωματικά με το κείμενο και η εικόνα αξιοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε οι τσιγγανόπαιδες μαθητές να ανακαλύπτουν τα σημασιολογικά πεδία γλωσσικών δομών, με τις οποίες (πιθανόν) να μην είναι εξοικειωμένοι.

III. Μιλώ και Γράφω Ελληνικά – Επίπεδο Διδασκαλίας Γ

Τα κείμενα είναι ανάλογα με το συγκεκριμένο επίπεδο και τις αντίστοιχες δυνατότητες των μαθητών στη χρήση της ελληνικής Γλώσσας και αναφέρονται στα άμεσα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες, το οικείο και ευρύτερο περιβάλλον των Τσιγγανοπαίδων. Υπάρχουν εκτενέστερα κείμενα, μύθοι, ποιήματα, χρηστικά κείμενα όπως αγγελίες, άρθρα και συνεντεύξεις από εφημερίδες, έντυπα υπηρεσιών, οδικά σήματα, παροιμίες και πληροφορίες από ιστοσελίδες στο διαδίκτυο κλπ.

Η διαδικασία βασιζόμενη στις αρχές της επικοινωνιακής προσέγγισης τοποθετεί τον μαθητή κάθε φορά σε ειδική περίπτωση επικοινωνίας ώστε με κατάλληλη χρήση του λόγου του να μπορέσει να επιτύχει επικοινωνιακό αποτέλεσμα ανάλογα με τον σκοπό που επιδιώκει. Οι ασκήσεις είναι διαβαθμισμένες δυσκολίας, σχετίζονται με τα κείμενα και τις θεματικές των ενοτήτων και ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα επιλογής για περισσότερη αποτελεσματική χρήση τους.

IV. Μιλώ και Γράφω Ελληνικά – Βιβλίο του δασκάλου

Περιλαμβάνει μεθοδολογικές οδηγίες για τη δημιουργική χρήση των βιβλίων του μαθητή «*Μιλώ και Γράφω Ελληνικά*» και των τριών επιπέδων. Παρέχεται στους εκπαιδευτικούς επαρκής πληροφόρηση και προτείνονται αναγκαίες τεχνικές και μεθοδολογικές υποδείξεις για ευχερέστερη επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Σε κάθε ενότητα αναφέρονται οι ειδικοί διδακτικοί στόχοι καθώς και οι στρατηγικές διδασκαλίας και δραστηριότητες, ακόμη και ανά υποενότητα. Παρέχονται επίσης οι αναγκαίες οδηγίες στον εκπαιδευτικό για τη διδασκαλία μιας ενότητας και προτείνεται η αξιοποίηση ποικίλου υλικού και επιπρόσθετων εναλλακτικών δραστηριοτήτων.

V. Μια Βαλίτσα....με Ιδέες

Η ιδέα της βαλίτσας γεννήθηκε από την ανάγκη να παραχθεί ένα υλικό που θα συμβάλλει στην εφαρμογή διαφοροποιημένης διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς. Η βαλίτσα αυτή είναι «γεμάτη» ιδέες, αλλά και υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ή και άλλα που γεννήθηκαν ως προτάσεις χωρίς να προλάβουν να εφαρμοστούν στην τάξη.

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά στο Νηπιαγωγείο, περιλαμβάνει δώδεκα οδηγούς που αφορούν συγκεκριμένες θεματικές (διατροφή, νερό, σχήματα-χρώματα, κλπ.), που αναπτύχθηκαν με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Ωστόσο, θεωρούμε ότι οι συγκεκριμένοι οδηγοί (που τυπικά απευθύνονται στο νηπιαγωγείο) είναι κατάλληλοι τόσο για τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού στα

πλαίσια της Μελέτης Περιβάλλοντος, της Ευέλικτης ζώνης ή στην εκπόνηση μικρών πρότζεκτς, όσο και για τις τάξεις υποδοχής. Επομένως γίνεται σαφές ότι ο διαχωρισμός σε υλικό Νηπιαγωγείου και Δημοτικού διευκολύνει την προσπάθεια κατάταξης του και δεν προσδιορίζει την ηλικιακή του κατεύθυνση.

Όσον αφορά το Δημοτικό, το υλικό της βαλίτσας αντιστοιχεί στην ύλη των βιβλίων της Α΄ και Β΄ τάξης (Γλώσσας, Μαθηματικών και Μελέτης Περιβάλλοντος) και λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς αυτά. Ειδικότερα για την Α΄ τάξη το υλικό χωρίζεται σε δυο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει έντεκα θεματικές που συνδέονται περισσότερο με συγκεκριμένες ενότητες του βιβλίου της Γλώσσας, ενώ το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει πέντε θεματικές οι οποίες μπορούν να επεκταθούν και στα άλλα μαθήματα (Μαθηματικά, Μελέτη, Εικαστικά κτλ.).

Για τη Β΄ τάξη το υλικό περιλαμβάνει δέκα θεματικές, που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες ενότητες του βιβλίου της Γλώσσας, αλλά ταυτόχρονα προτείνουν εναλλακτικές και διαφοροποιημένες δραστηριότητες προσέγγισης της «επίσημης» ύλης. Επιπλέον το υλικό συνδέεται και με ενότητες της Μελέτης Περιβάλλοντος, των Μαθηματικών, των Εικαστικών και της Μουσικής.

Να σημειωθεί ότι στο υλικό της Β΄ τάξης υπάρχουν δυο ενότητες (*συλλάβισέ το και παρεούλες λέξεων*) οι οποίες μπορούν να δουλευτούν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών άλλοτε παράλληλα και άλλοτε ανεξάρτητα από την «επίσημη» ύλη.

Στον οδηγό αυτό θα βρείτε πολλές διδακτικές προτάσεις και επεξηγηματικές οδηγίες του υλικού για κάθε δραστηριότητα. Επιπλέον γίνεται αναφορά στις ενότητες των βιβλίων με τις οποίες συνδέονται οι δραστηριότητες. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες μπορεί να κερδίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών εμπλέκοντάς τα με «παιγνιώδη» τρόπο στη μαθησιακή διαδικασία και συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία μιας δυναμικής και χαρούμενης μαθησιακής κοινότητας.

5.9. Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Στο πνεύμα των όσων έχουμε αναφέρει ως τώρα, το προτεινόμενο αυτό γλωσσικό υλικό βασίζεται αφενός στη γνώση για το πώς μαθαίνουν και αναπτύσσονται τα παιδιά και αφετέρου στις σχετικές θεωρητικές συζητήσεις και στα εμπειρικά δεδομένα για τον σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων.

Το πρόγραμμα αυτό οργανώνεται γύρω από 10 θεματικές ενότητες που ενδιαφέρουν και είναι παιδαγωγικά κατάλληλες για τα παιδιά. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ακόλουθες: *«Γνωρίζω τον εαυτό μου και τους άλλους»*, *«Μου αρέσει-Δε μου αρέσει»*, *«Παίρνω-Δίνω-Αγοράζω-Πουλάω»*, *«Γιορτές»*, *«Μέσα Συγκοινωνίας»*, *«Επαγγέλματα»* κ.ά.

Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο αυτών των θεματικών εννοιών είναι κυρίως συλλογικές και ευνοούν την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία κυρίως στον προφορικό λόγο. Πιο συγκεκριμένα, οι δραστηριότητες αυτές που προτείνονται στο πλαίσιο της γνωστικής ανάπτυξης των παιδιών είναι βιωματικές και επικοινωνιακές, συνδέουν το πρόγραμμα με την καθημερινή πρακτική και ενθαρρύνουν τη συμμετοχή, την πρωτοβουλία, τη συνεργασία, τη δημιουργικότητα και το διάλογο. Επίσης, δίνουν έμφαση στην εργασία σε μικρές ομάδες και αναπτύσσονται στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον του σχολείου και της χώρας υποδοχής. Συνιστούν καθημερινές πρακτικές με εξορμήσεις στη νέα πόλη-πατρίδα, επισκέψεις σε μουσεία, στην αγορά, σε πολύγλωσσους χώρους και στηρίζονται σε αφηγήσεις ιστοριών, παραμυθιών μέσα από εικόνες και λίγες λέξεις.

Τέλος, το υλικό αυτό προσπαθεί να καλλιεργήσει θεμελιώδεις έννοιες όπως η αλληλεπίδραση (συνεργασία, εξάρτηση, ενέργεια...), η διάσταση (χώρος, χρόνος...), η επικοινωνία (κώδικας, πληροφορία...), η ομοιότητα-διαφορά (ισότητα-ανισότητα...) και ο πολιτισμός (παράδοση...)¹⁰⁵.

105. Βλ. Δ. Κ. Ντίνας, Ν. Παλαιολόγου, Α. Χατζηπαναγιωτίδη & Μ. Ντίνα, *Γλωσσικό Υποστηρικτικό Υλικό*. Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας 2017, σ. 22.

5.10. Πρόγραμμα «Xenios Zeus»

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα δημιουργήθηκε για την εξοικείωση/γνωριμία των παιδιών με τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική γλώσσα σε πλαίσιο άτυπης εκπαίδευσης. Η ονομασία «έλα» είναι συμβολική και σηματοδοτεί το ρόλο που ευελπιστεί να παίζει, προκαλώντας και προσκαλώντας σε διαπολιτισμικές ανταλλαγές και δημιουργώντας γέφυρες επικοινωνίας μέσα από εκατοντάδες λέξεις αλληλοκατανόησης. Το υλικό αυτό, όπως και ο Οδηγός Καλωσορίσματος, με τον οποίο συνεργάζεται, στηρίζεται στις αρχές γραμματισμού σε μια δεύτερη ή ξένη γλώσσα και ταυτόχρονα επιδιώκει συνδέσεις του πολιτισμού υποδοχής με τον πολιτισμό προέλευσης (με χώρα παράδειγμα τη Συρία).

5.10.1. Η εκπαιδευτική σειρά «έλα»

Η εκπαιδευτική σειρά, αποτελείται από το *Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού* και τα *Φύλλα Δραστηριοτήτων* για τα παιδιά. Οι θεματικές του ενότητες αντιστοιχούν σε τρεις θεματικούς άξονες, αναφέρονται δηλαδή σε μνημεία πολιτισμού, στην καθημερινότητα και στο σχολείο. Προτείνονται ενδεικτικές παρεμβάσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον εκπαιδευτικό ως έχουν και ως παραδείγματα για να διαμορφώσει νέες παρεμβάσεις ανάλογα με τον μαθητικό πληθυσμό στον οποίο απευθύνεται στους καταυλισμούς ή στις Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ). Το υλικό αυτό στηρίζεται στη δυναμική σύμπραξη της γραπτής γλώσσας, του ήχου και της εικόνας, με όλα τα οφέλη γλωσσικά και γνωστικά που προκύπτουν και διευκολύνουν την εξοικείωση με τον νέο τόπο διαμονής και με τους ήχους της ομιλίας σε αυτόν τον τόπο¹⁰⁶.

Από τις δραστηριότητες που προτείνονται στο Εκπαιδευτικό Υλικό όσες είναι με πράσινη γραμματοσειρά απευθύνονται κυρίως στα μεγαλύτερα παιδιά, ενώ οι υπόλοιπες είναι κατάλληλες για όλες τις ηλικίες, οι εκπαιδευτικοί του πεδίου όμως είναι αυτοί που θα εκτιμήσουν και θα αποφασίσουν ποιες δραστηριότητες ταιριάζουν περισσότερο στην ομάδα παιδιών με την οποία δουλεύουν κάθε φορά.

106. Βλ. Θ. Μιχάλογλου & Ε. Ξεφτέρη, *Έλα. Εκπαιδευτικό υλικό για παιδιά πρόσφυγες. Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*, (Επιμ.) Μητακίδου Σ. – Ιωαννίδου Μ., σσ. 2-3.

Πιο συγκεκριμένα στο εκπαιδευτικό υλικό αναπτύσσονται οκτώ ενότητες ως εξής:

Ενότητα πρώτη: ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΕΧΩ ΟΝΟΜΑ & ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

(Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Άρθρο 7)

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι δυο ήρωες, η Νούρα και ο Φαρούκ και δίνεται η αφορμή για ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αφορούν στην ταυτότητα του κάθε παιδιού (όνομα, επώνυμο, τόπος καταγωγής κτλ) καθώς και σε διαπολιτισμικές συνδέσεις. Ανάλογο είναι το περιεχόμενο στα Φύλλα Δραστηριοτήτων της αντίστοιχης ενότητας.

Ενότητα δεύτερη: ΔΥΟ ΓΟΡΓΟΝΕΣ, ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Στην ενότητα αυτή με αφορμή τη γοργόνα Θεσσαλονίκη που εμφανίζεται στον Οδηγό Καλωσορίσματος προτείνονται δραστηριότητες σχετικές με γοργόνες. Οι δραστηριότητες δίνουν αφορμή και για επεκτάσεις σε θέματα γεωγραφίας και χρήσης ψηφιακών εργαλείων. Υπάρχουν επίσης και οι ανάλογες διαπολιτισμικές συνδέσεις μέσα από την παρουσίαση της Συρίας γοργόνας, αλλά και γοργόνων από άλλα μέρη της γης. Στα Φύλλα των Δραστηριοτήτων σε ό,τι αφορά στα μικρότερα παιδιά η ενασχόληση επικεντρώνεται γύρω από την δημιουργία γοργόνων είτε ως ζωγραφική, είτε ως κατασκευή, είτε ως σχεδιασμό με ταυτόχρονη αρίθμηση. Για μεγαλύτερα παιδιά το ενδιαφέρον επικεντρώνεται περισσότερο σε ζητήματα γεωγραφίας, παίρνοντας πάντα αφορμή και από τα δικά τους βιώματα.

Ενότητα τρίτη: ΠΑΜΕ ΒΟΛΤΑ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑ, ΣΕ ΚΑΣΤΡΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ;

Η αφορμή για την ανάπτυξη αυτής της ενότητας δίνεται από τον πρώτο άξονα του Οδηγού Καλωσορίσματος που αφορά την περιήγηση σε μνημεία της Θεσσαλονίκης. Προτείνονται δραστηριότητες γνωριμίας και αλληλεπίδρασης με μνημεία της πόλης, αλλά και επεκτάσεις μεταξύ άλλων, σε ζητήματα γεωμετρίας που αφορούν τα σχήματα και τα στερεά. Αντίστοιχες δραστηριότητες αναπτύσσονται και στα Φύλλα Δραστηριοτήτων, με διαφορετικές στοχεύσεις για τα μικρότερα και τα μεγαλύτερα παιδιά.

Ενότητα τέταρτη: ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΟΝ ΛΕΥΚΟ ΠΥΡΓΟ

Η συγκεκριμένη ενότητα αφορά την καθημερινότητα της πόλης υποδοχής και συνδέεται με τον δεύτερο άξονα του Οδηγού Καλωσορίσματος, όπου υπάρχουν

εικόνες και πληροφορίες σχετικές με τα μέσα μεταφοράς και τους τόπους στάθμευσης τους (λιμάνι, αεροδρόμιο, σταθμός τρένων, σταθμός λεωφορείων, στάσεις αστικών λεωφορείων και ταξί). Περιλαμβάνονται επίσης και αντίστοιχες εικόνες από τον τόπο καταγωγής των παιδιών (κυρίως από τη Συρία που λειτουργεί γενικά ως χώρα παράδειγμα). Επιπλέον τόσο στο Εγχειρίδιο όσο και στα Φύλλα Δραστηριοτήτων γίνεται επέκταση στους κανόνες και στα σήματα οδικής κυκλοφορίας.

Ενότητα πέμπτη: ΠΟΣΟ ΜΟΙΑΖΟΥΝ ΤΕΛΙΚΑ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΑ ΦΑΓΗΤΑ!

Παίρνοντας πάλι αφορμή από εικόνες της καθημερινότητας του Οδηγού Καλωσορίσματος που αφορούν σε τρόφιμα και φαγητά αναπτύσσεται η συγκεκριμένη ενότητα που συνδέεται με τη διατροφή με επεκτάσεις στην αγορά προϊόντων αλλά και στην υγιεινή των δοντιών και στο σωστό πλύσιμο των χεριών. Στα Φύλλα Δραστηριοτήτων υπάρχουν ποικίλες εκπαιδευτικές προτάσεις αντίστοιχου περιεχομένου.

Ενότητα έκτη: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΓΕΦΥΡΕΣ

Πρόκειται για μια ενότητα που συνδέεται με τον δεύτερο άξονα του οδηγού και αφορά πολιτιστικά γεγονότα με διαπολιτισμικές συνδέσεις δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη μουσική και στα μουσικά όργανα, κάνοντας όμως αναφορές και σε άλλου είδους πολιτιστικά γεγονότα όπως Θέατρο, χορός κτλ. Στα Φύλλα Δραστηριοτήτων για μικρά παιδιά υπάρχουν δραστηριότητες γνωριμίας με μουσικά όργανα, ενώ στα αντίστοιχα φύλλα για μεγαλύτερα παιδιά εισάγονται και κείμενα όπως αφίσες αντίστοιχων γεγονότων σε μια πρώτη προσπάθεια αποκωδικοποίησής τους από τα παιδιά, με τη βοήθεια πάντα του/της εκπαιδευτικού.

Ενότητα έβδομη: ΠΑΙΖΩ, ΠΑΙΖΕΙΣ, ΠΑΙΖΕΙ, ΠΑΙΖΟΥΜΕ...

Η ενότητα αυτή ασχολείται με το παιχνίδι σε όλες του τις μορφές (παιδικές χαρές, παιχνίδια της αλάνας, επιτραπέζια παιχνίδια, αθλητικά παιχνίδια) καθώς και προτάσεις για κατασκευές παιχνιδιών από απλά καθημερινά υλικά. Κι εδώ η αφορμή δίνεται από εικόνες της καθημερινότητας του Οδηγού Καλωσορίσματος, που αφορούν παιδικές χαρές αλλά και γήπεδα της Θεσσαλονίκης. Επιπλέον γίνεται η παρουσίαση και κάποιων παιχνιδιών της αλάνας κοινών με τις χώρες καταγωγής των

παιδιών. Στα Φύλλα Δραστηριοτήτων με αφορμή τις μετρήσεις στα διάφορα είδη παιχνιδιών, αναπτύσσονται μαθηματικές δραστηριότητες.

Ενότητα όγδοη: ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ!

Η ενασχόληση με τον τρίτο άξονα του Οδηγού Καλωσορίσματος που αφορά το σχολείο δίνει την ευκαιρία ανάπτυξης αυτής της ενότητας. Το σχολείο παρουσιάζεται ως τόπος συνάντησης πολιτισμών και λαών που παίζει σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια του σεβασμού και της αποδοχής της διαφορετικότητας. Προτείνοντας εκπαιδευτικές δράσεις που στοχεύουν να «κτίσουν» διαπολιτισμικές γέφυρες, αξιοποιούνται οπτικοακουστικά μέσα, πολυτροπικά κείμενα και βιβλία, με ανάλογες δραστηριότητες στα Φύλλα Δραστηριοτήτων.

5.11. Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη»

Το Πρόγραμμα αυτό είναι μία πολύχρονη προσπάθεια για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη. Είναι προϊόν της νέας πολιτικής του ελληνικού κράτους απέναντι στους πολίτες της μειονότητας, η οποία αρχίζει να διαμορφώνεται τη δεκαετία του 1990.

Διαμορφώθηκε ως εκπαιδευτική πολιτική με κεντρικό στόχο «*την αρμονική μέσα από το σχολείο ένταξη των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στην ελληνική κοινωνία και την αποδοχή τους από την πλειονότητα ως ισότιμων πολιτών*», προτάθηκε για ευρωπαϊκή χρηματοδότηση που έγινε δεκτή από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο το 1996 και έκτοτε υποστηρίχθηκε ως εκπαιδευτική πολιτική για τη μειονότητα από όλους τους υπουργούς Παιδείας μέχρι σήμερα.

Το Πρόγραμμα έκανε την ελληνική γλώσσα προσιτή στην εκμάθηση και εργαλείο συμβατό με τις προσδοκίες κοινωνικής ανόδου των παιδιών της μειονότητας μέσα από το σχολείο. Όλα τα εκπαιδευτικά υλικά του βασίζονται σε σύγχρονες παιδαγωγικές αρχές και σε καινοτόμες διδακτικές προσεγγίσεις. Στηρίζονται στη μέθοδο διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και παίρνουν υπόψη το ιδιαίτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο με βάση την αρχή ότι ο σεβασμός της γλώσσας και της ταυτότητας της Μειονότητας είναι βασική

προϋπόθεση για την ένταξη των μαθητών αυτών στο εκπαιδευτικό σύστημα και την καλή τους επίδοση.

Βασικά χαρακτηριστικά του νέου αυτού υλικού για τη διδασκαλία της γλώσσας είναι ότι δεν προϋποθέτει γνώση της ελληνικής, αλλά διδάσκει συστηματικά τη δομή της, παράλληλα με τη διδασκαλία της χρήσης μέσα από ποικίλα είδη κειμένων και σε ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας. Αναγνωρίζει την πολιτισμική ιδιαιτερότητα της μειονότητας, έχει μορφή φιλική, ελκυστική, παιγνιώδη, με έμφαση στην επικοινωνιακή πρακτική μέσω της πλούσιας εικονογράφησης του. Επίσης αξιοποιεί την παρουσία τούρκικων λέξεων στην ελληνική γλώσσα και έχει συχνά διαθεματικό χαρακτήρα, συνδυάζοντας επεξεργασία κειμένων από διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Είναι προσαρμόσιμο σε διαφορετικά επίπεδα ελληνομάθειας, αρθρωτό, με κείμενα και ασκήσεις ποικίλων βαθμών δυσκολίας, πράγμα που επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να κάνει τις κατάλληλες προσαρμογές στις ανάγκες των μαθητών του.

Τα βιβλία του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων χρησιμοποιούνται από το 2000-01 ως βιβλία του ΟΕΔΒ στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης, αφού προηγουμένως δοκιμάστηκαν πειραματικά από εθελοντές δασκάλους για δύο σχολικές χρονιές.

5.11.1. Η εκπαιδευτική σειρά του Προγράμματος

Σε κάθε τάξη αναλογούν 3-5 βασικά βιβλία, που συνοδεύονται από γραπτές και προφορικές δραστηριότητες και τετράδια ασκήσεων. Αντί για τα γνωστά «ανθολόγια κειμένων» προτείνονται εξωσχολικά βιβλία για τις βιβλιοθήκες των μειονοτικών σχολείων.

Στις τρεις πρώτες τάξεις αναπτύσσονται αφηγηματικά επεισόδια με ήρωες παιδιά από διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες, τα οποία στοχεύουν στην εξοικείωση των μαθητών με το βασικό λεξιλόγιο και τις βασικές δομές της ελληνικής και στη δημιουργία κινήτρων για κατανόηση και παραγωγή λόγου και άσκηση στην ανάγνωση και στη γραφή. Στην Γ' Δημοτικού εισάγεται η κλίση ονομάτων και ρημάτων έτσι ώστε, με την κατάλληλη ένταξη σε συμφραζόμενα να συνδέεται η μορφολογία με τη σύνταξη-σημασία.

Τα βιβλία των τριών τελευταίων τάξεων περιλαμβάνουν θεματικές ενότητες παρόμοιες με εκείνες που θα συναντήσουν οι μαθητές στο γυμνάσιο, όπου αξιοποιούνται διάφορα είδη κειμένων (δημοσιογραφικά, λογοτεχνικά, διαφημίσεις, εικονογραφημένες ιστορίες κτλ.), τα οποία συνοδεύονται από ασκήσεις κατανόησης και παραγωγής λόγου, καθώς και γραμματικές ασκήσεις και γλωσσικά παιχνίδια (κρυπτόλεξα, σταυρόλεξα κτλ.).

Η γραμματική μεταγλώσσα (ορολογία) εισάγεται επιλεκτικά και σταδιακά από την Γ΄ τάξη (π.χ. τα μέρη του λόγου, οι χρόνοι του ρήματος κτλ.).

Τα βιβλία και το συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα μειονοτικά σχολεία είναι, κατά τάξη, τα ακόλουθα:

Α΄ τάξη

I. Οι πατημασιές

Το πρώτο βιβλίο της Α΄ τάξης με τον τίτλο «Οι πατημασιές» έχει βασικούς στόχους τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών επικοινωνίας μέσα στην τάξη και μια πρώτη πιο συστηματική επαφή με τη γραπτή μορφή του λόγου. Περιλαμβάνει τις εξής πέντε θεματικές ενότητες («Γνωριμία», «Η γειτονιά», «Η οικογένεια», «Η τάξη μας» και τα «Χρώματα»). Στο βιβλίο αυτό που το βασικό θέμα είναι η γνωριμία με τους ήρωες, διδάσκονται επίσης βασικές λέξεις του άμεσου σχολικού και εξωσχολικού περιβάλλοντος που διευκολύνουν την προφορική επικοινωνία (σχολείο, σπίτι, αντικείμενα τάξης, μέλη οικογένειας, χρώματα).

Τέλος, αρκετά διδακτικά μέσα πλαισιώνουν το βιβλίο, όπως διάφορες δραστηριότητες που περιέχονται στις Οδηγίες, cd με ήχους, τραγούδια και αφηγήσεις, Τόμπολα και επτά καρτέλες με εικόνες.

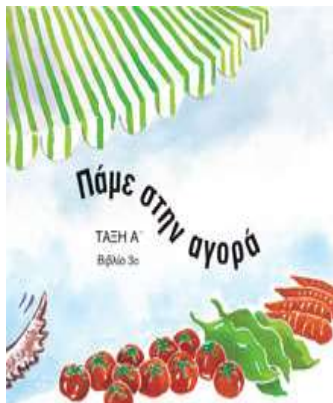
II. Πού είναι ο Φασαρίας;

Το δεύτερο βιβλίο για την Α΄ τάξη με τον τίτλο «Πού είναι ο Φασαρίας;» αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου. Οι ήρωες είναι οι ίδιοι και εμφανίζονται σιγά σιγά κάποια στοιχεία του χαρακτήρα τους. Η εξέλιξη της ιστορίας βασίζεται σε εικόνες και σε διαλόγους, που εξηγούν την πλοκή και εισάγουν σε θεματικές ενότητες και νέες λεξιλογικές περιοχές. Η πλοκή διακόπτεται από ενδιάμεσα κείμενα με αφορμή την ιστορία και καταλήγουν σε δραστηριότητες-ασκήσεις. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει εικονογραφημένο θεματικό λεξιλόγιο.

Το βιβλίο συνοδεύεται από οδηγίες προς τους δασκάλους που περιέχουν σειρά δραστηριοτήτων και ασκήσεων προφορικών και γραπτών για κάθε θεματική ενότητα, cd με ήχους, τραγούδια και καρτέλες.

III. Πάμε στην αγορά

Το τρίτο βιβλίο για την Α΄ τάξη με τον τίτλο «Πάμε στην αγορά» αποτελεί συνέχεια των δυο προηγούμενων. Εκτός από τους βασικούς ήρωες εμφανίζονται σ' αυτό το βιβλίο οι γονείς των τριών παιδιών, καθώς και πρόσωπα της γειτονιάς που συνυπάρχουν και συναντιούνται στον κοινό δημόσιο χώρο της αγοράς.

Οι θεματικές ενότητες που εξετάζονται είναι η αγορά (καταστήματα, προϊόντα που πωλούνται σε αυτά, επαγγέλματα), η διατροφή και τα μεταφορικά μέσα της ξηράς.

Η εξέλιξη της ιστορίας βασίζεται σε εικόνες, σε μικρά αφηγηματικά κείμενα και σε διαλόγους που εξηγούν την πλοκή και εισάγουν στις νέες λεξιλογικές περιοχές. Η πλοκή διακόπτεται από ενδιάμεσα κείμενα που έχουν ως στόχο τη διεύρυνση του λεξιλογίου και των γλωσσικών δομών και παράλληλα τη διδασκαλία ενός

διαφορετικού κάθε φορά γράμματος. Τα κείμενα αυτά είναι έμμετρα ή έχουν παιγνιώδες ύφος, ώστε να δίνεται στα παιδιά η δυνατότητα εύκολου εντοπισμού και εκμάθησης εκφράσεων, λέξεων και γραμμάτων. Έχουν πάντα ως αφορμή την ιστορία και καταλήγουν σε δραστηριότητες-ασκήσεις.

Το βιβλίο συνοδεύεται από οδηγίες για τον δάσκαλο, που περιέχουν σειρά ποικίλων δραστηριοτήτων και ασκήσεων προφορικών και γραπτών και ένα παιχνίδι εμπέδωσης λεξιλογίου.

IV. Καλό ταξίδι!

Το τέταρτο βιβλίο για την Α΄ τάξη με τον τίτλο «Καλό ταξίδι» αποτελεί συνέχεια των τριών προηγούμενων. Σ' αυτό το βιβλίο η παρέα των παιδιών διευρύνεται και, με αφορμή τα χελιδόνια, ασχολείται με χάρτες, ταξίδια και τα μεταφορικά μέσα της θάλασσας και του αέρα.

Διδάσκονται οι μέρες της εβδομάδας και οι αριθμοί μέχρι το δέκα και εμπλουτίζονται προηγούμενες θεματικές ενότητες. Αρχίζει η προφορική και γραπτή εξάσκηση στη χρήση των τριών προσώπων του ενικού αριθμού συχνόχρηστων ρημάτων.

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με ένα κείμενο που έχει τη μορφή επιστολής και συνοψίζει την ιστορία, όπως αυτή εξελίσσεται στα τέσσερα βιβλία της Α΄ τάξης. Συνοδεύεται επίσης από οδηγίες για τον δάσκαλο, που περιέχουν σειρά ποικίλων δραστηριοτήτων και ασκήσεων προφορικών και γραπτών.

Β' Τάξη

I. Μια μέρα στο δάσος

Το πρώτο βιβλίο για τη Β' τάξη με τον τίτλο «Μια μέρα στο δάσος» αποτελεί συνέχεια των βιβλίων της Α' τάξης. Μια βόλτα της παρέας των παιδιών στο δάσος γίνεται αφορμή να ασχοληθούν οι μαθητές με τα φυτά και τα μέρη τους, με ζώα του δάσους, με καιρικά φαινόμενα, με το φθινόπωρο, με τον κύκλο του νερού.

Κατά τη διδασκαλία των βιβλίων της Β' τάξης ακολουθείται η ίδια διδακτική μεθοδολογία με τα βιβλία της Α' τάξης και προτείνεται ο ίδιος τρόπος εργασίας. Το βιβλίο συνοδεύεται από οδηγίες για το δάσκαλο, που περιέχουν σειρά ποικίλων δραστηριοτήτων και ασκήσεων προφορικών και γραπτών, καθώς κι ένα τετράδιο ασκήσεων για σιωπηρή εργασία. Παράλληλα προσεγγίζονται θεματικές ενότητες του μαθήματος «Μελέτη Περιβάλλοντος», το οποίο και στη Β' τάξη διδάσκεται ενιαία με το μάθημα της Γλώσσας.

II. Ο Θωμάς φεύγει

Το δεύτερο βιβλίο για τη Β' τάξη έχει τον τίτλο «Ο Θωμάς φεύγει» και αποτελεί συνέχεια των προηγούμενων βιβλίων (Α' και Β' τάξης). Η μετακόμιση της οικογένειας ενός από τα παιδιά της παρέας σε μεγάλο αστικό κέντρο, το νέο του περιβάλλον και η επικοινωνία με τους παλιούς του φίλους γίνονται αφορμή για να ασχοληθούν οι μαθητές με την πόλη, την κυκλοφοριακή αγωγή, τα μέσα επικοινωνίας, τους γεωγραφικούς όρους αλλά και με καιρικά φαινόμενα του χειμώνα και έννοιες της διαίρεσης του χρόνου.

Στο τέλος του βιβλίου υπάρχουν ασκήσεις εμπέδωσης-επανάληψης του λεξιλογίου και των γραμματικών φαινομένων.

III. Μια μέρα στη θάλασσα

Το τρίτο βιβλίο για τη Β΄ τάξη έχει τον τίτλο «Μια μέρα στη θάλασσα» και αποτελεί συνέχεια των προηγούμενων βιβλίων (Α΄ και Β΄ τάξης). Η ανοιξιάτικη εκδρομή της παρέας των παιδιών στη θάλασσα γίνεται αφορμή για να ασχοληθούν οι μαθητές με την άνοιξη και τα χαρακτηριστικά της αλλά και με το περιβάλλον της θάλασσας. Το βιβλίο αυτό έχει κυρίως επαναληπτικό χαρακτήρα, αφού επανέρχεται σε λεξιλογικές περιοχές και γραμματικά φαινόμενα που διδάχθηκαν στα έξι προηγούμενα βιβλία.

Το βιβλίο συνοδεύεται από *Οδηγίες για το δάσκαλο*, που περιέχουν σειρά ποικίλων δραστηριοτήτων και ασκήσεων, προφορικών και γραπτών. Επειδή το βιβλίο αυτό έχει επαναληπτικό χαρακτήρα, είναι συχνές οι παραπομπές σε *Οδηγίες* των προηγούμενων βιβλίων.

Γ΄ Τάξη

I. Ο κρυμμένος θησαυρός

Το πρώτο βιβλίο της Γ΄ Δημοτικού είναι χωρισμένο σε δύο μέρη. Το βιβλίο 1^ο λέγεται «Κρυμμένος θησαυρός». Οι ήρωες του βιβλίου είναι οι βασικοί ήρωες των βιβλίων των δύο προηγούμενων τάξεων (Αχμέτ, Μελέκ, Αγγέλα) που αναζητούν ένα θησαυρό. Η αναζήτηση αυτή προκαλεί την επαφή των ηρώων αλλά και των μαθητών με διάφορα είδη έντυπου/γραπτού λόγου (επιστολή, εφημερίδα, διαφήμιση, τηλεγράφημα, χάρτης, τηλεφωνικός κατάλογος, δρομολόγια, κατάλογος εστιατορίου, λεξικό, κόμικ, αίνιγμα).

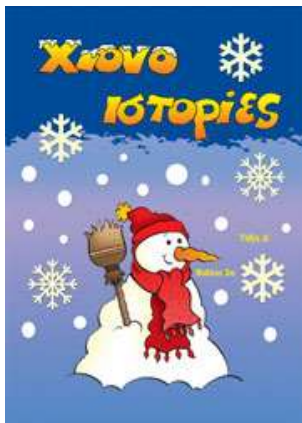
Εκτός από τους βασικούς ήρωες εμφανίζονται σ' αυτό το βιβλίο πρόσωπα που δουλεύουν σε καταστήματα ή δημόσιες υπηρεσίες (ταχυδρόμος-ταχυδρομείο, περίπτερο, βιβλιοπώλης-βιβλιοπωλείο, σταθμός τρένου, εστιατόριο-μάγειρας). Η εξέλιξη της ιστορίας βασίζεται σε εικόνες και σε κείμενα με διαλόγους.

Το βιβλίο 1β είναι η γραμματική και λέγεται «Τζεσούρ και Τζαρτζούρ». Στην Γ' τάξη γίνεται για πρώτη φορά μια συστηματική παρουσίαση των γραμματικών φαινομένων. Επιλέχθηκε η παρουσίαση της γραμματικής να γίνει με τη μορφή κόμικ, μέσα από το ταξίδι δύο φανταστικών ηρώων, του Τζεσούρ και του Τζαρτζούρ. Αυτοί οι δύο ήρωες κάθε φορά εισάγουν, με σύντομα κείμενα επικοινωνιακού χαρακτήρα, τα προς εξέταση γραμματικά φαινόμενα. Η δράση τους είναι παρεμφερής με αυτήν των ηρώων του βιβλίου 1^α «Ο κρυμμένος θησαυρός», ώστε να δίνεται ευκαιρία για επανάληψη του βασικού λεξιλογίου της κάθε ενότητας. Τα κείμενα αυτά έχουν υποτυπώδη αφηγηματική δομή, με σκοπό να κάνουν ευχάριστη την εξέταση των γραμματικών φαινομένων και να δώσουν στις ασκήσεις περισσότερο παιγνιώδη μορφή.

4^η τάξη

I. Χιονο-ιστορίες (Τετράδιο ασκήσεων)

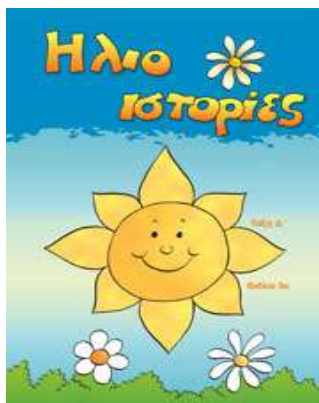
Το τετράδιο αυτό είναι το δεύτερο βιβλίο που απευθύνεται στη Δ' τάξη. Περιλαμβάνει τέσσερις διδακτικές ενότητες («Διαβάζουμε και ανακαλύπτουμε», «Γνωρίζουμε το περιβάλλον της Θράκης», «Ταξιδεύουμε σε στεριά, θάλασσα κι αέρα» και «Γνωρίζουμε την Ελλάδα»), όπου η προβλεπόμενη χρονική διάρκεια διδασκαλίας της κάθε μιας κυμαίνεται στις τρεις βδομάδες.

Πέρα από τη διδασκαλία των γραμματικών και συντακτικών κανόνων, το βιβλίο αυτό έχει ως στόχο να μάθουν οι μαθητές να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη, να ευαισθητοποιηθούν πάνω σε οικολογικά θέματα και να αποκτήσουν μια γνωριμία με το φυσικό περιβάλλον (υγροβιότοποι) της Θράκης. Επίσης στοχεύει στην γνωριμία των μαθητών με όλα τα μέσα συγκοινωνίας, στη γνωριμία της

Ελλάδας μέσα από καθημερινά γεγονότα και στην δυνατότητα των μαθητών να είναι σε θέση να διαβάσουν διάφορες πινακίδες, δρομολόγια κτλ.

Τέλος, το βιβλίο συνοδεύεται από το αντίστοιχο τετράδιο ασκήσεων προς εφαρμογή και εμπέδωση των όσων διδάχθηκαν στο συγκεκριμένο βιβλίο.

II. Ηλιο-ιστορίες (τετράδιο ασκήσεων)

Είναι το τρίτο βιβλίο της εκπαιδευτικής σειράς που απευθύνεται σε παιδιά της Δ΄ τάξης. Περιλαμβάνει τρεις διδακτικές ενότητες με προβλεπόμενο χρόνο διδασκαλίας για την κάθε μία τις τέσσερις εβδομάδες.

Μεταξύ των στόχων που πραγματεύεται το βιβλίο είναι η γραπτή έκφραση και επικοινωνία των μαθητών μέσω της αλληλογραφίας καθώς και η ευαισθητοποίηση πάνω στο θέμα της μετανάστευσης. Επιπλέον οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τα παιδικά θεάματα μέσα από κείμενα σχετικά με το θέατρο, το σινεμά κ.ά. Τέλος, στην τρίτη ενότητα του βιβλίου, τα παιδιά μαθαίνουν για τις εορτές της άνοιξης (θρησκευτικές και άλλες).

Το βιβλίο συνοδεύεται και από το αντίστοιχο τετράδιο ασκήσεων ως μέσο εμπέδωσης και εφαρμογής των όσων διδάχτηκαν.

Ε΄ Τάξη

I. Περίπατοι με τις λέξεις (βιβλίο 1 και τετράδιο ασκήσεων 1)

Το βιβλίο της Ε΄ τάξης αποτελείται από 3 τεύχη, με θεματικές ενότητες το καθένα, των 20 σελίδων περίπου. Κάθε ενότητα παρουσιάζει ένα διαφορετικό θέμα από την καθημερινή ζωή. Σε όλες τις ενότητες οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διάφορα είδη κειμένων, με τη μορφή που κυκλοφορούν στον κοινωνικό χώρο, εξοικειώνονται με αυτά, μαθαίνουν πώς να παίρνουν ακριβείς πληροφορίες και οδηγούνται σε λεκτικές πράξεις. Τα κείμενα, και

γενικότερα το υλικό που επιλέγεται, εμπεριέχουν ενδεικτικά τις πιο συχνές γλωσσικές πράξεις και περιστάσεις επικοινωνίας της καθημερινής τους ζωής, ανταποκρίνονται δηλαδή σε σύγχρονες και σε ενδεχόμενες μελλοντικές ανάγκες τους¹⁰⁷.

Πιο συγκεκριμένα, το βιβλίο αυτό αποτελείται από τις θεματικές ενότητες «Ξέρεις πού μένεις;», «Οι φίλοι μας τα ζώα», «Ο φίλος μου το βιβλίο», «Βλέπω...Ακούω...Μαθαίνω...». Κάθε ενότητα αποτελείται από ένα κεντρικό κείμενο και αρκετά συμπληρωματικά κείμενα, τα οποία κινούνται πάντοτε γύρω από το ίδιο θεματικό περιεχόμενο. Επίσης, υπάρχουν ασκήσεις παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου. Σε κάθε ενότητα εξετάζονται 1 ή 2 κεντρικά γραμματικά φαινόμενα και παρατίθενται ασκήσεις εμπέδωσης γραμματικών φαινομένων που έχουν διδαχθεί σε προηγούμενες τάξεις, οι οποίες προκύπτουν μέσα από τα ίδια τα κείμενα.

Στο τέλος κάθε ενότητας δίνεται ένα λεξιλόγιο που περιλαμβάνει τις λέξεις που θεωρούνται δύσκολες για τον μαθητή και κάποιες από τις βασικές λέξεις της κάθε ενότητας. Ακολουθεί τετράδιο ασκήσεων προς εφαρμογή και εμπέδωση των όσων διδάσκονται καθώς και προτάσεις για σύνδεση με τα βιβλία των άλλων μαθημάτων, καθώς και με το υπόλοιπο υλικό που αποστέλλεται στα σχολεία από το Πρόγραμμα.

II. Περίπατοι με τις λέξεις (βιβλίο μαθητή 2 και τετράδιο ασκήσεων 2)

Είναι το δεύτερο βιβλίο της σειράς «Περίπατοι με τις λέξεις» και απευθύνεται σε παιδιά της Ε' τάξης Δημοτικού. Περιλαμβάνει όπως αναφέρθηκε ήδη, τέσσερις θεματικές ενότητες («Ανοίγει η αυλαία», «Πάμε στο μουσείο;», «Ολυμπιακοί Αγώνες» και «Επαγγέλματα») ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να ασκηθούν στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου.

Ο στόχος εδώ είναι οι μαθητές να κατανοήσουν τις στρατηγικές σύνθεσης μιας ποικιλίας κειμένων ανάλογα με διαφορετικές προοπτικές εκφοράς, ενώ τίθενται παράλληλα και τα πρώτα θεμέλια για να αποκτήσουν τις

107. Βλ. Δ. Δέδε & Ι. Ντέλης- Σμυρναίος, *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Γλώσσας της Ε' Δημοτικού*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999, σ. 18.

ικανότητες της προσωπικής και κριτικής στάσης που πρέπει να έχει ο σημερινός αναγνώστης¹⁰⁸.

Το βιβλίο συνοδεύεται από το αντίστοιχο τετράδιο ασκήσεων με δραστηριότητες προς εφαρμογή και εμπέδωση των όσων διδάχθηκαν οι μαθητές στο βιβλίο.

ΣΤ' τάξη

I. Ταξίδια... με λόγια (βιβλίο 1 και τετράδιο ασκήσεων 1)

Το βιβλίο αυτό είναι το πρώτο από τη σειρά «Ταξίδια με λόγια» και απευθύνεται σε παιδιά της ΣΤ' τάξης. Περιλαμβάνει τέσσερις θεματικές ενότητες («Οι άνθρωποι τρώνε», «Σώστε τα ζώα που χάνονται», «Τα δάση μας» και «Ο καιρός» με έντονο οικολογικό και διατροφικό περιεχόμενο. Πιο συγκεκριμένα οι μαθητές αποκτούν πληροφορίες για τις διατροφικές συνήθειες των ανθρώπων που ζουν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (ορεινές, παραθαλάσσιες) και διαβάζουν μια διασκευή άρθρου εφημερίδας που αναφέρεται στα πάντα-γίγαντες και καλούνται να απαντήσουν σε ασκήσεις προφορικού και γραπτού λόγου γύρω από αυτές. Ακόμη τα παιδιά διαβάζουν άρθρα εφημερίδας με πληροφορίες για τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν στη Β. Ελλάδα, αλλά και ένα αυθεντικό λογοτεχνικό κείμενο για το πεύκο, το πιο γνωστό δέντρο των ελληνικών δασών.

Το εγχειρίδιο αυτό συνοδεύεται από το αντίστοιχο τετράδιο ασκήσεων προς εφαρμογή και εμπέδωση των όσων διδάχθηκαν.

108. Βλ. Δ. Δέδε, Ι. Ντέλης- Σμυρναίος, *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Γλώσσας της Ε' Δημοτικού*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999, σ. 18.

II. Ταξίδια...με λόγια (βιβλίο μαθητή 2 και τετράδιο ασκήσεων 2)

Το βιβλίο αυτό είναι το δεύτερο της σειράς «Ταξίδια...με λόγια», αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου τεύχους και έχει αναγνωρίσιμα διαπολιτισμικά χαρακτηριστικά, που το κάνουν προσιτό στους μουσουλμανόπαιδες. Περιλαμβάνει τέσσερις θεματικές ενότητες («Τεχνολογία και επικοινωνία», «Ο άνθρωπος μπροστά στα φυσικά φαινόμενα», «Μουσικά όργανα» και «Φροντίζω το σώμα μου και την υγεία μου») με απώτερο σκοπό οι μαθητές να

ασκηθούν στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου οι μαθητές πληροφορούνται για τη χρησιμότητα του Ίντερνετ, διαβάζουν το άρθρο από την εφημερίδα «Καθημερινή: Οι ερευνητές πάνε παντού» για τον σεισμό της Τουρκίας καθώς επίσης και μια διασκευή της ανακοίνωσης του Γεωδυναμικού Ινστιτούτου Αθηνών για τον σεισμό των 5,9 ρίχτερ στην Αθήνα. Μαθαίνουν ακόμη χρήσιμες συμβουλές για την προστασία των δοντιών αλλά και για τη λειτουργία των μουσικών οργάνων.

Στο τέλος κάθε ενότητας δίνεται ένα λεξιλόγιο που περιλαμβάνει τις λέξεις που θεωρούνται δύσκολες για τον μαθητή και κάποιες από τις βασικές λέξεις της κάθε ενότητας. Ακολουθεί τετράδιο ασκήσεων προς εφαρμογή και εμπέδωση των όσων διδάσκονται καθώς και προτάσεις για σύνδεση με τα βιβλία των άλλων μαθημάτων, καθώς και με το υπόλοιπο υλικό που αποστέλλεται στα σχολεία από το Πρόγραμμα.

Κεφάλαιο 6^ο

Εκπαιδευτικές ιστοσελίδες για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερη γλώσσα

6.1. Χρήσιμες Εκπαιδευτικές Ιστοσελίδες

- www.uoc.gr/diaspora και www.ediamme.edc.uoc.gr (Εργαστήρι Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών – Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης): Στον ιστότοπο αυτό μπορεί κανείς να βρεί χρήσιμο εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Πιο συγκεκριμένα, διδακτικά εγχειρίδια, οδηγίες για τον εκπαιδευτικό, διάφορα λογισμικά για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας και Ιστορίας).
- www.keda.uoa.gr («Ένταξη παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο σχολείο» - Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών): Περιλαμβάνει χρήσιμο εκπαιδευτικό υλικό τόσο για την Πρωτοβάθμια όσο και για την Δευτεροβάθμια.
- www.museduc.gr (Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων, 1997-2008)
- www.media.uoa.gr/language/ (Μέρος του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων, 1997-2008): Τα Ελληνικά ως ξένη γλώσσα
- www.kleidiakaiaantikleidia.net (Μέρος του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων, 2000-2004): Περιλαμβάνει τη σειρά *Κλειδιά και Αντικλειδιά*, με κείμενα και αναλύσεις που αναφέρονται σε θέματα γλώσσας και ετερότητας.
- www.greek-language.gr (Πύλη για την ελληνική γλώσσα): Η Ελληνική ως ξένη/δεύτερη γλώσσα: Διδασκαλία- Εκπαίδευση: Περιλαμβάνει στρατηγικές μάθησης και διάφορες διδακτικές προτάσεις καθώς και ενδεικτικά θέματα για πιστοποίηση ελληνομάθειας κ.ά.

- www.ilsp.gr (Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου – Ι.Ε.Λ.): Περιλαμβάνει μια Γλωσσική Τεχνολογία για την ελληνική γλώσσα με διάφορα λογισμικά, ηλεκτρονικά λεξικά κ.ά.
- www.xanthi.ilsp.gr/dictionaries: από την ιστοσελίδα του Ι.Ε.Λ.: Διαθέτει μια σειρά λεξικών όπως ελληνορωσικό, ελληνοτουρκικό, ελληνοαγγλικό, ελληνοαραβικό και ελληνογερμανικό λεξικό.
- www.xanthi.ilsp.gr/kemeslex/: Πρόκειται για ένα δικτυακό πολύγλωσσο λεξικό που περιέχει τις ακόλουθες γλώσσες: ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά και αραβικά.
- www.ellinikiglossa.eu/index.php: Τα ελληνικά ως όχημα για την προώθηση της γλωσσικής ποικιλομορφίας.
- www.prasinipriza.com: (Εκπαιδευτικό υλικό για παιδιά νηπιαγωγείου-δημοτικού και γυμνασίου): Περιλαμβάνει φιλμάκια για κανόνες ορθογραφίας, διάφορες ασκήσεις εμπέδωσης αλλά και ποικίλα γλωσσικά παιχνίδια κ.ά.
- <http://ts.sch.gr/software>: Πρόκειται για ένα αξιόλογο online Εκπαιδευτικό Λογισμικό Πρωτοβάθμιας αλλά και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- <http://www.pi-schools.gr/books/>: (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Ελλάδας): Διαθέτει διδακτικά εγχειρίδια σε ψηφιακή μορφή τόσο για το Δημοτικό όσο και για το Γυμνάσιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα

- Αθανασίου, Λ., *Γλώσσα – Γλωσσική Επικοινωνία και Διδασκαλία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις, Ιωάννινα 2001.
- Αντωνοπούλου Ν., *Οδηγός για τις εξετάσεις πιστοποίησης επάρκειας της ελληνομάθειας*, εκδ. ΥΠΕΠΘ & ΚΕΓ, Θεσσαλονίκη 2005.
- Αντωνοπούλου Ν. & Μανάβη Δ., *Η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας*, στο: Α. Φ. Χρηστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*, εκδ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2001.
- Αφένδρας, Ε., *Παιδική Διγλωσσία και Δίγλωσση Εκπαίδευση*, στο: Γκότοβος, Θ., Μάρκου, Δ. (επιμ.), *Σχολική επανένταξη παλιννοστούντων μαθητών*, Αθήνα 1984.
- Βακαλιός, Α., *Το πρόβλημα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στη Δυτική Θράκη*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Βρατσάλης, Κ. & Σκούρτου, Ε., *Δάσκαλοι και Μαθητές σε Τάξεις Πολιτισμικής Ετερότητας: Ζητήματα Μάθησης*, στο: Εκπαιδευτική Κοινότητα, τεύχος 54, Αθήνα 2000, σελ. 26-33.
- Γεωργογιάννης, Π., *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Αυτοέκδοση, Πάτρα 2006.
- Γεωργογιάννης, Π., *Πρακτικά του 2^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου: Διοίκηση Εκπαίδευσης & Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική & Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, ΚΕ.Δ.ΕΚ., Πανεπιστήμιο Πατρών, Άρτα 2005, τόμος 4.
- Γεωργογιάννης, Π., *Πρακτικά του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου: Η Ελληνική ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα: Μια Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, ΚΕ.Δ.ΕΚ., Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2001, τόμοι Α-Β-Γ-Δ.
- Γεωργογιάννης, Π., *Πρακτικά 5^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα*, ΚΕ.Δ.ΕΚ., Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2002, τόμοι Α-Β-Γ-Δ.
- Γεωργογιάννης, Π., *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση – Διαπολιτισμική αγωγή*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999.
- Γκόβαρης. Χρ., *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2000.

- Γκότοβος, Α., *Ετερότητα και Εκπαίδευση, Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.
- Γκότοβος, Α. & Μάρκου, Γ., *Η επανένταξη των παλιννοστούντων μαθητών, στο: Για τη σχολική επανένταξη των μαθητών: Προβλήματα και Προοπτικές*, ΥΠΕΠΘ, UNESCO, Αθήνα 1984.
- Γκότοβος, Α. & Μάρκου, Γ., *Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί Μαθητές στην Ελληνική Εκπαίδευση*, εκδ. ΙΠΟΔΕ, Αθήνα 2003.
- Δαμανάκης, Μ., *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης/Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας: Αποτελέσματα και Προβληματισμοί Ερευνητικών Πορισμάτων*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2001.
- Δαμανάκης, Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και των Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Δαμανάκης, Μ., *Η Πρόσληψη της Διαπολιτισμικής Προσέγγισης στην Ελλάδα. Τελευταία προσπέλαση 5 Φεβρουαρίου 2013, στο: <http://www.ediamme.edc.uoc.gr/download.php?id=354884,143,8>*.
- Δαμανάκης, Μ., *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2002.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Γράμματα πάνε κι έρχονται Ελληνικά στον κόσμο. Τετράδιο δραστηριοτήτων 2*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 2002.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Εμείς και οι Άλλοι Επίπεδο 1^ο. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Εμείς και οι Άλλοι Επίπεδο 2^ο. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Ιστοριοδρομίες 1 & 2. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2005.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Καθώς μεγαλώνουμε. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Καθώς μεγαλώνουμε...στον κόσμο των Ελληνικών. Τετράδιο δραστηριοτήτων 2*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 2004.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Μια φορά κι έναν καιρό 1-3. Οδηγίες για τον εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006.

- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Μιλώ και γράφω Ελληνικά στις γειτονιές του κόσμου. Βιβλίο, Τετράδιο Δραστηριοτήτων 1, Τετράδιο Δραστηριοτήτων 2*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2002.
- Δαμανάκης, Μ. (επιμ.), *Ο Κόσμος των Ελληνικών. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 1999.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Πράγματα και Γράμματα. Οδηγός για τη Νηπιαγωγό και το Δάσκαλο*, εκδ. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο 1999.
- Δαμανάκης, Μ.(επιμ.), *Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003.
- Δέδε, Δ., Ντέλης-Σμυρναίος Ι., *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Γλώσσας της Ε΄ Δημοτικού*, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999.
- Δεμίρογλου, Π., *Διαπολιτισμική εκπαίδευση και γλώσσα – Διγλωσσία και δίγλωσση εκπαίδευση*, στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), *Διγλωσσία και Δίγλωσση Εκπαίδευση: Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση*, Τόμος 6^{ος}, Αυτοέκδοση, Πάτρα 2008.
- Δενδρινού, Β., *Η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, στο: Πύλη για την Ελληνική γλώσσα – Θεωρία και Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Τελευταία προσπέλαση 5 Απριλίου 2013, στο http://www.greek-language.gr/greelLang/studies/guide/thema_e3/index.html
- ΙΠΟΔΕ, *Θεσμικό πλαίσιο για τη Διαπολιτισμική εκπαίδευση, τις Τάξεις Υποδοχής & τα Φροντιστηριακά Τμήματα*, Αθήνα 2005.
- Καγκά, Ε., *Το άνοιγμα του σχολείου στην πολυγλωσσία και τον πολυπολιτισμό: περίπτωση διαθεματικής προσέγγισης*, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών θεμάτων, τόμος 5, 2001.
- Καγκά, Ε., *Διαπολιτισμική επικοινωνία και διαθεματικότητα: όψεις και προοπτικές στην ευέλικτη ζώνη*, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών θεμάτων, τόμος 6, 2002.
- Κακαβού-Γεωργαράκη, Α., *Η διδασκαλία σε ανομοιογενή τάξη στο Δημοτικό: Καταγραφή εμπειρίας*, Λέσχη των εκπαιδευτικών, τεύχος 28, 2002.
- Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β., *Διαπολιτισμική αγωγή*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.

- Καούρης, Γ., *Η ομαλή σχολική ένταξη (ενσωμάτωση) των ελληνοποντίων και αλλοδαπών μαθητών*, Σχολείο και Ζωή, τεύχος 11, 1996.
- Καούρης, Γ., *Οργάνωση και μεθόδευση, ενισχυτικής διδασκαλίας για παιδιά επαναπατριζόμενων Ελλήνων και αλλοδαπών*, Σχολείο και Ζωή, τεύχος 1, 1994.
- Κατσίκας, Χ., *Η εκπαίδευση των παιδιών των ποντίων προσφύγων*, Τα Νέα, Αθήνα 1996.
- Καψάλης Α. & Χαραλάμπους Δ., *Σχολικά εγχειρίδια: θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, εκδ. Έκφραση, Αθήνα 1995.
- Κογκίδου, Δ., Τρέσσου-Μυλωνά Ε., Τσιάκαλος, Ε., *Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση-Η περίπτωση γλωσσικών μειονοτήτων στη Δυτική Θες/νίκη, στο: Σκούρτου, Ε. (επιμ.), Θέματα διγλωσσίας και Εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1999.
- Κοτσιώνης, Π., *Η προβληματική της ετανάστευσης και της παλιννόστησης από εκπαιδευτική σκοπιά*, Διαβάζω, τεύχος 285, 1992.
- Κωστούλα-Μακράκη Ν., *Γλώσσα και κοινωνία. Βασικές έννοιες*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2001.
- Λοϊζου, Α. Ν., *Διδακτικοί στόχοι κι αξιολόγηση διγλωσσων μαθητών. Μια σοθηδική πρόταση*, τα εκπαιδευτικά, τεύχος 57-58, 2000.
- Μάρκου, Γ., *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική αγωγή – Ελληνική και διεθνής εμπειρία*, τόμος 1, Αθήνα 1995.
- Μάρκου, Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας. Η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1996.
- Μάρκου, Γ., *Η αναγκαιότητα διαπολιτισμικών παρεμβάσεων στην εκπαίδευση*, Λέσχη των εκπαιδευτικών, τεύχος 28, 2002.
- Μητακίδου, Σ., *Διαπολιτισμικά σχολεία: Ο ρόλος της μητρικής και της δεύτερης γλώσσας, στα: Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας: Η εμπειρία των Δημοτικών Σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπ/σης του Ν. Θεσσαλονίκης: Πραγματικότητα και Προοπτική της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, εκδ. Αινείας, Αθήνα 2005.
- Μήτσης, Ν., *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος. Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996.

- Μήτσης, Ν., *Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσα*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2004.
- Μήτσης, Ν., *Η διδασκαλία της γλώσσας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: Διερευνώντας τα δεδομένα μιας αναγκαίας μετεξέλιξης που οδηγεί από τις γραμματικο-συντακτικές δομές στο κείμενο και την επικοινωνία. Τελευταία προσπέλαση 10 Ιανουαρίου 2013, στο http://www.syllogosperiklis.gr/praktika_doe/p_d_2009/mits_kypr.pdf.*
- Μιχάλογλου, Θ., Ξεφτέρη Ε., έλα. *Εκπαιδευτικό υλικό για παιδιά πρόσφυγες. Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*, (επιμ.) Μητακίδου Σ. – Ιωαννίδου Μ., Αθήνα 2006.
- Μοσχονάς Σπ. Α., *Πριν από τη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας*, στο: Δ. Θεοφανοπούλου-Κοντού, Χ. Λασκαράτου, Μ. Σηφιανού, Μ. Γεωργιαφέντης & Β. Σπυρόπουλος (επιμ.), *Σύγχρονες Τάσεις στην Ελληνική Γλωσσολογία*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2003.
- Μπασλής, Γ. Ν., *Εισαγωγή στη Διδασκαλία της γλώσσας, μια σύγχρονη ολιστική & επικοινωνιακή προσέγγιση*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2006.
- Μπονίδης Κ., *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας: διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2004.
- Μυλωνά Α., *Διαταραχές λόγου σε δίγλωσσο διαπολιτισμικό πλαίσιο, όπως παρουσιάζονται σε μαθητές δημοτικών σχολείων στην Ελλάδα και στη Γερμανία*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Ιωάννινα 2010.
- Νικολάου, Γ., *Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον – Βασικές αρχές*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005.
- Νικολάου, Γ., *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Νικολάου, Γ., *Παιδαγωγικές προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών*, στο Περιοδικό «Μακεδόν», Α.Π.Θ. – Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας 2000.

- Ντίνας Δ. Κ., Παλαιολόγου Ν., Χατζηπαναγιωτίδη Α. & Ντίνα Μ., *Γλωσσικό Υποστηρικτικό Υλικό*, Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2017.
- Παλαιολόγου, Ν. & Ευαγγέλου, Ο., *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, διδακτικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις*, εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2003.
- Παπαδάτος, Γ. , *Διαπολιτισμικά λογοτεχνικά βιβλία στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα, Λέσχη των εκπαιδευτικών*, τεύχος 28, Αθήνα 2002.
- Παπαδοπούλου, Ν. Α., *Ψυχολογικές διαστάσεις της διγλωσσίας*, στο: Ελένη Σκούρτου (επιμέλεια), *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1997.
- Παπαδοπούλου, Μ. & Ζάγκα, Ε., *Η επικοινωνιακή προσέγγιση στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε μαθητές προερχόμενους από την πρώην Σοβιετική Ένωση*, στο: Φιλόλογος, τεύχος 95, εκδ. Άνοιξη, 1999.
- Παπαχρήστος, Κ., *Διαπολιτισμικότητα και παιδική λογοτεχνία, Λέσχη των εκπαιδευτικών*, τεύχος 28, Αθήνα 2002.
- Ρεπούσης, Γ. Χ., *Η Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας: Αναλυτικό Πρόγραμμα, Μεθοδολογία, Υλικό Στήριξης*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2000.
- Σκούρτου, Ε., *Το φαινόμενο της Διγλωσσίας και η Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), *Διγλωσσία και Δίγλωσση Εκπαίδευση: Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση*, Τόμος 6^{ος}, Αυτοέκδοση, Πάτρα 2008.
- Σκούρτου, Ε., *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1997.
- Σκούρτου, Ε., *Οδηγεί η Δίγλωσση Εκπαίδευση πάντα στη Διγλωσσία;*, στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), *Θέματα Διαπολιτισμικής Επικοινωνίας και Αγωγής*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Σκούρτου, Ε., *Η Διγλωσσία στο Σχολείο*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2010.
- Σκούρτου, Ε., *Το φαινόμενο της Διγλωσσίας και η Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, στο
http://6dimdiapelefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/EishghseisDialANGpolEkpshs/EishghseisDiapolEkpshs1998/to_fainomeno_tis_diglossias.pdf.
- Τριάρχη-Hermann, Β., *Η απόκτηση μιας δεύτερης γλώσσας κατά την παιδική ηλικία: πορίσματα διεθνών ερευνών και μελετών*, στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.),

Διγλωσσία και Δίγλωσση εκπαίδευση: Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση, Τόμος 6^{ος}, Αυτοέκδοση, Πάτρα 2008.

Τριάρχη-Hermann, B., *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία. Μια Ψυχολογολογική Προσέγγιση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2000.

Τσαγγαλίδης Α. & Ευσταθιάδης Στ., *Εξετάσεις για την Πιστοποίηση της Ελληνομάθειας*, στο: Α.-Φ. Χρηστίδης (επιμ.), *Γλώσσα, Γλώσσες στην Ευρώπη/Langue, Langues en Europe*, εκδ. ΥΠΕΠΘ & ΚΕΓ, Αθήνα 2001.

Τσοκαλίδου, Ρ., *Το πρώτο μου βιβλίο για τη διγλωσσία*, εκδ. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη 2007.

Χατζηδάκη, Α. & Γακούδη, Α., *Η διδασκαλία της ελληνικής σε τάξεις «μικτής δυναμικότητας»*, στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), *Θεωρία και πρακτικές προσεγγίσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας*, Αυτοέκδοση, Πάτρα 2000.

Χατζησαββίδης, Σ., *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας σε μη ελληνόφωνους μαθητές*, στο: Π. Γεωργογιάννης, *Θεωρία και Πρακτικές προσεγγίσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας*, Εκτυπωτική Αττικής Α.Ε., Πάτρα 2000.

Χρυσόχου, Ξ., *Πολυπολιτισμική Πραγματικότητα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005.

Μεταφρασμένα στα Ελληνικά

Baker, C., *Εισαγωγή στη Διγλωσσία και στη Δίγλωσση Εκπαίδευση*, (επιμ. Μ. Δαμανάκης, μτφρ. Α Αλεξανδροπούλου), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2001.

Banks, J., *Εισαγωγή στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση*, (επιμ. Κουτσούβανου, Ε., μτφρ. Σταματάκης, Ν.), εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2004.

Cummins J., *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*, (επιμ. Ε. Σκούρτου, μτφρ. Σ. Αργύρη), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999.

Lyons, J., *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία*, (μτφρ. Μ. Αραποπούλου, Μ. Αρχάκης, Αικ. Καρρά), εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1995.

Modgil, S., Verma, G. & al., *Πολυπολιτισμική εκπαίδευση: προβληματισμοί-προοπτικές*. Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Βιβλιογραφία

- Anders, F., *Zweitsprache durch die Schule: Französisch und Deutsch als Unterrichtssprache*, Paul Haupt Berne 1990.
- Apeltauer E., *Grundlagen der Erst-und Fremdsprachenwerbs- Eine Einführung*, Fensterstudieneinheit 15, Berlin 1997.
- Baker, C., *Second language orientation and self-determination theory. Journal of language and Social Psychology*, 27 (1), 2008.
- Brooks N., *Language and Language Learning: Theory and Practice* (2nd ed.), Harcourt Brace, New York 1964.
- Brown, H. D., *Principles of Language Learning and Teaching* (3rd ed.), Prentice Hall Regents, Englewood Cliffs, NJ 1994.
- Brown, R., *A first Language: The Early Stages*, Harvard University Press, Cambridge 1973.
- Clahsen, H., *The cooperative study of first and second language development*, in: *Studies in second language Acquisition*, 1990, Vol. 12, 135-153.
- Crystal D., *How Language Works*, The Overlook Press, Woodstock & New York 2005.
- Cummins, J., *Psychological assessment of immigrant children: Logical or intuition? Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1980, 1, 97-111.
- Efstathiadis St., *A Survey in FLLT Methodology. Principles, problems, prospects*. University Studio Press, Thessaloniki 1993.
- Ellis, R., *The Study of Second Language Acquisition*, Oxford University Press, Oxford 1994.
- Flege, J., C. Schirru and I. Mackay, *Interaction between the native and second language phonetic subsystems*, *Speech Communication*, 2003, 40, 467-497.
- Gass S. and Schachter (eds), *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*, London 1989.
- Gass S. and Selinker L. (eds), *Language Transfer in Language Learning*, London 1992.
- Han Z. H., *Fossilization: five central issues*, *International Journal of Applied Linguistics*, vol. 14, no. 2, London 2004.

- Knapp-Potthof T., *Fremdsprachenlernen und lehren. Eine Einföhrung in die Didaktik der Fremdsprachen vom Stanspunkt der Zweitspracherwerbsforschung*, Stuutgart 1982.
- Krashen, S., *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, Pergamon, London 1982.
- Kupfer C. S., *Sprachdidaktik und Sprachentwicklund im Rahmen interkulturuller Erziehung. Das Nurnberger Modell. Ein Beitrag gegen Rassismus und Auslanderfeindlichkeit*, Deutscher Studien Verlag, Munchen 1994.
- Paulston C., *Educational in a Multilingual Setting. In: International Review of Education Special Number, Language of Instruction in a Multicultural Setting* ed. by Conrad M. B. Braown 1978.
- Richards J. C. & Rodgers T. S., *Approaches and Methods in Language Teaching. A description and analysis*, CUP, Cambridge 1986.
- Skehan, P., *Individual Differences in Second-Language Learning*, Edward Arnold, London 1989.
- Skutnabb T. – Kangas, *Bilingualism or Not: the Education of Minorites*, 1981.
- Steele J., *Ultimate Attainment in L2 Syllabification*, in *McGill Working Papers in Linguistics*, vol 15, no 2, London, 2002.
- Triarchi B.-Hermann, *Zur Thematik: Zweisprachigkeit*, *Academie Bericht, Dilinge*, Munchen 1998.
- Weinreich U., *Languages in Contact. Findings and Problems*, The Hague Mouton 1964.